

Význam rodiny pro adolescenta

Bc. Lucie Mikulenková

Diplomová práce
2018

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2017/2018

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Lucie Mikulenková**

Osobní číslo: **H160177**

Studijní program: **N7501 Pedagogika**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Forma studia: **prezenční**

Téma práce: **Význam rodiny pro adolescenta**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek v oblasti sociologie rodiny, jejich krizových situací a vývoje dítěte v období adolescence.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníku.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

MATĚJČEK, Zdeněk, 1992. Dítě a rodina v psychologickém poradenství. Praha: SPN. ISBN 80-04-25236-2.

MOŽNÝ, Ivo. 2008. Rodina a společnost. Praha: Slon. ISBN 978-80-86429-87-8.

SATIROVÁ, V. Kniha o rodině. Praha: Práh, 1994. ISBN 80-901325-0-2.

SINGLY, F. Sociologie současné rodiny. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-249-1.

VÁGNEROVÁ, Marie. Výchovná psychologie I: dětství a dospívání. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Helena Skarupská, Ph.D.

Ústav pedagogických věd

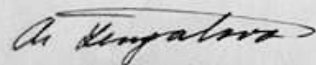
Datum zadání diplomové práce:

22. listopadu 2017

Termín odevzdání diplomové práce:

20. dubna 2018

Ve Zlíně dne 22. listopadu 2017

doc. Ing. Anežka Lengalová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

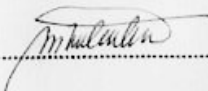
Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval.
V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 14.4.2018

.....

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

⁽¹⁾ Vysoká škola nerádjedlečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledků obhajoby prostřednictvím databáze kvalitativních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Dizertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k vnitřní veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, optky nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdaná práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nemasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, ušije-li několi za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu: krájeme nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní díla:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpráve-li autor takového díla užití svolení bez vědného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat náhrady obyčejného projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 mátná neodněno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užití či poskytnout jinému licenční, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělků jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licenční podle odstavce 2 přiměřené příspěvi na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídně k výši výdělků dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá významem rodiny pro adolescenta. Teoretická část vymezuje rodinu, popisuje její proměnu v čase, opomenuty nejsou ani funkce a formy rodiny, objevující se v životě jedince. Druhá kapitola se věnuje samotnému adolescentovi a změnám, kterými v období adolescence prochází, popisuje taktéž úkoly adolescence a jeho sebepojetí které se dotváří. Poslední kapitola je věnována dalším činitelům, ovlivňujícím chování a myšlení jedince, ve kterém tráví adolescent nejvíce času. Cílem praktické části je zjistit, jaký je význam rodiny pro adolescenta, jak v jednotlivých oblastech rodiny, tak oproti jiným významným hodnotám v životě. Práce primárně slouží jako zpětná vazba pro školy, které se zúčastnily výzkumu, nicméně díky ní mohou rodiče dětí v adolescentním věku lépe pochopit, čemu dítě přikládá největší význam.

Klíčová slova: rodina, význam rodiny, adolescent, studenti středních škol, sebepojetí, prostředí, vrstevnická skupina

ABSTRACT

This diploma thesis deals with family significance for the adolescent. Theoretical part defines family, describes its change in time, functions and forms of family emerging in a life of individual are not left out. The second chapter deals with the adolescent himself and changes that he goes through in a period of adolescence, it also describes the tasks of adolescence and self-concept which is being created. The last chapter is dedicated to various factors, which the adolescent spends his time with on daily basis, that influence his behaviour and thinking. The goal of the practical part of this thesis is to find out, what is the significance of a family as a whole, compared to individual parts of the family and to other significant values in their life. This thesis is primarily a feedback for schools, which participated in the research, but can be used by parents to better understand their kids in adolescent ages and to know what they care about the most.

Keywords: family, importance of the family, adolescent, students of secondary school, self-concept, space, peer group

Touto cestou bych velmi ráda poděkovala vedoucí své diplomové práce PhDr. Heleně Skarupské, Ph.D. za její odborné vedení, ochotný a laskavý přístup a milou spolupráci v celém průběhu zpracovávání této práce.

Ráda bych taktéž poděkovala všem studentům středních škol, ve kterých byl realizován výzkum, za ochotu dotazník vyplnit a zejména ředitelům/ředitelkám, kteří/které mi umožnily/i výzkum realizovat.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	10
I TEORETICKÁ ČÁST.....	12
1 RODINA A SPOLEČNOST.....	13
1.1 PROMĚNY RODINY	16
1.2 FORMY RODIN V ŽIVOTĚ	24
1.3 CHARAKTERISTIKA FUNGUJÍCÍ RODINY	26
1.4 VÝZNAM A SMYSL RODINY	30
1.4.1 Význam rodiny pro společnost.....	30
1.4.2 Význam rodiny pro jedince	30
1.5 RODINA JAKO SYSTÉM.....	31
2 ADOLESCENT	34
2.1 FÁZE ADOLESCENTNÍHO OBDOBÍ	34
2.1.1 Psychologická charakteristika	36
2.1.2 Fyzické změny a jejich smysl	37
2.2 ÚKOLY OBDOBÍ ADOLESCENCE.....	39
2.3 RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ ADOLESCENTNÍHO CHOVÁNÍ	40
2.3.1 Důvody, vedoucí k rizikovému chování	41
2.4 SEBEPOJETÍ ADOLESCENTA.....	42
2.4.1 Způsoby měření sebepojetí	45
3 VYBRANÍ ČINITELÉ OVLIVŇUJÍCÍ JEDINCE	46
3.1 ŠKOLA.....	46
3.2 VRSTEVNICKÁ SKUPINA	47
3.3 PROSTŘEDÍ	49
II PRAKTICKÁ ČÁST	51
4 VÝZKUMNÝ PROBLÉM.....	52
5 DESIGN VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	53
5.1 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	53
5.2 VÝZKUMNÉ CÍLE	53
5.3 VÝZKUMNÝ SOUBOR	54
5.4 SBĚR DAT	56
5.5 ANALÝZA DAT.....	57
5.6 INTERPRETACE DAT	95
5.7 DOPORUČENÍ PRO PRAXI.....	97
ZÁVĚR	99
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	101

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	105
SEZNAM OBRÁZKŮ	106
SEZNAM TABULEK.....	107
SEZNAM PŘÍLOH.....	110

ÚVOD

Rodina, znamenající základ státu, společenskou jednotku a sociální instituci, je ve společnosti velmi žádoucí a nezastupitelnou, proto nabývá na významu. A to i přes to, že se každým stoletím mění jak strukturou, tak svým postavením. Dnešní doba klade na jedince čím dál větší nároky v různých oblastech života, hlavně pak tedy v oblasti práce a zaměstnání, tak je zcela jasné, že i rodina bývá občas zanedbávána a v důsledku tohoto jevu můžeme vidět děti, které mají sice dostatek kapesného, ale téměř žádný společný čas s rodiči a rodinou celkově. Dnešní doba přináší novou podobu rodiny, nejčastějším fenoménem je tedy to, že některé funkce rodin převzaly instituce, již zřídka vidíme, že děti hlídají babičky a že odpoledne s dětmi tráví oba dva rodiče.

Tato práce popisuje proměny a vývoj ve struktuře a formách rodin z hlediska časového odstupu, pohled na rodinu a její funkce, které jsou pro členy rodiny důležité. Funkční rodina právě plní tyto funkce, které jsou nezbytné pro zdravý a neohrožený vývoj dítěte. Rodina je také významnou položkou pro stát, v jehož zájmu je nové zakládání a fungování stávajících rodin, jež jsou podporovány různými finančními příspěvky a dávkami.

Druhá kapitola diplomové práce nastiňuje adolescenta, co do psychologické charakteristiky, uvádí také výčet změn, které v tomto období nastávají. Právě v tomto období se jedinec odlučuje od rodiny a inklinuje ke své vrstevnické skupině a to je právě častým sporem mezi rodiči a dítětem, tento jev je však zcela přirozený. Objevují se zde však i rizikové oblasti, se kterými se adolescent v tomto období může potýkat a řešit je. Zmíněny jsou taktéž důvody, díky kterým k rizikovému chování dojde. Sklon k takovému chování mívají však více děti, jejichž rodiče před nimi používají sprostá slova, násilí a nestydí se ani, buď svého partnera, nebo jiného člena rodiny, ponižovat. Zmínka je i o rozvodu rodičů, který má velký dopad na psychiku dítěte a právě díky ní může rizikové chování propuknout.

Poslední kapitola teoretické části se věnuje i dalším činitelům, které mají na adolescenta vliv. Jako první můžeme shledat školu, která s rodinou úzce spolupracuje a adolescent v ní po rodině tráví nejvíce svého času. Zde můžeme jako důležité shledat i třídní klima, ve kterém se adolescent musí cítit přirozeně a komfortně, aby byl zajištěn zdravý vývoj jak jeho osobnosti, tak vrstevnických vztahů, což je druhým činitelem. Jedinec blízký věkem má podobné problémy, řeší podobná témata, taktéž přijímá nové výzvy, srovnává se se stejnými rolemi, takže je ideálním společníkem v tomto věku. V důsledku přirozeného

vývoje se adolescent postupně od rodiny odpoutává a právě vrstevníci jsou ti, kteří mu v této situaci dopomáhají. Prostředí taktéž sehrává velkou roli, zejména v procesu socializace.

Diplomová práce je členěna na teoretickou a praktickou část, ve které je realizován výzkum zaměřen na adolescenty z vybraných typů středních škol ve Zlínském kraji. Cílem práce je zjistit, jaký je význam rodiny pro adolescenta, co do jednotlivých oblastí tak ve srovnání s ostatními životními hodnotami.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RODINA A SPOLEČNOST

Rodina a domov jsou jakýmsi fenoménem dnešní doby a stejně jako každý fenomén tak i tyto dva pojmy vyčnívají do popředí a ukazují se. Podstata a význam, týkající se domova a rodiny, je otázkou na horizont, což znamená, že se oba fenomenální pojmy stávají tím, čím jsou, jinými slovy se setkávají s otázkami, na které již nějakou dobu známe odpovědi, např. to, že současná rodina je rovno tomu co pojmenováváme jako současný domov. Na co odpovídá rodina a domov nyní? Rodina je ve většině případů funkčním pojmem a pomalu se vytrácí. Kvanta manželství se rozvádí, matky se stávají samoživitelkami, v některých případech ani nepotřebují otce, jelikož se o své děti dovedou postarat samy. To je právě ta změna, která nastala ve významu rodiny. V dnešní době je bohužel už i rodina pojata materialisticky a vědecky. Statistická data a agentury neustále sčítají rozvody, opakovaná manželství, výjimkou nejsou ani opakované rozvody. Když jsme neustále zahrnováni z médií a ze všech stran informacemi o těchto rodinných nesnázích, pak upadá také zájem o manželství. (Hogenová, Kalábová, 2013, s. 17)

Rodina ovlivňuje každého jedince jiným způsobem, v ojedinělých případech se stává, že rodina pro jedince znamená pouze přítěž, jedinci je daleko lépe mezi svými přáteli a kamarády, protože ty si může vybrat. Význam rodiny a její váhu jedinec přisuzuje podle toho, jak se uvnitř rodiny cítí, hodnotí také zázemí a ochranu, kterou by měla rodina poskytovat, velkou váhu v rodině má také soudržnost, fungování a plnění funkcí rodiny a také vzájemné vztahy (Giddens, Sutton, 2013, s. 308-309).

„Rodinu lze z hlediska jejího fungování pojmut jako strukturovaný celek, systém, jehož smyslem, účelem i náplní je utvářet relativně bezpečný, stabilní prostor a prostředí pro sdílení, reprodukci a produkci života lidí.“ (Plaňava, 2000, s. 73)

Nakonečný (2000, s. 242) charakterizuje rodinu jako primární malou skupinu, jež je ze sociologického hlediska popisována jako společenská instituce, která je „stavením kamenem“ společnosti, jelikož má několik důležitých funkcí ve fungující společnosti.

Podle sociologického slovníku podle J. Jandourka (2001, s. 206) je rodina *„forma dlouhodobého soužití osob spojených příbuzenstvím a zahrnující přinejmenším rodiče a děti. Další znaky toho, co je rodina, jsou sociokulturně podmíněny. Patří k nim společné bydlení, příslušnost ke společné příbuzenské linii, společná produkce a konzumování statků atd. Funkcemi jsou reprodukce lidského rodu a výchova potomstva. Mnohé funkce od počátku novověku postupně předává státním a dalším institucím, což vede k určité krizi*

rodiny, patrné například na vysoké míře rozvodovosti. I nadále však rodina zůstává důležitým prostředím socializace, intimity a sociální podpory.“

„Rodina je prvním a dosti závazným modelem společnosti, s jakým se dítě setkává. Nejmenší jednotkou společenské organizace je ve všech společnostech rodina. Rodina je systémem výměny peněz, systémem konzumace potravin, systémem předávání bakterií a virů. Rodina je prostředím, kde si lidé nutně k sobě musejí vytvářet vztahy a nutně musejí komunikovat.“ (Matoušek, 1993, s. 10, 14, 66)

Madar (1995, s. 930) definuje rodinu, jako základní článek společnosti, ve které žijeme, která ochraňuje rodinné vztahy všestranným způsobem. Úprava právních norem nyní však také upravuje povinnosti rodičů ke svým dětem, především však ve výchově, co se týče vztahu mezi členy rodiny, tak se jedná o vzájemnou pomoc a to z hlediska svých možností a schopností určitým způsobem zabezpečit zesílení kulturní a také hmotné úrovně rodiny.

Pro srovnání se staršími zdroji můžeme uvést poměrně zajímavou definici, kterou nalezneme v Ottově slovníku naučeném (1904), která je popsána na základě historického vývoje. Popisuje, že vzdělané národy měly většinou individuální (monogamický) typ rodiny díky dlouhodobému společenskému vývoji. Výsledkem posunu v době se jednalo o rodinu **skupinovou**, která prošla třemi stádii vývoje a to:

1. Stádová neboli prvotní rodina – zde byl dovolen pohlavní styk mezi všemi ženami a všemi muži. Je zde viditelná mužská polygamie, ženská polyandrie, nevýhodou bylo, že dítě mělo jistou pouze matku.
2. Krevní rodina skupinová – povolení pohlavního styku pouze mezi osobami příbuznými, avšak mimo potomky. Nezřídka se stávalo, že sestra byla ženou svého bratra a naopak.
3. Rodina punalua, která absolutně nepřipouštěla styk mezi osobami pocházejícími ze stejného rodu, v úvahu nepřicházel asi styk mezi osobami vzdálenými. Manželství tehdy ještě ani neexistovalo, při narození dítěte bylo více otců, avšak nikdo nedokázal přesně určit, který je ten biologický.

Úplně jiný rozměr a pohled na rodinu můžeme vidět z hlediska sociálních věd, kterou můžeme popsat jako působiště, prolínající se mezi skupinovými, individuálními a makrosociálními vlivy. Je velmi pestrým motivem, nejen ze strany jejich náznaků v oblasti sociální reality, ale také v kvantitě konceptů, pokoušející se o jejich vyložení. Jedná se tedy o prostor, kde pospolu žijí rodiče a jejich nedospělé děti a kde právě tyto členové rodiny

díky reprodukci sdíleného životního sídla každodenním životem tvoří to, co nazýváme domácností. Rodina bývá označována i sdílením historie, zahrnující mýty, budoucnost, dotýká se taktéž biologie. Právě díky tomu má rodina přesah až do oblasti širšího příbuzenství. Z hlediska pojetí rodiny jako transgenerační skupiny můžeme říci, že usiluje o přežití v sociálním prostoru, pokouší se nezměnit svou identitu, kterou můžeme označovat v moderní době jako tradice, zejména v podmínkách, které jsou pro rodinu sociálně nevýhodné. (Mareš, Potočný, 2003, s. 63)

Také díky zkušenostem a výstupům z hlediska psychologie, etiky, medicíny, pedagogiky a jiných věc jim podobným, můžeme usoudit, že díky kvalitě rodiny vzniká předpoklad optimálního charakteru pro morální, duchovní a taktéž tělesný růst vyvíjejícího člověka. Ze strany biologie je rodina označována jako směr, díky němuž lidský rod plní reprodukční funkci a díky ní člověk setrvává na planetě Zemi. Narozeneho potomka je potřeba ochránit před okolním nebezpečím, poskytnout mu uspokojení jeho potřeb, podporovat rozvoj schopností, vyučovat ho chování, které bude korespondovat s jeho druhovým fenotypem. To vše můžeme dohromady nazývat jako výchovu dětí v rodině. Pojmem výchova nemyslíme jen psychicko-sociální oblast, ale taktéž duchovně-mravní a sféru emocionálně-psychickou. Ve výchově se také nejvíce odráží rodinné sociální klima, kde se dříve jako autorita považovali otcové, dnes nejsou autoritativní výjimkou matky. S výjimkou recipročního vztahu obou rodičů je uvnitř rodiny další složité klubko jednotlivých vztahů a relací mezi jednotlivci, ve většině případů pokrevně spjatými. Právě do této oblasti můžeme řadit manželské vztahy, vztahy rodičů a sourozenecké vztahy, výjimkou nejsou ale také ani vztahy k dalším rodičům, logicky tedy k prarodičům. Jako podmínku dobrého vycházení s příslušníky rodu a osobami blízkými můžeme uvést budování vztahů a citů, obsahující například radost, lásku, štěstí ale také naopak smutek nebo zármutek, uvnitř nich. Lásku právě na základě toho, že díky ní funguje výchovná a osobní síla, která není ničím nahraditelná. V biologické oblasti rodinu utváří celá řada osob, podílející se na vychovávání populace nové. A právě díky té je umožněna primární socializace v rodinném prostředí. Rodina tak působí jako vůbec první sociální skupina, kde se dítě přizpůsobuje pozemskému životu, učí se základním návykům a směrům chování mezi lidmi. Již od začátku na nového člena rodiny působí rodina jak ve směru ekonomickém, kulturním a sociálním, tak i v estetickém, mravním a podobně. Žádný člen rodiny není zastupitelný a plní svou funkci. (Hintaus, 1998, s. 18)

1.1 Proměny rodiny

Rodina je v neustálém vývoji, děje se tak vlivem společnosti, nových společenských norem, náboženství, v některých případech podléhá i dnešním trendům, proto je důležité poukázat na to, jak vypadala rodina dříve, jak vypadá nyní a jakým směrem se bude nadále.

Historicky a kulturně relativní proměnný útvar, i z tohoto hlediska můžeme specifikovat rodinu. Již celá staletí se můžeme setkávat s kvantou rozdílných rodinných struktur, rozmanitými demografickými daty z různých rodin v různých časových úsecích a také v odlišných typech společností. Nicméně to, že stále se opakující typy rodin můžeme spatřovat u všech známých společností historického hlediska, pořád platí. Právě tato skutečnost je výborným a zajímavým předmětem zkoumání pro vědce, jelikož rodina může být použita jako kritérium, díky němuž se kultury mohou vzájemně porovnávat. Již téměř před 30 lety se tímto tématem zabývala i autorka Horská, takže nejde o pouze aktuální řešení. Pro zajímavost je zde následující úryvek.

„Je to zajímavé měřítko, neboť k rodinnému životu se tradičně vztahuje mnoho mravních úvah, náboženských ideí, různých tabu, škála racionálních emotivních postojů a pocitů atd. Zároveň rodina byla a v některých společnostech dosud je také základní hospodářskou jednotkou.“ (Horská, 1990, s.7)

Pro srovnání s ještě staršími zdroji můžeme uvést poměrně zajímavou definici, kterou nalezneme v Ottově slovníku naučeném (1904), která je popsána na základě historického vývoje. Popisuje, že vzdělané národy měly většinou individuální (monogamický) typ rodiny díky dlouhodobému společenskému vývoji. Výsledkem posunu v době se jednalo o rodinu **skupinovou**, která prošla třemi stádii vývoje a to:

1. Stádová neboli prvotní rodina – zde byl dovolen pohlavní styk mezi všemi ženami a všemi muži. Je zde viditelná mužská polygamie, ženská polyandrie, nevýhodou bylo, že dítě mělo jistou pouze matku.
2. Krevní rodina skupinová – povolení pohlavního styku pouze mezi osobami příbuznými, avšak mimo potomky. Nezřídka se stávalo, že sestra byla ženou svého bratra a naopak.
3. Rodina punalua, která absolutně nepřipouštěla styk mezi osobami pocházejícími ze stejného rodu, v úvahu nepřicházel asi styk mezi osobami

vzdálenými. Manželství tehdy ještě ani neexistovalo, při narození dítěte bylo více otců, avšak nikdo nedokázal přesně určit, který je ten biologický.

Historii rodinného vývoje lze popsat jak ze strukturálního hlediska, tak i z hlediska vývojových makrostruktur a jejich dopadů na rodinu. V případě číslo jedna se jedná o vývojový stav směřující k moderní monogamii, v druhém je to posun od stavu typů sociálních řádů postupně k moderní industriální společnosti., (Máchová, 1970, s. 39)

Informace o endogamii a historii rodinného vývoje byly známy již v roce 1862, kdy je ve své publikaci popsal Klabouch (1862) že v období pravěku, přesněji ke konci první části doby kamenné, vznikalo lidstvo jako již vyvinutý celek, v němž můžeme spatřovat vnitřní diferenciaci, jež se nezřídka pojí s pracovním nasazením z hlediska věku, pohlaví a různých jiných charakteristik. Sexuální stránka a samotný styk není nijak omezován, nicméně zvenci, mezi členy skupin navzájem není obvyklou součástí života. Právě díky tomuto jevu se formuje první manželství, které můžeme nazývat skupinovým, je velkým přínosem pro celý rod, po celou dobu jeho existence. V dobách pravěku tzv. rodina dominovala pouze několika tzv. manželskými skupinami uvnitř rodinné linie, nicméně dodnes nejsou známa kritéria, podle kterých byly manželské skupiny seskupovány. Jediným jistým faktem zůstává, že společné soužití ženy a muže se za těchto podmínek redukovalo pouze na sexuální oblast. Další již známé funkce, jako například výrobu oděvů, přípravu jídla a vychovávání dětí, které známe z tradiční rodiny, zabezpečoval rod celý, bez výjimky některých členů. Toto soužití můžeme nazvat jako **endogamii**, což je starší forma manželství ve skupině. Nicméně nízká produktivita práce a reprodukce při ní neumožňovala společné žití příliš rozvětvených rodů na jedné půdě, takže časem logicky došlo k rozpadu velkých rodů na společenské jednotky menšího charakteru. Na základě tohoto jevu se objevují rody menší, které nazýváme také velkorodinami, které jsou vedeny také díky příbuzenství pokrevního charakteru, obvykle zahrnovaly ještě čtyři až pět příbuzenských pokolení. Tzv. velkorodiny hospodařily a staraly se o sebe samostatným způsobem, nicméně pojítka zde byla zřejmá. Je pravdou, že osoby, spolupracující společně ve výrobě, již neuzavírali sňatek s tou osobou ani jeho rodinou, ideálním partnerem byl člen odlišných společenských jednotek. Společenství s absencí samostatní výroby nejsou soběstačnými, v oblasti sexuálního života je zvyklostí spojovat rody novými potomky. Tento jev zajišťuje vznik tzv. exogamního manželství, což je označení pro mladší skupinové manželství, manželé zde mohou být členové rozličných velkorodin. Samozřejmostí a taktéž velkou nevýhodou však zůstává, že u skupinového manželství a

všech jeho forem není výjimkou neomezený sexuální styk, proto není nikdy stoprocentně s jistotou znám otec dítěte. Na základě toho se příbuzenství určovalo podle linie matky, protože právě pouze ta byla směrodatnou pro budování společnosti založené na pokrevní linii. Právě z tohoto důvodu autoři hovoří o mateřských rodech, nazvaných jako matriarchát.

Kočovní styl u pravěkých rodin byl spatřován hlavně v hledání zdrojů jídla a pití, na základě toho uvádí publikace, že se jednalo o malé rodinné skupiny. Podle Máchové (1970, s. 39) způsob získávání obživy souvisel s typologií rodiny a společnosti, ve které rodina žila. Rodina, příklánějící se spíše k zemědělství, byla nezřídka matrilineární rodinou, naopak ta, pro kterou byl důležitý chov dobytka, se stávala patrilineární rodinou.

Ve starém Řecku a Římě bylo římskými právníky manželství ustanoveno jako trvalé společenství muže a ženy, s cílem zplodit legitimní děti, nicméně účelnost monogamní formy soužití byla nepokryta. Chtíč obou lidí, spojených svazkem, žití v takové společnosti, která se vyznačovala například tím, že žena byla mužem přivedena do svého obydlí a tam ji muž přísahal postavení matky ve společenském soužití, se stala základním kamenem společného svazku muže a ženy. (Klabouch, 1962, s. 33)

Později však sezdání ženy a muže znamená už jen jakýsi příklon k náboženství rodiny ze strany muže, v tomto případě nejsou v platnosti ani zákony, které byly vydány císařem Augustem, zmiňující i cizoložství a jeho následné trestání a také podporu rodin s malými dětmi a rodinu v rozkvětu. Nicméně každý pokus o udržení rodiny selhal, když už se pár vzal, tak manželství netrvala dlouho, počet rozvádějících se manželů se stále zvyšoval a politické důvody se stávaly právě důvodem sňatků z rozumu. Tato doba však označovala jakési období vzniku emancipace žen, nicméně na ni nebyly pozitivní názory, setkávala se s trestáním, aby se tento fenomén nedostával dále. (Matoušek, 1993)

Klabouch (1962) taktéž velmi dobře popisuje feudalismus, který se projevoval ve výraznější formě v Číně. Když vládla dynastie jménem Han, tak se struktura a forma rodiny víceméně moc nezměnila, protože zde byla samozřejmost otroků a také stálost rodinných poměrů, zmíněných v čínských kodifikacích. Rodinná jednotka, která byla položena nejvýše, byl rod jménem Tsung, což znamenal rod, jejíž členové spolu nesměli uzavřít manželství, nicméně reálnou jednotkou ve společnosti je tzv. Chia, což je rodina přikloňovaná spíše k otci (patriarchát). Je tvořena manželkou, otroky, ženami, které jsou vedlejší a dětmi a jejich rodinami po tu dobu, co je otec živ, takže tato rodinná jednotka

někdy může být až velkorodinou. V rodině je otci dovoleno mít pouze jednu ženu hlavní, ty vedlejší jsou nazývány konkubínami, které jsou uznávány i v samotném zákoně, v případě narození dětí jsou děti považovány za zákonné. Pod moc otce spadali i otroci, v Číně však jejich pozice byla o mnoho výše než ve starověkém Římě zmíněném výše. Systém rodiny zde fungoval i u svobodných lidí, rozdíl nastal jen v tom, že v případě, kdy se otrok chtěl oženit, rozhodnutí bylo na jeho pánu, ne na jeho otci. Majitel otroka měl povinnost získat pro dceru jeho otroka partnera pro sňatek. Ženy neměly podle práva možnost žádat o věrnost, u žen se však tato výsada požadovala, právě díky cizoložství mohla být žena usmrcena. Vztahy feudálního směru se objevují i v Indii, avšak s větším časovým rozdílem od Číny (6. – 7. století našeho letopočtu), nicméně poměr otroků byl stále stejný a v právu byl zmiňován delší dobu. Na základě toho se rodina vyvíjela pomaleji, není zde ostrý předěl mezi raným otrokářstvím a feudalismem. Monogamní rodina patriarchálního typu je rysově stejná a vyrovnaná jako národy starověké a rodiny z oblasti dalekého Východu. Uschovaná specifická a sakrální prostituce je speciálním rysem, rozdělení společnosti pomocí feudalismu je rozděleno do krajnosti na tzv. kasty, jichž existuje několik tisíc a rozdíl mezi nimi byl ztotožňován s manželskou překážkou. Naopak kanonizované vdavky v nízkém věku byly konečně obecně rozšířeny.

Dříve bohužel museli lidé své osobní touhy podřizovat potřebám společnosti, s tím souvisela i ochota odložení manželství nebo jeho úplného zřeknutí k prospěchu ať už majetku nebo rodu. Podřízení se autoritě bylo samozřejmostí, autoritu většinou představovala hlava rodiny nebo pán domu, tedy muž. Mladí nesezdaní lidé byli vystavováni tlaku rodin, sami rodiče jim vybírali budoucího manžela/manželku a také jakýmsi způsobem určovali životní dráhu nadcházejícího manželství, které v té době znamenalo obchod s cílem posílení rodiny. Soukromý život tehdy neexistoval, v důsledku společného žití a nezanedbávání společenství. (Utrio, 1994, s. 68-69)

Onkenová (2004, s. 140-141) tvrdí, že v rodině tradičního charakteru se vyskytovalo striktní rozdělení genderových rolí, kde muž nevnímal ženu jako rovnocennou partnerku, nýbrž sobě přímo podřízenou, v některých situacích to vedlo až k hrubému chování, které narušovaly partnerský vztah. Většina žen také disponovala špatným svědomím, neboť cítily odpovědnost, při nehladkém průběhu rodinných událostí se cítily viny, matky, které vychovávaly dítě samy, byl tento fenomén dost rozšířený, cítily vinu, i když je hlava rodiny opustila. Špatné svědomí se také panovalo, když byl otec dítěte zapojen do domácích prací a výchovy dětí. Dvojnásobek či trojnásobek povinností nebyl vůbec

žádnou výjimkou, prioritou bylo hlavně šetření sil hlavy rodiny. Ženská úloha a role v rodině měla každá žena naučenou z domova od své matky, která jí předala zkušenosti a ideu, že výchova dětí a domácí práce jsou ryze ženskou záležitostí.

Dle Možného (1999, s. 47) docházelo v polovině 18. století k viditelným změnám. Žena se stává v rodině důležitější osobou než dříve, velkou roli hrají rodinná pouta a je zdůrazňována mateřská láska, což znamenalo formaci moderní nukleární rodiny. Pokud mluvíme o rodině, máme na mysli **úplnou nukleární rodinu**, do které patří otec, matka a děti, která bývá nejčastěji prezentována jako manželský pár, jež vychovává své potomky. Jednalo se o dvougenerační rodinu, která měla jasně definovanou ženskou a mužskou roli. Změna však také nastala v roli muže, jako otce rodiny ale také na poli a ve světě mimo rodinu. Jeho úkolem bylo totiž také pozdvihnout rodinu na co nejvyšší pozici ve společnosti a jejím žebříčku.

„V tradiční společnosti byla značně vynaložena snaha, prosadit vědomí o náboženském významu manželství. Manželství v katolickém světě bylo a je svátostí. Ve světě protestantském, byla svátostná povaha manželství popřena, nicméně manželský život je i zde podroben bedlivému mravokárnému zraku protestantských pastorů, neboť manželství je „božím pořádkem“. Aby manželství bylo vskutku „božím pořádkem“, nemělo být žehnáno manželstvím mladých lidí, ještě nepoučených o náboženském významu manželství.“ (Horský, Seligová, 1997, s. 73)

Z hlediska zaměření na Československo a Sovětský svaz, právě v období po velké říjnové revoluci došlo k velké změně v rodinných a manželských poměrech. 19. a 20. prosinec bude navždy zapsán v historii jako vydání dekretů „O rozvodu manželství“, „O občanském sňatku, dětech a vedení matrik“. Právě díky těmto listinám byl potlačen vliv náboženství na půdě manželské, děti byly posuzovány rovnoprávně, v platnost vešel svobodný rozvod. Kodex rodinného práva, který byl vydán v roce 1918, dokonale popsal rozpracování zásad manželského a rodinného práva v socialismu. Sovětské rodinné právo také uvádí zásadu státní ochrany zájmů, co se týče matky a dítěte. Období po druhé světové válce bývá označováno jako období přestavby manželství a rodiny, a to na základě nových základů, přestavba se také týkala lidově-demokratických států, nacházejících se v jihovýchodní a střední Evropě. Dnem 7. 12. 1949 bylo přetvořeno rodinné a manželské právo také v Československu, hlavně tedy jeho principy, úpravou prošel obligatorní občanský sňatek, rovnoprávnost mezi ženou a mužem, odstraněny byly manželské překážky, které byly přebytné, také rozvod byl přepracován smysluplněji. Stavebním kamenem nového

zákona bylo nové pojetí manželství a rodiny, které není určeno k vlastnickým ani soukromým zájmům, naopak by se mělo zaměřovat na rovné právo žen a zájem o dítě. (Klabouch, 1962)

Pád komunistického režimu v Československu znamenal zvrát společenského zřízení, znovu byly nastoleny kapitalistické výrobní vztahy. Postupně se vytvořila společnost občanská a to díky společnosti direktivní a ochránářské, jež kladla nárok na zodpovědné rozhodování a samostatnost občanů. Právě díky těmto společenským změnám se každému občanovi, který byl schopen akceptace, otevřely nové možnosti, nicméně nároky na něj byly vyšší. Nároky je míněn způsob uvažování, jednání a chování a také změna v hodnotovém žebříčku. Nový společenský systém přinesl i nové možnosti, kterými je například vzdělávání na vyšší úrovni, běžnou věcí se stalo i studium na jak zahraničních, tak i na soukromých vysokých školách. (Veselá, 2003, s. 40-41)

Z hlediska práva hlavně změna před rokem 1989 nastala příchodem zákona č. 132/1982, díky kterému je doplněn zákon o rodině. Velkou novinkou byl paragraf č. 58, jež se věnoval odmítnutí otcovství v případě, že byla žena uměle oplodněna. V devadesátých letech se žádné výrazné změny v legislativě neudály, důležitá byla pouze novelizace roku 1992, kdy již bylo možné uzavření sňatku prohlášením se souhlasem ženy a muže před státní institucí a také před církví. (Veselá, 2003, s. 98)

V současné české domácnosti můžeme sledovat fenomén jednočlenných a neúplných rodin. Společně s dvougeneračními rodinami se zde vyskytují také rodiny neolokačního typu, které jsou nejvíce početné z hlediska rodinného uspořádání a bydlení. Posledních 5 let sčítání lidu přineslo výsledky o trvalém poklesu domácností, jež obydluje rodina. Takovouto domácností je myšlen heterosexuální pár, který je sezdaný nebo ne, taktéž mohou být bezdětní nebo děti mít. Již druhá polovina minulého století vykazovala takovouto domácnost $\frac{3}{4}$ populace ČR, zato dnešní doba skýtá pouze 55% takových domácností. Naopak bohužel počet neúplných rodin se rapidně zvýšil a to na dvojnásobek, nyní je to 14%. Největší změny můžeme zaznamenat u sčítání domácností tvořených jednotlivci, které tvoří celkových 30%. Důležitým faktorem rodinného chování je také skladba rodiny z hlediska věku a pohlaví. Délka života stále stoupá, nicméně podíl domácností vdov se nezvyšuje. Díky některým výzkumům se můžeme dočíst, že českým rodinám se zdá samozřejmě postarání se o nejstarší generaci jejich rodiny, zejména v případě kdy se z prarodičů stane vdova nebo vdovec a nejčastěji jsou to právě dcery, které přijímají tyto členy rodiny do své domácnosti a starají se o něj. Podíl domácností

seniorů se nezvyšuje, nárůst domácností s jednotlivcem je způsoben díky samostatnému bydlení mladých jedinců. Zejména muži, kteří se chtějí od rodičů osamostatnit vzhledem k jejich věku, touží po samostatném bydlení, i když jsou single. V případě samostatně žijící ženy jsou to spíše ženy s dítětem nebo více dětmi, takže právě proto je jich daleko méně. Nicméně můžeme spíše mluvit o neúplné rodině, která ve statistikách stále roste, nyní je to kolem 15% populace. Nejčastěji je však hlavou takovéto rodiny žena, která je rozvedenou nebo svobodnou matkou. Častým jevem je také to, že tyto neúplné rodiny žijí dohromady ještě s druhou rodinou, a to například s prarodiči dětí právě díky mezigenerační solidaritě. Právě zde můžeme spatřovat slabost českého státu, kdy se dcery, které se staly osamělými matkami, dočkávají pomoci od svých matek. Matka z neúplné rodiny má však velmi často partnera, se kterým však nemají společnou domácnost, v naší republice se jedná o nejvíce se vyskytující druh partnerského vztahu. Ten je způsoben právě díky ekonomickému nedosažení na byt vlastní. Zmínit také musíme partnerství seniorů a starších lidí, kteří mají například ve vlastnictví svůj byt a jsou na něj zvyklí a nechtějí se z těchto důvodů k partnerovi přestěhovat, důvodem také může být strach z rozchodu, po kterém by se neměli kam navrátit. (Možný, 2006, s. 253-254)

Proměna nynější rodiny se také opírá o zaměstnanost mužů a žen, jelikož rodiče tráví daleko více času mimo rodinu než v dřívějších dobách. Na základě tohoto jevu převzaly společenské služby ať už školní družina nebo jídelny, činnosti, jež se provozovaly v dřívě pouze v rodině. Úpadek můžeme pozorovat také u komunikace mezi členy rodiny, který je způsoben technickým pokrokem doby a tím, že lidé více žijí ve světě „on-line“. (Špaňhlová, 2010, s. 11-12)

Rabušic (2001, s. 219) uvádí, že typickým příkladem pro moderní společnost, je odkládání sňatků, bývá vyvoláváno mechanismy, které působí na sňatkovém trhu. V dnešní době už není tak výhodné sňatek uzavřít, dříve měli díky sňatku mladí lidé větší šance na obdržení bytu, často se jednalo o lepší ekonomickou situaci páru, protože stát za období socialismu mladým lidem dával novomanželské půjčky na vybavení domova, část dluhu se jim odepisovala s každým narozeným dítětem. Tehdy byla doba výhodná i pro studenty, kteří si také mohli zažádat o studentskou půjčku, běžné byly i sociální a prospěchové stipendia. Dnes bohužel doba postoupila a mladí lidé si začínají uvědomovat, že se o ně již tak dobře stát nepostarává a musí se postarat sami o sebe. Podle Rabušice je tedy odkládání sňatků chápáno jako velká odpovědnost dnešní generace.

Mladí dospělí, jsou pevně rozhodnuti, že vstoupí do manželství, poznávají, že je pro ně mnohem výhodnější časově si rozložit různé životní uzly do delšího časového úseku. To v praxi znamenalo, že se hned vedle odkládání sňatku začaly odkládat porody, také v souvislosti s dostupností a rozvojem moderní antikoncepce. Dnešní doba koncipuje manželství tak, že lidé do manželství vstoupí i s tím, že několik let zůstanou bezdětní a až po vybudování kariéry založí rodinu. Jedná se o tzv. **dobrovolnou bezdětnost**, kdy si manželé užívají svobody ve dvou. (Rabiš, 2001, s. 186)

Tento jev může také znamenat snižování porodnosti, vzhledem k fyzickým změnám ženy, v jejíž pozdějším věku se vyskytuje menší ochota změnit svůj životní styl, na který byla dosud žena zvyklá, v některých případech může být odkládání dítěte zapříčiněno kariérou nebo čím dál častěji zdravotním stavem, který se každým rokem zhoršuje. Za zmínku v dnešní společnosti také stojí předmanželský sex, nevyzrálost partnerů, nebo neočekávaná těhotenství. Čím dál častěji můžeme vidět dvoukariérová manželství, kdy péči o dítě přebírá někdo jiný než rodiče, většinou se jedná o instituci. Ztráta kontaktu mezi partnery je také zcela běžným jevem, mizí také kontakt mezi rodiči a dítětem, což není zdravé a přirozené také vzhledem k vytvoření vazby mezi rodičem a dítětem, činnosti, které původně vykonávali rodiče, vykonává společnost a její instituce, vzhledem k feminismu a rovnému přístupu žen i mužů, se vytrácí role matky a otce a to z hlediska rozdílnosti. V rodině také probíhá individualizace členů rodiny, více se rodina věnuje jeho zájmům, což může být zapříčiněno poválečným obdobím, kde se opačně kladl důraz na zájmy společnosti. (Gillernová, Kebza a Rymeš, 2011, s. 106)

Také Sobotková (2001, s. 112) poukazuje na fakt, že těhotenství u starších žen není zcela novým jevem ve společnosti, avšak jeho příčiny jsou zcela jiné než dříve. Každým rokem se počet tzv. pozdních rodiček (těhotné ženy nad 35 let) zvyšuje, proto se autorky Berrymanová, Thorpeová a Windridgeová, které působí na univerzitách v Leicesteru a Bristolu, rozhodly věnovat se této tématice dlouhodobě. Do výzkumu se rozhodly zapojit i další země, např. USA, Řecko a Austrálie a výzkum shrnuje základní psychologické aspekty pozdního a odloženého mateřství, kniha obsahuje také kazuistiku a subjektivní zkušenosti matek, které se staly matkami až v pozdějším věku.

1.2 Formy rodin v životě

Rodina má svou strukturu, která je vytvářena jejími členy. Významnost rodina představuje zejména díky jejím vzájemným vztahům a úlohám, které jsou její součástí. Rodinu můžeme rozdělit na **nukleární**, tzv. jádro, která se skládá z rodičů a dětí, naproti ní stojí rodina **rozšířená**, kterou tvoří nejbližší příbuzní jako např. prarodiče, tety, strýcové a jejich potomci (Říčan, 2013, s. 61-62).

Rozšířená rodina bývá obklopena sociálním okolím, které je důležité, jak pro zvládnutí životních krizí, tak i pro výchovu dětí. Je to tzv. sociální síť rodiny a obsahuje další rodiny, které mají úzký vztah s vlastní rodinou, patří sem také lidé, nepatřící do rodiny, např. přátelé, kamarádi, spolupracovníci, odborníci pracující s rodinou apod. (Matoušek, 1997, s. 74)

Podle Krause a Poláčkové (2001, s. 19) ve společnosti dále můžeme nalézt rodinu **orientační**, ve které jedinec vyrůstal, která ho prvotně socializovala a uvedla do společnosti. Ta se časem pojí s rodinou **prokreační**, kterou si jedinec většinou po dosažení dospělosti založí. Střet těchto rodin je zpravidla díky sňatku. Vzájemně se tyto rodiny ovlivňují, ale více vlivnou označujeme rodinu orientační, díky rodičům, jejichž potomek napodobuje jejich chování, postupem času se s rodičem stejného pohlaví identifikuje, proto je důležitá přítomnost obou rodičovských vzorů. Z psychologického hlediska se u dítěte projevuje vazba na rodiče opačného pohlaví, díky které se můžou později dostavit neblahé následky.

Zcela jiný náhled na typologii rodin nám podává Matoušek (2008, s. 194,195), který vymezuje rodinu **perfekcionistickou, egocentrickou, asociální a nepřiměřenou** neboli rodiny tzv. klinické.

Perfekcionistickou rodinu můžeme nazvat jako rodinu utaženou, vzhledem k členům až donucovací. Nežádka se zde objevuje velký důraz na poslušný způsob chování, jakmile některý ze členů překročí normy, je vykazována vysoká úzkost. Při obtížích rodiny vyhledávají pomoc a dají se relativně dobře ovlivnit. Sociální pracovníci takové rodiny označují jako ty, se kterými se dá spolupracovat.

Egocentrická rodina bývá často pojmenována i jako chladná, egocentrická nebo rozštěpená rodina, ve které jsou členové posedlí kariérním životem. Pro takovou rodinu jsou typické instrumentální vztahy, člen rodiny je přijímán pouze v případě, že

reprezentuje svou rodinu dobrým způsobem ve společnosti. Výjimkou není ani neshoda mezi členy rodiny, domácí násilí, u dětí se může objevovat absence ve škole a podobné rizikové chování. Nevýhodou sociální práce s touto rodinou může být právě to, že pracovník, spolupracující s rodinou často až později rozpozná manipulativní chování ze strany členů rodiny.

Rodina, kterou autor označuje jako **nepřiměřenou**, je nezralá, externě závislá a při řešení svých rodinných záležitostí a neshod čekají a spoléhají na pomoc zvenku. Členové rodiny obvykle nejsou schopni adekvátně vyhodnotit rodinnou situaci, disponují malou schopností odhadnout, co nastane v budoucnu. Problémy v těchto rodinách nastávají většinou v oblasti finančního zajištění, výchova dětí je také slabou stránkou.

Rodinu, která vykazuje agresivní, někdy až delikventní chování a nedostatek sociálního napojení nazýváme **asociální** rodinou. Vztahy v této společnosti nejsou nijak vřelé, naopak jsou spíše nezodpovědné a mělké. Potřeby v rámci rodiny jsou uspokojovány bez ohlížení se na právní rámec. Děti se do této rodiny rodí spíše neplánovaně, rodiče se dětí v některých rodinách dokonce zříkají, objevuje se u dětí i syndrom CAN. U dospělých členů můžeme sledovat zanedbávání zaměstnání, užívání drog a alkoholu, velmi typickými jsou také prvky fyzické agrese. V rámci sociální práce je dobré postupovat po malých krůčcích, které je rodina schopna splnit.

Matoušek (1993) ve své publikaci myslí **rekonstruovanou** rodinou rodinu nevlastního typu, kde má dítě jednoho biologického rodiče, avšak v rodině je ještě nový partner, který s sebou do rodiny může přivést i své biologické dítě. Na místě je otázka, kdo ke komu náleží. V takovýchto rodinách může na straně ženy nebo muže vzniknout žárlivost, vzhledem k novému a vysoce náročnému stavu. Tato nová rodina může být náročnou situací taktéž pro děti uvnitř rodiny, které na takovéto změny reagují citlivě. Ačkoli má tato nová rodina cíle být plně funkční a úplnou rodinou, neměli bychom brát za samozřejmé, že fungování bude stejné jako u rodiny předchozí, původní.

Díky Matějčíkovi (1994) a jeho knize „O rodině vlastní, nevlastní a náhradní“ můžeme definovat další typy rodin, se kterými se jedinec v jeho životě může setkat a to:

- **rodina náhradní** - není výchova realizována biologickým rodičem či rodiči, ať už z důvodu neschopnosti rodičů se o dítě postarat nebo jejich úmrtí. Jako nejčastější formu náhradní rodiny můžeme spatřovat adopci, pěstounskou péči, poručnickou

péči či osvojení. Pokud se nejedná ani o jednu z těchto forem, dítě žije v dětském domově, kde ho vychovávají vychovatelky a vychovatelé.

- **rodina nevlastní** – v této rodině je jeden z biologických rodičů a doplňuje ho druhý nevlastní rodič. Tato rodina se stále rozšiřuje co do počtu, vzhledem k počtu rozvodů a vzhledem k tomu že rodič dítěte chce začít žít nový život, často s jiným partnerem. Dítě není v jednoduché pozici, musí si zvyknout na změny a na nové členy rodiny, kterými mohou být jeho noví prarodiče, sourozenci apod. Někdy se v důsledku tlaku na dítě stává, že nového rodiče a jeho rodinu nepřijme.

1.3 Charakteristika fungující rodiny

Nejpodstatnější aktivita rodiny a dalo by se říci i výše postavený cíl je plnění povinností, které naplňují poslání sociální skupiny. Některé povinnosti z nich jsou základními, naopak můžeme jmenovat i některé, které vážeme k určitému vývojovému stádiu nebo k nečekané situaci, která nastala. Zmínit můžeme také některé, jež jsou společnými a univerzálními pro všechny druhy rodin a také jedinečné, dotýkající se pouze konkrétní rodiny. Předmětem charakteristiky funkční rodiny není nepřítomnost obtíží, ale naopak směr, kterým tyto obtíže zvládat a naučit se s nimi pracovat. (Sobotková, 2007)

Plaňava (2004) definoval základní čtyři prvky, které by měly fungovat v rodině a manželství, a to:

- **struktura rodiny**
- **intimita**
- **osobní autonomie**
- **hodnotová orientace, postoje**

Dále zdůrazňuje, že nejdůležitějšími procesy jsou komunikace a také dynamika rodiny. Funkční rodiny také lépe zvládají stresové situace a právě zvládání takovýchto situací popisuje soudržnost rodiny v průběhu jejího řešení. Nicméně fungování rodinného procesu je velmi složitým jevem, ačkoli se mnoho autorů shoduje v tom, že mezi jeho části patří komunikace, adaptibilita a koheze. (Plaňava in Sobotková, 2004, s. 193-202)

Právě již zmiňovaná koheze souvisejí s blízkostí, intimitou rodiny a její identitou. Identita rodiny, jež je subjektivním aspektem celistvosti rodiny, pojímá také setrvání hodnot, aliancí, kooperaci řešení při problémech se začleněním, vzájemné se doplňování mezi členy rodiny, a také potucha o vzájemné podobnosti a blízkosti a vyjádření vřelosti a

zájmu. O udržování rodinné identity se zaslouhuje stabilita rodiny, současně zajišťující dohled nad konflikty a způsobilost změny a rozvíjení se v rodině. (Sobotková, 2007)

Aby rodina dobře fungovala, musí plnit její základní funkce podle Máchové (1974, s. 43-54) a to:

- a) **Funkce biologická** – její součástí je i sexuální život manželů, týká se i reprodukčních procesů.

Již Marušiak před více než 50 lety (1964) uvádí, že biologickou funkci můžeme dělit na dvě části pohlavního života manželů a to jako **uspokojování pohlavního pudu**, kde manželství představuje sexuální symbiózu ženy a muže, ve kterém je daná potřeba uspokojována. Dříve byla tato část spojena s rozmnožováním, nyní je samostatně postavena od dob rozvoje monogamní formy rodiny. Plození dětí bylo regulováno dle ekonomických podmínek, jednou ze zásad bylo, aby se nastávající rodiče dítěte mohli svobodně rozhodnout. Tento stav je v našich společnostech zcela přirozeným, nicméně může být příčinou zpomalení procesu reprodukce populace. Druhou částí je právě **proces rozmnožování obyvatelstva**, který je považován jako jedna z ústředních součástí v celistvém systému fungování rodiny a právě tuto funkci lze považovat za jednu z největších hrozeb lidstva. Díky ní jsou vytvářeny stále nové a nové hypotézy a teze, týkající se budoucnosti v oblasti zániku bílé rasy, vymření, rozmnožování barevných národů a podobně. Zájem a koncentrovanost na toto téma není náhodou, nicméně opodstatněným činem. Právě díky kvalitě a kvantitě narozených dětí je ovlivněna perspektiva určité společnosti a s ní se také pojí prosperita národů a států v hospodářské oblasti.

V pozdějších zdrojích Havlík (2002, s. 68-69) uvádí, že právě díky antikoncepci je sexualita od manželského svazku oddělena a jejím následkem je také odkládání svazku manželského. Nicméně jsme také svědky rostoucího počtu dětí mimo manželství a poklesu porodnosti, který se děje právě v důsledku neplnění této funkce.

- b) **Funkce ekonomická** - je možno pochopit ze dvou hledisek a to ve smyslu výrobní činnosti a také materiálního zabezpečení, rodina jako výrobní jednotka už dnes není zcela běžná.

- c) **Funkce výchovná** – funkce výchovy v rodině se průběhem času mnoho změnila a transformovala, dnes tuto funkci z jisté části přebírají spíše instituce, zejména škola a volnočasové instituce, protože mají rodině čím dál méně času. Prvotní výchova však probíhá v rodině.

Tato funkce je významnou primárně v adolescenci a dospívání, kde dominuje vrstevnická skupina v oblasti vlivu na jedince. Právě díky ní je jedinec do společnosti začleněn lehčím způsobem. Nyní má však společnost problém se střídáním rodičů, který pramení z rozvodovosti a následuje střídání citových vazeb u adolescenta. (Kořa, Trpišovská a Vacínová, 2013, s. 71)

- d) **Funkce emociální** – jako jediná nezastupitelná funkce rodiny. Je realizována na třech úrovních a to: mezi manželi, mezi rodiči a dětmi, mezi sourozenci. Psychologové jí přisuzují velký význam, díky rozvoji lidské emocionality. Žádná jiná instituce ji nedokáže nahradit.

Emocionální podpora ze strany partnera je důležitá zejména pro ženy, kterým se však podpory dostává méně než mužům. Je to právě díky většímu emocionálnímu nastavení žen, které se více zajímají o partnerovy emoce a pocity a taktéž sdílejí ty svoje. Neznamená to však, že by muž tuto potřebu neměl, intimita je pro něj taktéž důležitá a má potřebu naslouchání partnerky a akceptace toho, kým je. (Thompson, Walker, 1989)

Jiný náhled na funkce rodiny dává Helus (2007, s. 149-151), který uvádí 10 důležitých funkcí, které berou ohled na věk, platnost nebo se váže k určitému období života. Jsou to následující:

Rodina uspokojuje základní, primární potřeby dítěte v raných stádiích jeho života – to znamená uspokojování potřeb jídla, pití, pohybu, potřeb bezpečí, pravidelného životního rytmu, lásky, přiměřeného množství a intenzity podnětů.

Rodina uspokojuje velice závažnou potřebu organické přináležitosti dítěte – potřeba domova, mít se kam vrátit

Rodina skýtá dítěti již od nejútlejšího věku akční prostor, tzn. prostor pro jeho aktivní projev, činnou seberealizaci, součinnost s druhými – lze charakterizovat prožitkem „já jsem a jedním“, „umím, dovedu, zvládám“.

Rodina pozvolna uvádí dítě do vztahu k věcem rodinného vybavení – velký význam pro hmotný svět a vztah s ním.

Rodina výrazně určuje prvopočáteční prožitek sebe sama jako chlapce nebo dívky.

Rodina skýtá dítěti bezprostředně působící vzory a příklady – dítě se učí vidět v druhém člověku osobnost a samo touží být osobností.

Rodina v dítěti zakládá, upevňuje a dále rozvíjí vědomí povinnosti, zodpovědnosti, ohleduplnosti a úcty jako něčeho samozřejmého – dítě je přirozeně zapojováno do rodinného kolektivu.

Rodina otevírá dítěti příležitost vejít do mezigeneračních vztahů a tím hlouběji proniknout do chápání lidí různého věku, založení a postavení.

Prostřednictvím rodičů, prarodičů, starších sourozenců, příbuzných a přátel rodina navozuje v dítěti představu o širším okolí, o společnosti a světě – ujasňuje svět profesí, občanských povinností, svět problémů.

Rodina je dětem a dospělým prostředím, kde se mohou svěřit, očekávat moudré vyslechnutí, radu a pomoc – je útočištěm v situacích životní bezradnosti – velký význam při vstupu dítěte do školy.

Rodinný terapeut Minuchin zkoumal rodinné vazby, neboli podsystémy, které se uvnitř rodiny utvářejí mezi členy podle potřeby. Například mezi otcem a synem při vykonávání zájmové činnosti. Každý podsystém má určité hranice, které jsou tvořeny pravidly ohledně přístupu a tohoto podsystému. Vymezil podsystém manželský, do kterého patří muž a žena, a do něhož nemá dítě přístup. Dále rodičovský podsystém, který je dítěti přístupný, ale přesto má určité hranice. Rodiče pomáhají dětem naplňovat jejich potřeby, mají být průvodci v jejich životě a být pro ně autoritou. U funkčních rodin platí, že dané subsystémy jsou jasně vymezeny a jsou určeny podmínky pro jejich překročení. (Matoušek, 1997, s. 72-73)

1.4 Význam a smysl rodiny

Rodina se ve společnosti vyskytovala hned v prvopočátcích z důvodu péče o své děti. Z tohoto hlediska je tedy biologicky významnou pro setrvání populace a je základním prvkem, zprostředkovávajícím společenské a kulturní hodnoty. Díky ní je utvářen soukromý prostor, chránící členy rodiny před hrozbami zvenčí. Hlavní podmínkou zdravého psychického vývoje dítěte je bezpečí domova, pocit prostředí, které dítě chrání. Na světě nelze najít jediný typ společnosti, jež se neopírá o rodinu, která je jeho základním článkem. (Matoušek, 1993)

1.4.1 Význam rodiny pro společnost

Rodina vytváří základní jednotku každé společnosti, v nejméně případech se skládá ze dvou rodičů a jejich nesezdaných dětí. V dnešní společnosti není moc in sňatek, ale život na „psí knížku“. Sňatek je pro mnohé velkým výdajem v právě nastartovaném společném životě a tak si to buď nemůžou dovolit, nebo je pro něj prioritou někde jinde. V naší společnosti však můžeme taktéž spatřovat páry, které takto žijí z vlastního rozhodnutí, protože je jednodušší v případě rozchodu odejít, než se rozvádět. Nukleární jednotka naší společnosti je tak zachována, nicméně dnes je i nesezdaný pár brán jako rodina, výjimkou nejsou ani rodiny s jedním rodičem nebo homosexuální páry. Nicméně je to právě rodina, která vznikla svazkem, kde je vytvořeno ideální prostředí k početí nového života. Do módy se vrací opět mezigenerační soužití, jež je pro finanční stránku lépe zvladatelný a i ze sociálního hlediska má kladné hodnoty. V hledání vlastní identity dítěti totiž mezigenerační vztahy taktéž pomáhají a navzájem se ovlivňují. Reprodukční stránka rodiny je pro společnost asi tou nejprimárnější, z hlediska prodloužení věku života. Je velmi důležité mít se v pozdějším věku na koho obrátit, prvotně by zde pro nás měly být vlastní děti. Fenoménem dnešní doby je tzv. bumerangová generace, kdy setrvání dítěte u rodičů je právě z důvodu pokračujícího studia, finanční tíže či se po předešlém odstěhování se vrací například po rozchodu domů, většinou ani rodiče ani vracející se potomek není z takové změny nadšen. (Sekot, 2002, s. 120-121)

1.4.2 Význam rodiny pro jedince

Každá kultura rodu má svůj základní kámen a tím že příběh, který ovlivňuje rodinu v emočním prožívání. Díky narození dítěte vznikne rodina, díky tomuto aktu se jistě věci

stávají nevratnými. Potomek se narodí ženě, která bude matkou již navždy, to samé platí pro otce. Rozdíly však můžeme spatřovat v rovině emocí, kde matka má možnost jakéhosi naladění se svým potomkem, naopak otec tuto událost spatřuje jako novou, která přináší velký emoční nápor na roli otce a teprve v tu chvíli se pole emocí utváří. Toto můžeme nazvat jakousi sítí, která existuje a funguje i bez vědomí členů rodiny a vytváří tak anatomii rodiny z emočního hlediska. (Hogenová, Kalábová, 2013, s. 23)

Současná doba považuje rodinu, která je na vzestupu za jakýsi trend, který je postupně cílem, o který je potřeba ze všech sil usilovat. Je důležité si uvědomovat, že orientace v hodnotách člověka, je závislá především na uvědomování si vlastní ceny, vztahu k sobě samém a sebedůvěře. Zde je rozvíjen smysl pro lidská práva, povinnosti a odpovědnost. To, odkud rodiče čerpá zdroje různých druhů nelze nezpomenout, nicméně je důležité si uvědomit, že se nejedná pouze o zdroje finančního charakteru, svou roli v rodině má i umírněnost, trpělivost a důslednost, jež se pojí s výchovou a výchově k odpovědnému životu jedince. Rodina je nejvlivnějším činitelem ovlivňující zrání a vývoj dítěte. Právě díky rodině a rodinným příslušníkům a jejich pozorování se dítě také učí nápodobě a novým věcem. To, jakým způsobem se formuje osobnost dítěte, závisí na kvalitě rodiny a také se v ní odráží. Výchovná zanedbanost v tomto případě znamená nedostatek potřebné péče v oblasti výchovy a výchovných vzorů. Zanedbávání výchově se objevuje většinou u rodičů, kteří mají nízkou kulturní úroveň, někdy to však bývá i paradoxem u rodičů s vyšší úrovní, tam však bohužel hraje roli to, že na dítě nemají čas, že nebylo počítí plánované, mají přespříliš koníčků a zálib, které stojí před péčí o dítě. Nicméně i takováto rodina může na veřejnosti působit jako harmonická a plní všechny rodinné funkce. Právě díky skrytým nebo zjevným poruchám může být zaměřen špatným směrem vývoj dítěte, kterému se bohužel nedostává pobízejících a pro jeho rozvoj potřebných vlivů, takže citová nálada dítěte je velmi rozporuplnou. Co však bývá upevňováno, to jsou nepříznivé vzorce chování, které bývají většinou přebranými. U takovýchto typů rodin se děje právě opak toho co by rodina měla plnit, vyhání své potomky do jiných společenství, nezřídka se jedná o situace, které překračují legislativu, zákony a společenské normy. (Šnýdrová, 2007)

1.5 Rodina jako systém

Jestliže popíšeme rodinu jako existující systém, můžeme použít nejjednodušší definici systému a to, že systém je souborem částí a vztahů mezi nimi. Autoři se však k definování rodiny z hlediska teorie systému rodiny spíše nepřiklánějí, vzhledem k tomu že je daný jev

pro jednoduché definování příliš rozmanitý, by bylo příliš obtížné určit jednotnou definici rodiny. Způsob vyjádření systému znamená, že celek je více než pouze úhrn jeho částí. Systém není možno popsat pomocí rozložení jeho částí na jednotlivé díly, jelikož zde můžeme vidět něco navíc, co je originální a nenahraditelné, produkt vnitřní integrace dílů do stmelěného celku. Znamená to, že ačkoli můžeme vědět hodně o vlastnostech každého jedince, ani zdaleka nerozumíme rodině jako celku a systému. Rodinný systém je rozdělen v čase a prostoru, v sociálně historické a biologické oblasti. Na světě můžeme nalézt několik stanovisek životního rodinného cyklu, které stojí za hypotézou, že rodina je logicky vyvíjejícím systémem přecházejícím do dalších stádií. Jakýkoliv rodinný systém na světě obsahuje další subsystemy, jako nejdůležitější můžeme jmenovat ten manželský, sourozenecký a subsystem mezi rodičem a dítětem. Základním systémem myslíme manželský neboli partnerský, který je klíčovým a dotýkajícím se všech fází životního cyklu co se týče vývoje, takže je zcela jasné, že schopnost ženy a jejího druha je zodpovědná za celkové fungování a úspěšnost rodiny. Model interakce, který v rodinném cyklu probíhá, můžeme určit pomocí způsobu, kterým partneři dokážou plánovat rodinnou budoucnost, jakým řeší své konflikty, jakým je uspokojována vzájemná potřeba jistoty. Vznik subsystemu mezi rodičem a dítětem nastává, jakmile žena otěhotní, díky němu se rozšíří původní partnerský nebo manželský systém. Narozením dítěte přichází životní zkušenost, jež je velmi bohatou pro oba rodiče, někdy také v oblasti krizí. Problémy, probíhající v tomto subsystemu v pozdější době znamenají nestabilitu rodiny. Díky subsystemu mezi sourozenci je dítě schopno spolupráce, soutěživosti, vzájemné podpory vytváření kompromisů a umění vyjednávat. Právě dovednosti a zkušenosti interpersonálního typu později dítě využívá mezi jinými dětmi a osobami, se kterými přichází do kontaktu. Přestože o smyslu tohoto sourozeneckého subsystemu není existující soulad, není možno pochybovat o jeho vlivu na fungování celkové rodiny. Působení tohoto systému však nemůžeme zaměřovat pouze jedním směrem, subsystemy jsou navzájem ovlivňovány. V rodinách jsou zřetelně viditelné i jiné koalice například mezi matkou a mladším dítětem, mezi otcem a starším dítětem a podobně. Pokud tento systém funguje však delší dobu neopodstatněným způsobem, můžeme v něm spatřovat problém. (Sobotková, 2001, s. 22-16)

Kimplová (2008, s. 21) uvádí jako další subsystem generační koalici. Koalice je tvořena kohezními silami a právě ty udržují rodinu pospolu. Mohou být jak kladnými, tak zápornými (například rodinné tabu). Objevuje se také termín pseudokoheze, což definuje

soudržnost, která se jeví jako falešná. Zdravou rodinu z pohledu kohezí můžeme poznat díky rovnovážným dostředivým a odstředivým silám. To znamená, že je rodina soudržnou, nicméně každý člen uvnitř ní si zachovává svoji autonomii a individualitu. Není výjimkou, že se síly proměňují pod vlivem vývoje.

System rodiny se potýká se změnami ve vývoji. Adaptační období, které trvá zhruba první rok od založení rodiny, je obdobím, ve kterém partneři nemají ještě žádné děti, lépe poznávají sami sebe, zvykají si na sebe a na životní styl druhého partnera. Zlom nastává při narození prvního dítěte do rodiny, kde je potřeba si osvojit a naučit se novým rolím, které díky příchodu dítěte na svět vznikly. Na místě je také nutnost na nějakou dobu upozadit své koníčky a zájmy a zvyknout si na péči o potomka po téměř nepřetržitou dobu. Doba péče se následně zkrátí, jakmile dítě povyroste. Další změny jsou na řadě při dospívání dětí a jejich postupném opouštění domova. Zánik rodinného systému je datován tehdy, když zemře rodič. (Výrost, Slaměnik, 1998)

2 ADOLESCENT

Období, kdy se u jedince všechno mění a přijímá nové role ze světa dospělých je nazýváno adolescencí. Ne vždy tato změna probíhá hladce a jednoduše, proto je potřeba adolescentovi porozumět.

2.1 Fáze adolescentního období

Dospívání lze rozdělit do dvou časových úseků a to na:

- **ranou adolescenci** – toto období bývá často popisováno jako pubescence, probíhá mezi 11. – 15. rokem života jedince, který už má individuální variabilitu. Právě díky změně zevnějšku na dospívajícího jinak reaguje okolí a na základě toho mění své sebezpojetí a chování. Stimulací pro další nezbytné změny, které nastanou až tehdy, pokud je na ně dospívající připraven, je biologické zrání. Díky vývoji člověka celkově, se odehrává v jedinci změna ve způsobu myšlení, na místě je abstraktní myšlení, často i v případě variant, které nejsou reálné. Hormonálním proměnám můžeme vděčit za změny v emočním prožívání, které ovlivňuje hodnocení jedince. Osamostatňování od rodičů je běžnou součástí adolescence, vrstevnická skupina, s níž se ztotožňuje, hraje v mnoha případech větší roli než samotná rodina, ve které se jedinec narodil. Přátelství je u pubescentů základním stavebním kamenem, začínají se objevovat první lásky, experimentování s partnerstvím je na místě. Většina pubescentů chce však ukázat, že již není to dítě, o které se rodiče museli neustále starat a tuto potřebu demonstrují sami na sobě např. projevy úpravy vzhledu, žebříčku hodnot, životního stylu apod. Výraznou sociální událostí je zde ukončení základní školy a následovný výběr školy střední, díky které může jedinec směřovat k vyššímu sociálnímu postavení. Potřeba jistoty a rodinné závislosti je pryč a změna charakteru této vazby je zcela běžnou součástí dospívání. Aby pubescent zvládl psychický vývoj, je zapotřebí větší svoboda z hlediska rozhodování, naopak je snížena jistota, kterou jedinec měl, když vazba na rodinu byla větší. Citová akceptace je velmi úzce spojena s potřebnou jistotou, specificky je to spíše potřeba pozice přijatelné ve společnosti. Pozitivní akceptování je v pubescenci spíše vzácným jevem, své postavení ve společnosti si musí na základě něčeho zasloužit, nějak si ho získat. Nejisté pocity jedince však

shazují představy o tom, že svět je dobrým a bezpečným a je místem, kde je člověk oceňován a uvítán. (Vágnerová, 2012, s. 369-370)

- **pozdní adolescenci** - trvání pozdní adolescence je vytyčeno mezi 15. a 20. rokem života, počítat však musíme i s individuální variabilitou v psychické a morální rovině. Pohlavní dozrávání umožňuje vstup do této fáze a dochází k prvním pohlavním stykům a sexuálním zkušenostem. Sociálním mezníkem, který je v tomto období nejdůležitějším, je ukončení studia na střední škole, po kterém někteří adolescenti pokračují ve studiu nebo se již zapojují do pracovního procesu. Právě díky této volbě adolescent buď oddálí, nebo dosáhne samostatnosti v ekonomické rovině, jako první samostatnosti dosahují dělnické profese, nejpozději vysokoškoláci. V našich poměrech právě dosažení samostatnosti znamená důkaz dospělosti. Díky přijetí specifické kultury v adolescentním věku, sdílení podobných hodnot a zážitků a stylu života si jedinec potvrzuje určitou sociální identitu. Toto období je však specifickým také pro tvoření nových rolí, které jsou pro adolescenta prestižnější než role předchozí v dětském věku. Vázanost na rodinu můžeme považovat za ukončenou, vztahy mezi adolescentem a rodičem jsou klidnější a stabilizovanější. Rozvinuté jsou také vztahy s vrstevnickou skupinou, hlavně v partnerství. Osmnáctý rok života znamená pro adolescenta plnoletost, která pro něj však má spíše význam mezníku sociálního než právního. Důležitostí nabývá taktéž hledání identity a její následný rozvoj. Součástí jí je zvýšená snaha o sebepoznání, jež je uskutečňována uvnitř vrstevnické skupiny, díky které je možno vymezit sám sebe. Druhým obvyklým způsobem, kterým se jedinec může sebedefinovat, jsou i pokusy s partnerským životem, ve kterém se jedinec promítá do partnera, a ziskem jsou mu nové poznatky. Seberealizace a aktivnější přístup k ní je taktéž důležitou změnou v tomto časovém úseku, zejména usilování o nejrůznější změny a prosazování jich. Riskantním ale někdy užitečným jevem je experimentování s různými typy chování a způsoby vymezení samo sebe. Pozdní adolescenci můžeme také popsat jako období volnosti s dostatkem svobody, nicméně jí dominuje zodpovědnost v minimální míře. Někdy právě díky tomuto jevu se adolescentovi dospělost jeví jako život, který je omezen stereotypem. Významem druhé fáze adolescence je poskytnutí času a možností, díky kterým adolescent nalezne sám sebe, zvolí si, co je pro něj v životě důležité, čeho chce

v budoucnu dosáhnout a také hlavně osamostatnění ve většině oblastí, což je nárok společnosti na jedince. (Vágnerová, 2012, s. 370-372)

2.1.1 Psychologická charakteristika

Jak již bylo zmíněno, adolescent si v tomto období vybírá povolání, což pro něj představuje vývojový úkol. Bohužel ve většině případů adolescent není rozhodnutý a nezřídká zvolí variantu, kterou mu vyberou rodiče.

Podle Macka (2003) je důležité při plnění takového vývojového úkolu mít pojem o prioritách v budoucnu, ujistit se v pořadí hodnot v žebříčku důležitosti, udržovat stabilní přístup ke světu a také k životu. V této době se navíc adolescent setkává s konfrontací nároků sociálního světa kolem něj a představami o budoucnosti, přáních a jeho samému. Právě komplexní a vysoké nároky a požadavky, které jsou předkládány v tomto období, se mohou stát fakty, komplikujícími taková rozhodnutí. V případě, že adolescent nezvládne vymezit sám sebe úspěšným způsobem, např. se nezvládne srovnat se vztahy s vrstevníky a rodinou, se vztahy mezi školou a rodinou a volným časem, může vzniknout tzv. **difúzní identita**, která znamená nepřítomnost sebe samého či odmítání sebeomezení. Adolescenti v dnešní době mají potřebu delšího časového úseku k úplnému rozvoji osobnosti, nicméně se však období objevuje už dříve. To způsobuje kratší dobu trvajících dětství, přechodné období se prodlužuje a přicházející dospělost je oddálená. Někteří jedinci jsou o své budoucnosti a jejich povolání rozhodnutí ihned, naopak téměř polovina své rozhodování dokončí na poslední chvíli. Pozitivní vývoj probíhá tak, že jedinec dělá to, co má rád, v čem je dobrý a je za to odměňován. Bohužel však neprobíhá u každého a tak si nezřídká hledají pouze práci, které budou otrokem a nebude se slučovat s jejich přáními a touhami. Takto kvalitní rozhodnutí týkající se životní profese potřebuje, aby si jedinec uvědomil a srovnal preference vlastní a naplňující dané povolání.

Složitost dospívání popisuje i Satirová (1994, s. 280) ve své knize o rodině, kde potvrzuje, že tlak na dospívajícího člověka je obrovský. Jedinec je pod velkým tlakovým presem, jelikož je žene energie, která je uvolňována v pubertě a taktéž potřeba nezávislosti a naděje, že uspěje ve společenském světě. Tomu také nahrává fakt, že tato cesta není nějak značena a je plná nástrah, které dospívání obsahuje. Toto je potřeba vzít na vědomí, protože tento jev může být zkreslujícím jak pro dospívajícího, tak pro jeho rodiče. Dospělí

by měli vytvořit právě pro tuto přeměnu ideální prostředí úplně stejným způsobem, který vytvářeli pro jedince, když byl malý, aby se v rodině cítil bezpečně a jistě. Pamatovat bychom však měli na zásady, díky kterým je zachována důstojnost dospívajícího, rozvíjen pocit osobní hodnoty a na základě dodržení těchto zásad je jedinci dopřáno zdravé společenské dožívání. Dalším důležitým aspektem je také přizpůsobení psychologického prostředí vzhledem k náladám a výkyvům nálad, novému slovníku a také novému někdy až bizarnímu chování. Tyto všechny jevy vznikají na základě zahrávání si v dospívání se svou silou a autonomií a nezávislostí a závislostí. K zvládnutí dospívání je zapotřebí pozitivních představ, jak pro dospívajícího, tak pro jeho rodiče. Je zcela běžné, že dospívající vykonávají věci, které nesou velká rizika, žádný dospívající není výjimkou. Satirová doporučuje vystříhnout si obrázky a ústřížky z časopisů o mladých úspěšných lidech, kteří svou energii v dospívání směřovali do podnikání, organizování návštěv u postarších lidí nebo například překonali různé překážky ve svých životech.

2.1.2 Fyzické změny a jejich smysl

Adolescentní období je také kromě psychického vývinu důležitým mezníkem biologického rázu a to právě díky schopnosti reprodukce. Dospívání je veličinou, jež je dána geneticky, pravděpodobnost posunu do nižšího věku je velmi malá. Jev, jež se v posledních desetiletích projevil je tzv. **sekundární akcelerace**, což znamená zrychlené biologické dospívání pomocí vnějších podnětů. Projev tělesného dospívání je umožněn díky viditelným důsledkům, jako jsou například funkčnost pohlavních orgánů, pohlavní znaky sekundárního rázu a proměna proporcí, jež se váže s růstem postavy. Co se týče změn v hormonální oblasti, probíhají daleko dříve než samotná puberta, cca o 2-3 roky před viditelnými změnami. (Steinberg a Belsky, 1991 in Vágnerová, 2012, s. 373)

Právě změna v tělesné oblasti je významným náznakem probíhajícího dospívání. Tělesná změna je intenzivně prožívána na základě toho, že je vzhled je spojen a brán jako součást identity adolescenta. Není výjimkou, že změna a proměna těla může znamenat ztrátu sebejistoty, popřípadě vyvolání pocitu ohrožení. Též může být subjektivním významem, záviselý na dojmu o atraktivitě dospělého člověka a také na vyspělosti po psychické stránce člověka a taktéž na doprovázejících společenských reakcích. Pyšnost na své dospívání a tuto změnu v životě může být na místě, stejně jako stud, tyto pocity jsou individuální. Chvilí totiž trvá, než si jedinec zvykne na novou identitu a na nové schéma svého těla. První informací, kterou nám oči přináší o druhém člověku, je zevnějšek.

Proměna fyzického rázu je spojena také se změnou v chování osob, které jsou v okolí adolescenta. Jedinec se setkává s reakcemi z řad vrstevníků a dospělých osob, jež mohou být různorodé vzhledem k významu k jeho proměně a asociacím, které jedinec naváže. Pokud se změna v tělesné rovině odehraje příliš brzy, nemusí být pro adolescenta vůbec snadno zvládnutelná, vzhledem k tomu, že to pro některé jedince může znamenat nepříjemné podněty, kterých by se nejradši rychle zbavili nebo je pozastavili. Pro příklad můžeme uvést například schovávání rostoucích prsů u dívek za volná trička. Je to dáno tím, že u dívek probíhá dospívání dříve než u chlapců, navíc v případě předčasného vývoje to pro dívku může být ještě více stresující. Její vzhled je totiž ještě více odlišný, než když se projeví předčasné zrání u chlapce. U těch bývá většinovým problémem zpomalení dospívání po fyzické stránce. Přáním chlapce kolem 14. roku života je většinou nebýt nejmenším z party, protože si pak připadá méněcenný. Takovýto chlapec menšího vzrůstu je vyznačován nižším sociálním statutem a taktéž se zde častěji může vyskytovat agrese u silnějších soupeřů ve skupině. Chlapci, kteří dospívají dříve, jsou naopak populárními, nezdědka jsou vedoucími ve vrstevnické skupině. Tělesný vzhled je důležitým prvkem identity taktéž v druhé části adolescence a většinou je zakončeno spokojeností se svou fyzickým vzhledem, někdy se může jednat až o narcismus. Adolescent porovnává svou fyzickou stránku se stavbou těla a jinými prvky s ostatními vrstevníky a také se současným trendem a ideálem krásy, který se každým rokem mění. Další významnou částí vytváření identity je fyzická atraktivita, a pokud se alespoň trochu podobá současnému ideálu, je na místě uspokojení, které slouží jako opora sebevědomí. Je podpořeno vědomí, že bude jedinec akceptován, poskytuje mu také pomoc a doražením prestiže, která je pro adolescenta uspokojivou. (Vágnerová, 2012, 373-376)

V případě pozdní adolescence je prostředkem i cílem zevnějšek. Na místě je potřeba zalíbení se druhým a taktéž vlastní osobě z důvodu ubezpečení své hodnoty. K úspěšnému dosažení tohoto cíle dokáže adolescent postupně a smysluplně pracovat, například cvičí, zdravě se stravuje, trénuje apod. Vývin značného úsilí je zcela normální, zejména tedy u dívek, které si například nechají narůst dlouhé vlasy, starají se o sebe. Prostředkem, jak vyjádřit identitu je také úprava vzhledu a oblečení, jehož prostřednictvím adolescent ukazuje okolí, za koho se považuje a kým chce být. Jedinec nosí takové oblečení, které zdůrazňuje jeho pohlaví a postavu, u některých můžeme spatřovat oblečení volné až plandavé, což u některých může znamenat nejistotu vlastního sebepojetí. Změna vzhledu a oblékání může také vyjadřovat odlišnost od dospělých osob. Právě díky odlišení od

ostatních se cítí jedinec příjemně a atraktivně, a právě tělesná atraktivita nese sociální hodnotu. Jedinec, který je pro ostatní jedince a společnost atraktivní, mívá vyšší sociální status, jsou lépe přijímáni dospělými a také jejich vrstevníky. Naopak, jestliže adolescent není pro okolí dostatečně atraktivní, může se to odrazit v jeho hierarchii hodnot a směru myšlení. Povědomí o menší atraktivitě pro ostatní jedince obvykle může dovést k tomu, aby se seberealizoval v jiné oblasti. (Vágnerová, 2012, s. 376-377)

2.2 Úkoly období adolescence

Přechod z dítěte na dospělého člověka nemusí být zrovna lehkým úkolem. Úkoly dospívání však podrobněji rozpracoval Kožnar (1979, cit. dle Labátha, 2001, s. 19), který popisuje úkoly dospívání jako:

- postupný vývoj hodnot, postojů a citů bez názorové závislosti jedince, tvorba zdravého vztahu ke své rodině a zdravým autoritám,
- stanovení cílů, jež chce jedinec dosáhnout a dospět k nim, vytvoření názoru na svět kolem sebe,
- zakomponování svého erotického a sexuálního života do zcela normálních životních potřeb a naučit se s nimi žít,
- přilnutí a navázání vztahu s vrstevníky, umění navazovat vztahy nové,
- ujištění a upřesnění, kdo jedinec vlastně je, disponovat vidinou o reálném obraze sebe sama

Jiné postavení úkolů popisuje Havighurst (1974, cit. dle Macka, 2003, s. 17), kde uvádí, že prvotně by se adolescent měl naučit přijímat své tělo v takové podobě, jakou má, posléze roli, kterou ve společnosti disponuje, flexibilitu, abstraktní myšlení a transformaci ve vztazích, jak s dospělými lidmi, tak s vrstevníky, která je vyznačována jako soulad mezi dvěma stranami. Dalším vývojovým úkolem je bezesporu prožitek v sexuálním a erotickém životě, díky kterému probíhá příprava na partnerský vztah. Důležitost náleží také osvojování si a zvykání na pravomoce, jež jsou důležitými pro zodpovědné chování, nárůstu emocionality, stanovení si cílů a hodnot, jež jedinec chce ve svém životě dosáhnout a vytvoření postoje ke světu a ke své vlastní osobě. Tyto úkoly jedinec plní jak v rovině kulturní, tak biologické, výjimkou není ani rovina psychologická.

2.3 Rizikové chování adolescentního chování

Velká část mládeže v období adolescence se nezdědka chová riskantně. Rysy takového typu jsou však zcela normálními a nezbytnými součástmi pro tento časový úsek. Díky testování okolí dospívající rozvíjejí a definují vlastní identitu, která vyznačuje právě separaci od rodičů. Avšak ne vždy musí být takové chování patologickým. Některé riskantní chování, nicméně v malé míře jsou pozitivními, např. sportování, dobrovolnická činnost, či činnosti, které můžeme označovat jako tvůrčí. Právě díky takovýmto činnostem se může adolescent nalézt, zvýšení sebevědomí je dalším pozitivním plusem. Dospívající jedinec se touto cestou zbavuje závislosti na dospělých v citové rovině, přestože mu pomáhají navázat vztahy s vrstevnickou skupinou, které mají smysluplný charakter. Experimentování je další běžnou součástí objevování sama sebe, je důležité, aby rodiče byli trpěliví a nabízeli potomkům v takovém období podporu. (Carr-Gregg, Michael, 2010, s. 45)

Resilience lze do našeho jazyka přeložit jako odolnost či nezdolnost, podle Šolcové (2009) se velké množství definic potkává v tom, že resilienci lze definovat jako zvládnutí konfrontace s nepříznivými vlivy a podmínkami, na základě toho můžeme tedy usoudit, že čím je resilience vyšší, tím lépe jedinec zvládá rizikový směr svého života, oproti jedinci s nízkou nezdolností.

Sobotková (2014, s. 40.41) do rizikového chování řadí:

- **lhaní**
- **záškoláctví**
- **rizikové chování na internetu**
- **závislostní chování**
- **agresivita, agresivní chování**
- **šikana, kyberšikana, násilné chování**
- **vandalismus**
- **rizikové chování v dopravě**
- **nezdravé stravovací návyky**
- **rizikové sexuální chování**
- **extrémně rizikové sport, hazardní aktivity**
- **xenofobie, rasismus, antiseminismus**
- **užívání a zneužívání anabolik a steroidů**

Dříve se za rizikové chování nepovažovalo až tolik bodů, co bylo považováno za rizikové chování cca před dvaceti lety je uvedeno v Socialii – sborníku příspěvků z mezinárodní konference.

„Mládež ve zvýšené míře konzumuje alkohol, šíří se nikotinismus a experimenty s drogami, pro značnou část mládeže sport a další, z hlediska zdraví významné preventivní aktivity nehrají odpovídající roli. Z údajů o trávení volného času vyplývá spíše konzumní zaměření/ sledování televize, společenská zábava v restauracích, diskotéky a podobně/. Mladá generace nedoceňuje plně potřebu žít zdravě.“ (Bůžek, Růžičková, Růžička, in Socialia 1999, s. 83)

2.3.1 Důvody, vedoucí k rizikovému chování

Některé z činností, jež adolescenti provozují, jsou rizikem jak pro jejich duševní a tělesnou pohodu, tak pro jejich duševní a tělesné zdraví. Nicméně v období adolescence se objevuje sklon k riskování. Ani psychiatři nemají pro tento jev dostatečné jednotné vysvětlení. Někteří hovoří o přání smrti, které je ukryto v každém člověku. Někdy se může jednat o takové chování, ve kterém jde o krk, právě adrenalin vzniklý takovou situací může být vzrušující. Nad čím však v tomto tématu visí otazník je to, proč dospívající podstupují rizika, která mohou být v jejich životě konečnými? Proč jedinec užívá drogy, pije alkohol, riskuje nákazu pohlavně přenosnou chorobou nebo neplánované početí? Je to dáno různými dispozicemi, ať už získanými nebo dědičnými. Disponují také nedostatky i přednostmi, které vymezují rozsah rizika, které jsou ochotni vystát. Existují tři typy adolescentů a to ti, kteří jsou schopni odolat svým kamarádům a odmítnou experiment ať už s alkoholem nebo drogou, ti, kteří to jednou zkusí, ale již v tom nepokračují a tím, kteří si zkusí, opakují to neustále dokola, nestane se však nikdy, aby droze propadli. (Orwin, 2001)

Jak již bylo zmíněno, jeden z mnoha faktorů hraje dědičnost. Někdy může mít genetická vloha odpovědnost za snížení sebekontroly nebo za hyperaktivní chování. Nicméně tyto dispozice samy nesměřují ke zrodu delikventní tlupy, která má v plánu například vyloupení obchodu nebo krádež. Díky genetické vložce je zvýšena pravděpodobnost vlivu dalších činitelů, bez jejichž vlivu by k rizikovému chování nedošlo, na chování. (Matoušek, 2003)

Z hlediska získané příčiny rizikového chování Matoušek (2005) popisuje, že může být způsobeno taktéž rozchodem nebo rozvodem rodičů, jež je nejvíce traumatizující situací pro dítě v jeho životě. U takovýchto dětí je na místě až trojnásobně zvýšená pravděpodobnost výskytu potíží emočního charakteru, než u dětí z běžných populací. Je však velmi vzácným jevem, že by nastal pouze ojedinělý konflikt mezi rodiči právě před rozvodem.

Podle Koukolíka a Drtilové (2006) se děti, které se účastní hádek, násilí, ponižování či vulgarismů mezi rodiči právě takovému chování učí a jsou k němu náchylnější. Dítě takovéto situace sleduje sice nevědomě, nicméně se potom můžou začít třeba už v dětském věku projevovat. Nebývá výjimkou, že děti pocházející z rodin, kde jsou zcela běžné hádky mezi partnery, tento styl chování používají také u svých partnerů a taky ve svém okolí. Vhodnými rodiči nejsou ani osoby závislé na alkoholu a návykových látkách. Dítě nepochopí, že je to zdraví škodlivé a opakuje pouze to, co vidí, chápe to, že pokud to nic neudělá s rodičem, proč by to něco špatného mělo udělat s ním, často je propad do závislosti hlubší.

2.4 Sebepojetí adolescenta

Vývin sebepojímání počíná dětstvím, dopomáhá mu k tomu socializace, kdy si dítě uvědomuje, co mu způsobuje radost a co označuje za dobré. Zároveň však ví, co rádo nemá a co mu radost nezpůsobuje. Nicméně ne vždy to musí korespondovat s náležitým chováním společenského charakteru. Právě tato chvíle je vhodnou dobou pro to, aby se dítě vzdalo svého egoismu a přijalo běžné společenské normy, které se dítě učí od svých rodičů, jež pro dítě znamenají jistotu. V praxi ji můžeme nazývat tzv. sociální závislostí, která se postupně díky časovému vývinu od rodičů změnila na vrstevníky nebo celou skupinu vrstevníků, ať už ve škole nebo v partě, ve které je dítě členem. V průběhu dospělosti nebo zralosti může být právě tato závislost orientována směrem politické nebo náboženské soustavy názorů a ideologií. Na základě toho se vyvíjí sebehodnocení, díky připisování vlastností ostatních. Občas však dospívající cítí, že chce být sám sebou, avšak někdy je potřeba podmanění i vlastností cizích. Právě v tento okamžik probíhá vznik sebepojetí, které zahrnuje taky soud sebe samotného, dospívající si uvědomuje, co udělal špatně, co by mohl udělat lépe, co vylepšit apod. Součástí sebepojetí je také uvědomění si

citového vztahu k vlastní osobě. Vyspělé sebepojetí můžeme z hlediska psychologie označovat jako ego, vznikající z latiny ze slova já, z kterého můžeme vyvodit 2 významy a to:

- **Reálné ego** – znamená, jak vidíme sami sebe, jakési zrcadlo
- **Ideální ego** – znamená, čím bychom chtěli být, jak bychom co změnili

Právě díky rozdílům mezi dvěma významy můžeme vidět buď naši spokojenost, nebo naopak nespokojenost s vlastní osobou. (Nakonečný, 1995, s. 43)

Více rozvětvené dělení samotného ega můžeme oproti Nakonečnému nalézt u Balcara (1983), jež ego ještě více kategorizoval. Definoval 5 významů podobizny „já“ :

1. **Význam:** „Jsem...“ – vytváření obrazu člověka na základě sebepojetí, ne vždy však odpovídá skutečnému stavu. Díky němu dokážeme říci, jaké jsou a nejsou naše schopnosti. Uvnitř jsem i informace o nás samotných, co se týče vlastností, vztahů a vzhledové stránky. Toto zrcadlo můžeme zkoumat pomocí metod, při kterých člověk odhalí sám sebe a poskytne o sobě informace. Nicméně i tyto metody určití autoři shazují, na základě předepsaných nabídek v dotaznících, které mohou respondenta ovlivnit vnučováním odpovědí, kde respondent pouze kroužkuje nebo vybírá z odpovědí, které jsou mu předem dány. Nicméně u rozhovorů také může nastat problém, protože na základě dialogu o sobě člověk prozradí mnohem menší množství informací, než sám o sobě ví.
2. **Hodnocení:** „Mám být...“ – na základě prvního bodu máme sklony k hodnocení většinou citového charakteru, může obsahovat i zklamání, hrdost apod. Hodnotí se odlišnost mezi naší realitou a představami, jaké bychom chtěli mít vlastnosti a jací bychom chtěli být celkově.
3. **Směřování:** „Chci být...“ – díky tomu, že je činnou složkou, se odlišuje od ostatních významů. Směřování také můžeme nazvat motivací, která je pohonem pro existenci člověka v budoucnosti. Pro případ záporné motivace můžeme zmínit verdikt, který někdy rodiče říkají dětem a to: „Skončíš na šibenici“. Občas tedy můžeme usilovat o zastrašení člověka.
4. **Moc:** „Mohu učinit...“ – v tomto druhu významu se vyskytují informace o cílech dosažení, které získáme vlastním přičiněním. Bytost je společenským tvorem, který má přirozeně kolem sebe lidi, s nimiž má určité vazby a vztahy, obklopen je také událostmi a věcmi. Je důležité brát všechny tyto hlediska vážně, protože jsme jimi

ovlivnění a otázkou zůstává, čemu přiřadíme úspěch. Prim zde vytvářejí dvě základní ideje. Tou první ideou je zobecněná naděje a předpoklad „vnější kontroly“, což označuje, že díky situacím a okolnostem jsou přikládány neúspěchy a úspěchy. Druhá idea připisuje výsledky schopnostem, kterými člověk disponuje. Díky těmto způsobům se pak člověk jednodušším způsobem dokáže vyrovnat s nadcházejícími situacemi v jeho životě.

5. **Role:** „Mám učinit...“ – chování a jednání člověk mění podle toho, v jaké se nachází společnosti, dle aktuální situace. Tuto změnu děláme na základě sebepojetí, jež nám napovídá, jaké styly chování a jednání máme v dané společnosti právě používat a co se hodí a co už je přes čáru. (Balcar, 1993, s. 157 – 158)

Několik autorů je však toho tvrzení, že sebepojetí je to samé, co sebehodnocení, oproti tomu někteří tento fakt vyvrací a přiklání se spíše k tomu, že sebehodnocení je součástí sebepojetí. Takové tvrzení je potvrzeno řadou výzkumů, například manželé McGuirovi vyzkoumali, že část sebehodnocení zastupovala jen 7% sdělení o sobě samé. Emoční částí sebepojetí je tedy sebehodnocení, ve kterém můžeme uchovávat dojmy týkající se nás. Nicméně je to pouze jakýsi popis, posuzující a hodnotící naši osobu, který obsahuje například pýchu, aroganci, pokoru, hrdost nebo také naopak stud, skromnost a podobně. (Smékal, 2004, s. 353)

Sebehodnocení má dvě hlediska a to negativní a pozitivní. Většina autorů popisuje spíše negativní hledisko, které dokážeme předvídat, nicméně zřetel by měl být brán i na pozitivní aspekty, které bývají často podceňovanými. Dnešní autoři se však také věnují pozitivnímu hledisku, které může být škodlivým taktéž. Osoba mající vysoké sebehodnocení mnohdy prožívá selhání vzhledem k jeho vysokým a přemrštěným cílům, kterých není schopen dosáhnout. Nicméně se zde objevuje ještě jeden druh aspektu, který může být ještě nebezpečnějším a tím je stabilita (Blatný a kol., 2010, s. 128-129)

Pro jedince v adolescentním období je důležité, aby měl vlastní sebeobraz. Prvním potřebným aspektem k dosažení tohoto obrazu je rádce, kterým může být jak rodič, tak kamarád nebo učitel, nicméně je důležité, aby uměl naslouchat a jedinec mu mohl důvěřovat. Aspektem číslo dva je být v něčem úspěšný, dobrý. Vykonávat nějakou činnost, ve které má jedinec pocit důležitosti, že to bez něj nefunguje. Rodiče by taktéž měli ukazovat, projevovat a dokázat se bavit o svých citech a emocích. Dalším úkolem rodičů je

poukazovat na smysl života, který však nespočívá v drogách, vztahu k alkoholu ani v kouření ať už marihuany, tak cigaret. Pozitivní myšlení taktéž pomáhá k vytvoření zdravého sebeobrazu. Jedinci věřící v pozitivní konec věci jsou odolnějšími osobami oproti těm, kteří jsou bez zdravého sebevědomí. (Carr- Gregg, 2012, s. 29-31)

2.4.1 Způsoby měření sebepojetí

Abychom měli výpověď o tom, že sebepojetí adolescenta je zdravé, je potřeba toto sebepojetí změřit. Nejčastějším způsobem měření je tzv. metoda Q-třídění, která s sebou nese 100 výroků, jež respondent třídí do kategorií. Jako jiná metoda může být použita sebeuposuzující škála, obsahující póly, které jsou protikladné a respondent se musí u věty či výroky buď přiblížit, nebo oddálit jednomu z pólů. Škála může mít pět až devět bodů, jež jsou předurčeny výzkumníkem, který je posléze kritizován za ovlivňování škály, z tohoto důvodu je častěji použita metoda volné výpovědi. Tato metoda znamená popsání sebe sama v určitém časovém úseku. Použít můžeme taktéž strukturovaný dotazník, ten se ovšem velké oblíbenosti netěší, vzhledem k omezenosti výroků. (Blatný a kolektiv, 2010, s. 134)

Největší oblíbenost však zaznamenala Rosenbergova hodnotící škála, jejíž cílovou skupinou byli hlavně adolescenti, nicméně použít se dá pro širší populaci. Nese 10 výroků, které respondent hodnotí čtyřmi body na škále (absolutně souhlasím, spíše souhlasím, spíše nesouhlasím a absolutně nesouhlasím). Vybrané odpovědi jsou následovně obodovány a získané body jsou sečteny dohromady. (Blatný, 2003, s. 128)

3 VYBRANÍ ČINITELÉ OVLIVŇUJÍCÍ JEDINCE

Adolescenta neovlivňuje pouze rodina, jsou zde další činitelé, kteří působí na jedince. Kromě rodiny nejvíce času jedinec tráví také ve škole a hlavně v prostředí, v jehož okolí žije.

3.1 Škola

Prostředí školy, vyučující a kolektiv třídy ve vzdělávacím komplexu může mít na žáka dobrý vliv. Žák do školy dochází s oblibou, má radost z kontaktu se svými spolužáky a vyučujícími. Nicméně se najdou žáci, kteří disponují velkými absencemi a školní docházce se vyhýbají, jak jen můžou, ať už je to z důvodu šikany nebo strachu ze špatných známek. Spokojenost žáka je na místě v případě, že mezi ním a spolužáky panuje dobrý vztah, nad kterými by měl mít dohled hlavně třídní učitel a v případě, že se objeví jen náznak negativního chování mezi žáky, je povinen zakročit. Žák může být podporován ve výkonech díky školní třídě, jelikož ho těší pocit úspěch a obdivu před ostatními žáky třídy. (Lašek, 2001, s. 12-13)

Školou je ovlivňována celá rodina, jelikož s ní spolupracuje, informuje ji o výsledcích prospěchu dítěte a jeho chování. Na základě toho může rodič být náchylný k trestání dítěte. Pokud se u dítěte ve škole objevuje neúspěšnost, je kritizováno rodiči a dítě je potrestáno a na základě trestání je posunut emoční vztah směrem k zápornému pólu. (Čáp, Mareš, 2001)

Stejně jako prostředí, vrstevnická skupina a rodina mají funkce, škola plní funkci integrační a právě ta je naplňována učením žáků k respektu v oblasti odlišností osob kolem nás. Je zcela běžné, aby přijímali ostatní žáky, kteří pocházejí z jiných etnik než oni sami, žáky disponující poruchou či postižením, jako osoby sobě rovné. Nicméně nelze očekávat ze strany školy jakousi převýchovu postojů a návyků žáka. Školská výuka má pouze kultivační a rozvíjející charakter, nové žáky však nelze vytvořit. Růst žáka je ovlivněn vlivy sociálního charakteru, žák tedy neznamená produkt školy. (Havlík, Kořa, 2011, s. 101)

Hajný, Kloušek a Stuchlík (1999) uvádí, že problematika nežádoucího chování je smysluplně obsažena ve školním řádu, obsahem je také to, pokud nežádoucí chování nastane a způsob kontroly chování. Zmíněna jsou také pravidla šikany, užívání drogových látek, sexuálního obtěžování, nedílnou součástí jsou také neomluvené absence ve vyučovacích hodinách.

3.2 Vrstevnická skupina

Bohužel neexistuje možnost si rodinu vybrat. Naštěstí máme volnou ruku ve výběru svých přátel a lidí kolem nás. Možná už právě díky tomu se vrstevnická skupina stala pro jedince v období, ve kterém se ještě v určitých věcech formuje, tak důležitou.

„Jsou to skupiny, které charakterizuje věková, ale také názorová blízkost, z níž vyplývá souhlasné jednání“. (Kraus, 2014, s. 88)

Podle Binarové (in Šimíčková, Čížková, 2005) má adolescent potřebu někam patřit, nejlépe do nějaké skupiny. Tato potřeba je v pozdějším věku nezbytnou a velmi důležitou z hlediska socializace a vytváření vlastní identity, která je někdy realizována za pomoci pokusů a omylů. Adolescent v tomto období zcela běžně střídání různorodé sociální skupiny, víru, postoje, své názory a často také subkultury a například i hudební skupiny apod. Právě v druhé polovině adolescence jsou mnohem více důležité než kdy dříve, jelikož představují významnou emoční a sociální podporu. Vzhledem k období, kdy jedinec vzdoruje proti své rodině, je zde potřeba někoho, kdo rodinu zastoupí a tuto funkci velmi úspěšně plní vrstevníci. Velké působení má vrstevnická skupina také v oblasti zvládnutí dospívání, o které usiluje, aby bylo úspěšné. Můžeme zde rozlišovat již dva druhy vztahů a to partnerské a přátelské.

Na vztahy adolescentů má také vliv zvyšující se kvalita schopností v **oblasti kognice**. Na základě toho jedinec lépe rozumí vyjádření a myšlenkám, jež vycházejí z úst svých vrstevníků a osob v okolí, díky kterým má pocit potřebné vzájemnosti a reciprocit uvnitř svých vztahů (Berndt, 1982)

Vrstevnické vztahy v adolescenci poskytují více úloh citové vazby. Velmi výhodným je přesunutí uspokojení potřeby citového vázání k vrstevníkům, z hlediska postavení autonomie oproti rodičům. K tomuto přesunutí však dochází postupně. Uvnitř vrstevnických vztahů, které vykazují emocionální funkci, můžeme nacházet různé situace, které jsou podobné jako ve vztahu mezi rodičem a dítětem, například je adolescent závislý na myšlenkách kamaráda či má tendenci poslouchat. (Macek, Lacinová, 2006)

Rodiče se s adolescenty v názorech na různá témata rozcházejí, a proto už nejsou právě tak dobrými, jako je vrstevnická skupina. Macek (2003) však uvádí, že na základě studií se někdy adolescenti shodují právě více s rodiči než s vrstevníky a to většinou v hodnotách. Je

zde také zmíněno, že rodina a vztahy uvnitř ní jsou úzce spojeny s vrstevnickými vztahy, to znamená, že pokud jsou rodiče na jedince moc přísní, jedinec se více orientuje na vrstevníky a více udržuje vztahy s nimi.

V oblasti vztahů také hraje důležitost vývoj dovedností a schopností v oblasti komunikace. Těmi mohou být například vyjádření vlastního názoru, naslouchání druhému člověku, zdvořilé chování, schopnost vyjádření pochvaly ale taktéž její přijmutí. Právě po osvojení takovýchto komunikačních schopností nenastává u adolescenta problém s agresivitou a vnitřním napětím. Díky zvládnutí těchto schopností dokáže své pocity filtrovat prostřednictvím aktivit konajících s vrstevníky a ne v interakci s autoritou. Následuje jistota ve vytváření osobních a blízkých vztahů, díky nimž je podporována sebejistota, vědomí vlastní prestiže, pocit vlastní hodnoty a emoční podpora. (Lloyd, cit. dle Macka, 2003)

Macek (2003) vyzdvihuje výjimečnost a jedinečnost vrstevnických vztahů v adolescenci, také díky uznání vrstevníků. Velmi rádi jsou obdivováni a jsou ikonami. Mají radost, když je ostatní probírají a slyší své jméno, neřeší, zda je obdiv získán pomocí příkladného nebo rizikového chování. Povahu vztahů v období adolescence mění a definuje model B. Dunpyho, který rozděluje vývoj vztahu vrstevníků do pěti fází. První fáze je tvořena třemi až deseti adolescenty (cliques). Tato skupina je většinou stejnorodá pohlavně a disponuje vysokou kohezí. Mezi členy skupiny je běžný každodenní kontakt, velmi často bydlí ve své blízkosti a uvnitř je jeden člen, který je vůdčím celé skupiny. Druhá fáze je typická pro patnáct až třicet svých členů (crowds). Tyto skupiny se týkají večírků, zábav a diskoték. Fáze číslo tři bývá obvykle vyznačována právě díky heterosexuálním partnerským vztahům, díky kterým má adolescent větší vážnost a prestiž ve společnosti. Tyto vztahy jsou obvykle zahajovány vůdčími jedinci ve skupinách ve fázi první, nicméně jsou to právě oni, kdo jako první takové skupiny opouštějí. Díky heterosexuálním párům nastane čtvrtá fáze a to velká rozvinutá heterosexuální skupina. Závěrečná pátá fáze představuje rozpad velkých skupin a stabilitu heterosexuálních skupin malého rozměru.

Co se týče funkce vrstevnických skupin je to právě příležitost ukázání se, předvedení jejich vyspělosti a osvojení věcí ze světa dospělých lidí a plnění si svých předem stanovených cílů, jež se jim nedaří jich dosáhnout v jiných činnostech při podmínce dosažení dospělosti v sociální oblasti (Wroczyński, 1996, cit. dle Krause, 2008, s. 88)

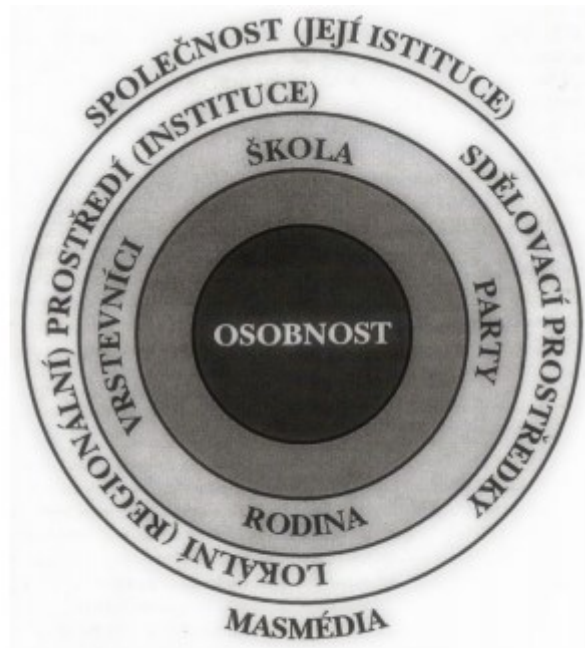
3.3 Prostředí

Klima a prostor, ve kterém se pohybujeme a žijeme, ovlivňuje jedince významným způsobem. Společně již se zmíněnými činiteli působí hlavně v oblasti socializace.

Lokální prostředí můžeme charakterizovat podle Přadky, Knotové a Faltýskové (2004), kteří uvádí, že je to prostředí, ve kterém se jedinec vyskytuje pravidelně a setkává se s ní v každodenním životě. Obsahuje životní prostředí co do kvality, tak také veškerou soustavu institucí, jež slouží k působení na společenský život, společensky uznávané normy, hodnoty, činnosti vykonávané ve volném čase a vztahy mezi lidmi.

Kraus a Poláčková (2001) uvádí, že podle povahy lokálního prostředí ho můžeme rozdělit na následující:

- **městské prostředí**, které je charakterizováno povrchními mezilidskými vztahy, nefungující neformální kontrolou společenského charakteru, nedostatkem společenských autorit a obrovskou rychlostí transformací v životě jedince,
- **venkovské prostředí**, které funguje v některých oblastech jako protiklad městského. Klade důraz na to, aby lidé zachovali folklór, lidovou kulturu, migrační tendence a taktéž blízkost přírody.
- **velkoměstské prostředí** funguje jako kulturní, politické a ekonomické centrum regionu či celé země. Region můžeme charakterizovat jako prostor, který obsahuje více lokalit. Jedná se o celkové shromáždění obcí venkovského a městského typu, jež jsou náležící metropoli. Jednotlivé regiony taktéž bojují a potýkají se s problémy z hlediska školství, dopravy, bydlení a taktéž nezaměstnanosti.

Zdroj: Kraus & Poláčková (2001, s. 106)

Obrázek 1. Vliv prostředí na jedince

Dle výše vyobrazeného vlivu prostředí nám obrázek znázorňuje, jak navzájem vlivy různých prostředí mezi sebou prostupují, největším vlivem však působí ty, které jsou jedinci nejbližší, tzn. rodina, škola či vrstevníci.

Kraus a Poláčková (2001, s. 104-105) ve své publikaci taktéž uvádějí, že názory na působení prostředí na jedince se u některých autorů rozcházejí. Například John Lock tvrdil, že novorozený jedinec je nepopsaná deska, naopak další autoři popisovali dítě jako osobnost s dispozicemi zděděnými od svých rodičů, které má od narození. Rozvoj a dozrání osobnosti člověka je velmi složitý, takřka hned po porodu novorozenec si novorozenec zvyká na to, co se kolem něj děje a přijímá signály od okolního světa. V pozdějším věku je přenašečem toho, co mu bylo dáváno v jeho rodině, do tzv. rodiny prokreační, například výchova a péče o potomky.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUMNÝ PROBLÉM

Adolescentní věk je jakýmsi předstupněm dospělosti, ve kterém se objevují bouře a vzdory, mnoho adolescentů si tvoří vztahy s opačným pohlavím, vznikají první sexuální zkušenosti, což někdy může být v rozporu s názory rodičů. Objevuje se potřeba samostatnosti, sklony k předvádění se, chlubení a sebezdržování, autostylizace a kritický realismus. To je také jedním z důvodů, proč se adolescent od rodiny odlučuje a tíhne spíše k vrstevnické skupině. Proto je důležité zkoumat, jak velkou roli hraje v životě adolescenta rodina a jako má pro něj význam právě v období odpoutávání.

5 DESIGN VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

5.1 Výzkumné otázky

Hlavní výzkumná otázka zní: Jaký je význam rodiny pro adolescenta?

Dílčí VO:

- 1) Jaký je význam rodiny v jednotlivých typech rodin?
- 2) Jaká je významnost rodiny u jednotlivých pohlaví?
- 3) Jak adolescent vnímá pojem rodina?
- 4) Jaký význam adolescent spatřuje v jednotlivých oblastech rodiny?
- 5) V jakých oblastech spatřovali adolescenti, kterým se změnila priority, význam rodiny dříve?
- 6) Jaké termíny hrají roli ve významu rodiny pro adolescenta?
- 7) Jaký význam přikládají adolescenti ve svém životě rodině a dalším hodnotám?

5.2 Výzkumné cíle

Hlavní výzkumný cíl vycházející z hlavní výzkumné otázky je doplnit pomocí výzkumných metod poznatky o významu rodiny pro jedince v adolescentním období. Dílčími výzkumnými cíli jsou tedy:

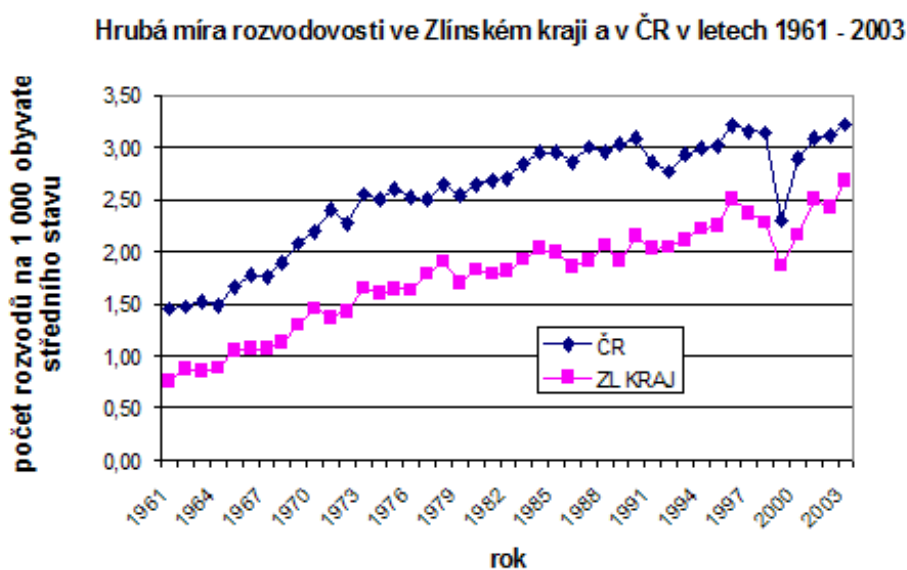
- 1) Zmapovat, jaký je význam rodiny pro adolescenta v jednotlivých typech rodin.
- 2) Zjistit, jaká je významnost rodiny u jednotlivých pohlaví.
- 3) Popsat, jak adolescent vnímá pojem rodina.
- 4) Zjistit, jaký význam adolescent spatřuje v jednotlivých oblastech rodiny.
- 5) Zjistit, v jakých oblastech spatřovali adolescenti, kterým se změnila priority, význam rodiny dříve.
- 6) Popsat, jaké termíny hrají roli ve významu rodiny pro adolescenta.
- 7) Popsat, jaká je významnost rodiny v životě adolescenta oproti jiným životním hodnotám.

5.3 Výzkumný soubor

Vzhledem k datům, získaným z Českého statistického úřadu (jednalo se o srovnání rozvodovosti v ČR) byli k výzkumu zvoleni studenti středních škol Zlínského kraje a to od 1. – 4. ročníku, v každém městě Zlínského kraje byl pro pestrost výzkumu zvolen jiný typ školy. Dle přiloženého grafu rozvodovost ve Zlínském kraji dlouhodobě roste a také se dlouhodobě pohybuje pod republikovým průměrem již od roku 1961, po srovnání všech čtvrtletí od roku 2003 je pod celorepublikovým průměrem stále.

Podle Vágnerové se jedná o jedince ve věku 15-21 let, tedy období staršího školního věku. V předložené práci budeme nadále operovat s termínem adolescenti, ačkoli se jedná o studenty středních škol.

Jedná se o stratifikovaný náhodný soubor, respondenti se zúčastnili uvedeného výzkumu dobrovolně.

Graf 1. Hrubá míra rozvodovosti ve Zlínském kraji a v ČR v letech 1961-2003

Tab. D.5 Rozvody ve Zlínském kraji a jeho okresech v 1. až 4. čtvrtletí 2016

(předběžné údaje)

	Rozvody celkem	z toho		1. rozvod		Rozvedená manželství s nezletilými dětmi			
		na návrh ženy	společný návrh	muže	ženy	celkem	v tom		
							1 dítě	2 děti	3 a více dětí
Kraj celkem	1 228	414	818	1 048	1 882	737	360	347	40
v tom okresy:									
Kroměříž	248	43	174	200	207	146	79	62	5
Uherské Hradiště	274	103	119	237	229	163	76	80	7
Vsetín	272	101	137	231	224	165	75	73	17
Zlín	434	167	186	381	372	263	120	132	11

Tabulka 1. Rozvody ve Zlínském kraji a jeho okresech v 1. až 4. čtvrtletí 2016

Informace o rozvodech od roku 2004 do roku 2015 bohužel nebyly přítomny z důvodu významné neúplnosti dat poskytnutých Ministerstvem spravedlnosti ČR, přesto však po srovnání tabulek za tuto dobu je hodnota stále podprůměrná.

Typ školy	Počet respondentů	Počet vyřazených dotazníků
Střední škola oděvní a služeb Vizovice	63	0
Střední průmyslová škola strojnická Vsetín	132	4
Střední odborné učiliště Uherský Brod	80	14
Gymnázium Valašské Klobouky	88	9
Střední pedagogická škola Kroměříž	96	12
Celkem	459	39

Tabulka 2. Zastoupení škol ve výzkumném souboru

Na prosbu o možnosti vyplnění dotazníku adolescentů z vybraných škol odpověděla pouze jedna škola, výše zmíněné školy byly vybrány z důvodu dostatečného počtu respondentů k realizaci výzkumu.

Struktura výzkumného vzorku je tvořena tedy 459 respondenty a to z 13,7% respondenty ze střední školy oděvní a služeb Vizovice, 28,7% ze střední průmyslové školy strojnické Vsetín, 17,4% ze středního odborného učiliště Uherský Brod, 19,2% z gymnázia Valašské Klobouky a 20,9% střední pedagogické školy Kroměříž.

5.4 Sběr dat

Sběr dat je realizován pomocí dotazníku, v jehož samotném úvodu je uvedeno, že dotazník je zcela anonymní a použité údaje budou použity pouze k vyhodnocení dat. Dotazník obsahuje tři identifikační otázky, díky otázce směřující na pohlaví a typ rodiny můžeme vyhodnotit první a druhou výzkumnou otázku. Otázka týkající se věku je zde zvolena proto, aby nedošlo k zahrnutí dotazníků, které by vyplnily osoby, kterých se již netýká adolescence. (Někdo po maturitě jde například ještě na druhý studijní obor).

K dispozici tedy máme 459 vyplněných dotazníků, 39 z nich bylo vyřazeno z důvodu vyššího věku, který nekorespondoval s věkem adolescenta, nebo nebyly vyplněny některé otázky, nebo bylo vyplněno více odpovědí. Na to mohlo mít vliv také to, že u některých škol byl umožněn vstup do tříd a následné vysvětlení vyplnění, některé školy vyplnily dotazníky se svými žáky samy a odpovědi tak mohly být zkresleny na základě nevysvětlení nebo špatného podání otázky. Sběr dat byl realizován v lednu a únoru 2018 a vzhledem k záměrnému výběru škol jsou poměry mužů a žen srovnatelné.

Hlavní část dotazníku obsahuje otázky, například co pro adolescenta znamená pojem rodina, další otázky se týkají významu rodiny jak v životě, tak v jednotlivých oblastech, které rodina nabízí. Na škále 1-5 mohou označit, jak velký význam přisuzují jednotlivým hodnotám v rodině 1- nejméně, 5- nejvíce. Otázkou č. 8 zjistíme, jaké pojmy jsou významné v oblastech rodiny, tedy VO č. 3. Otázka č. 10 zjišťuje, jaký význam hraje rodina v životě adolescenta oproti jiným životním hodnotám. Dotazník je vyhodnocen v MS Excel na základě hodnot prorodinného jednání u jednotlivých hodnot rodiny. Tzn. čím vyšší hodnota, tím pozitivnější bude význam rodiny. Významnost rodiny je také vypočítána pomocí MS Excel, díky průměru dat, uvedených v dotaznících a rozdělení na typ rodiny a pohlaví.

5.5 Analýza dat

VO 1) Jaký je význam rodiny v jednotlivých typech rodin?

Otázka č. 3 „V jaké rodině nyní žiješ?“, byla v dotazníku otázkou se čtyřmi možnostmi a to: a) úplná nukleární rodina (otec, matka, dítě), b) neúplná nukleární rodina (chybí jeden nebo dva rodiče), c) vícegenerační rodina (prarodiče, rodiče, děti), d) rekonstituovaná rodina (další sňatek rodiče po rozvodu).

Otázka č. 9 „Rodina má pro mě v mém životě význam“, zjišťovala na škále „zcela souhlasím – zcela nesouhlasím“, stupeň významnosti rodiny pro adolescenta.

Vysvětlivky:

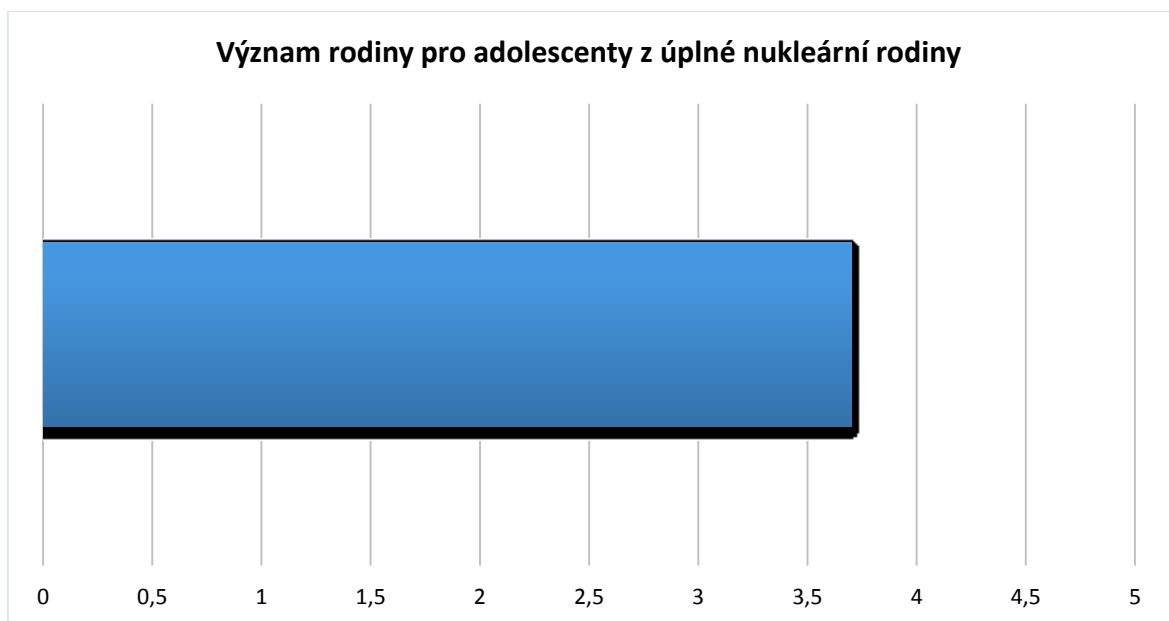
1 – Zcela nesouhlasím

2 – Spíše nesouhlasím

3 – Nevím

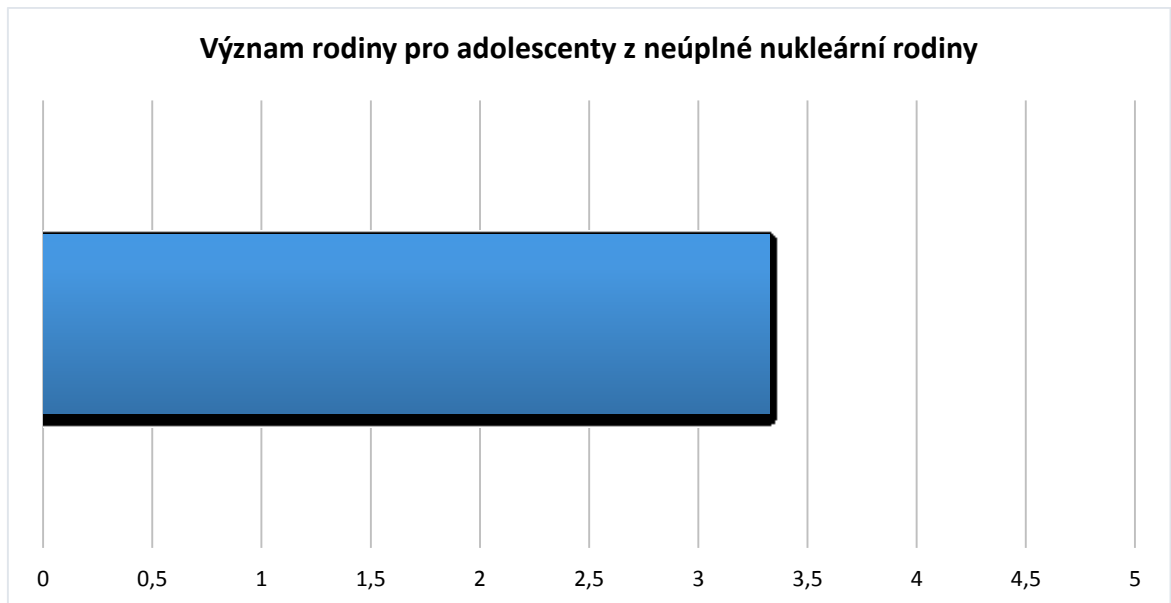
4 – Spíše souhlasím

5 – Zcela souhlasím

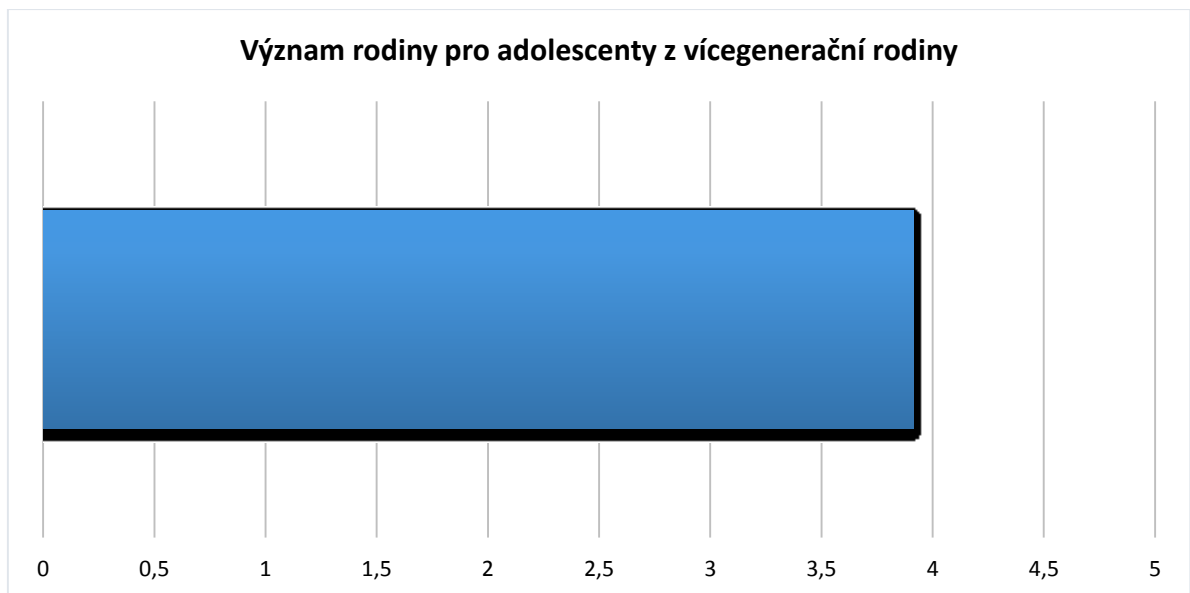
Graf 2. Význam rodiny pro adolescenty z úplné nukleární rodiny

Z odpovědí respondentů z úplné nukleární rodiny vyplývá, že význam rodiny má pro něj hodnotu 3,7, což se přiklání k odpovědi „Spíše souhlasím“.

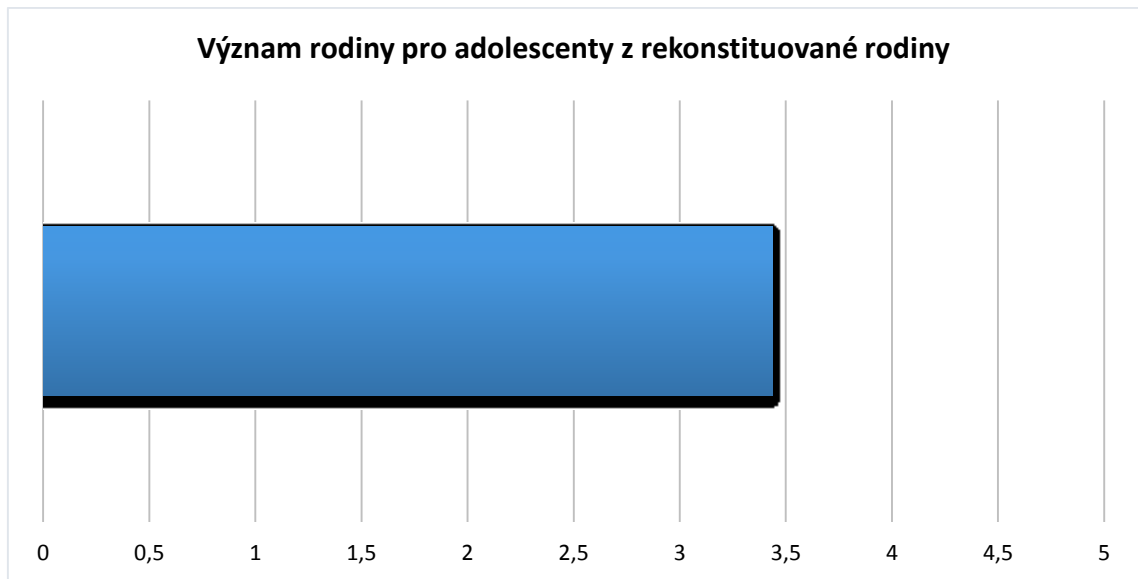
Graf 3. Význam rodiny pro adolescenty z neúplné nukleární rodiny

Po sečtení všech odpovědí respondentů z neúplné nukleární rodiny nám graf jasně ukazuje, že hodnota významnosti rodiny je 3,32. Taková hodnota odpovídá možnosti „Nevím“.

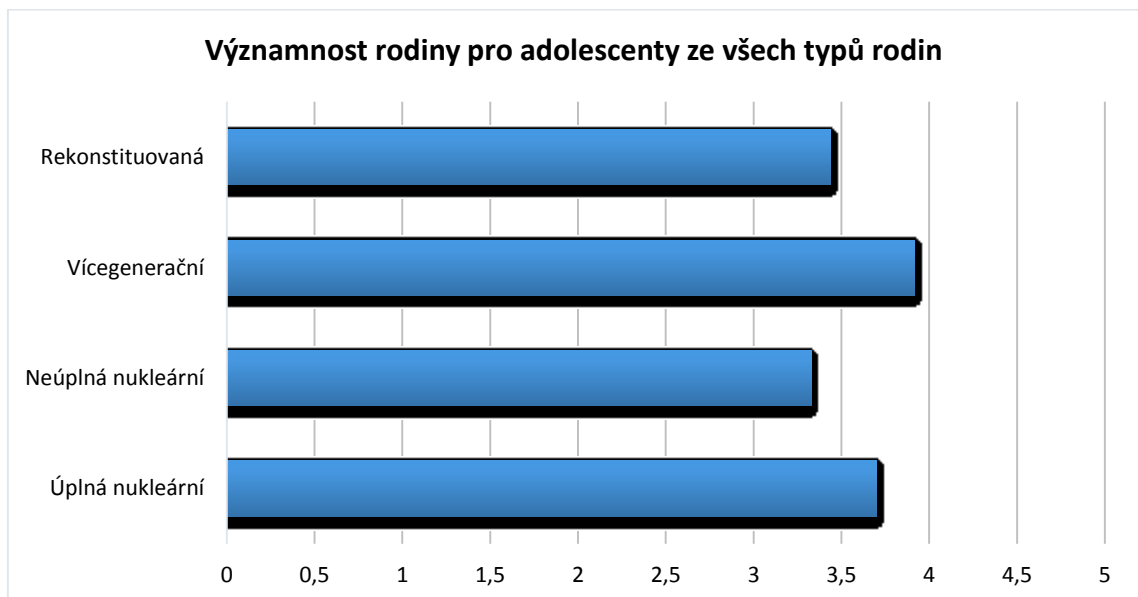
Graf 4. Význam rodiny pro adolescenty z vícegenerační rodiny

Získaná data od adolescentů z vícegeneračního typu rodiny jasně ukazují hodnotu významnosti rodiny 3,91, což dle vysvětlivek znamená, že se adolescenti, pocházející z tohoto typu rodiny přiklánějí k odpovědi „Spíše souhlasím“.

Graf 5. Význam rodiny pro adolescenty z rekonstituované rodiny

Již z grafu je zřejmé, že adolescenti z rodiny, kde se objevuje další sňatek jejich rodiče po rozvodu, vykazují hodnotu významnosti jejich rodiny 3,43. Průměrná hodnota významnosti se tedy přiklání k odpovědi „Nevím“.

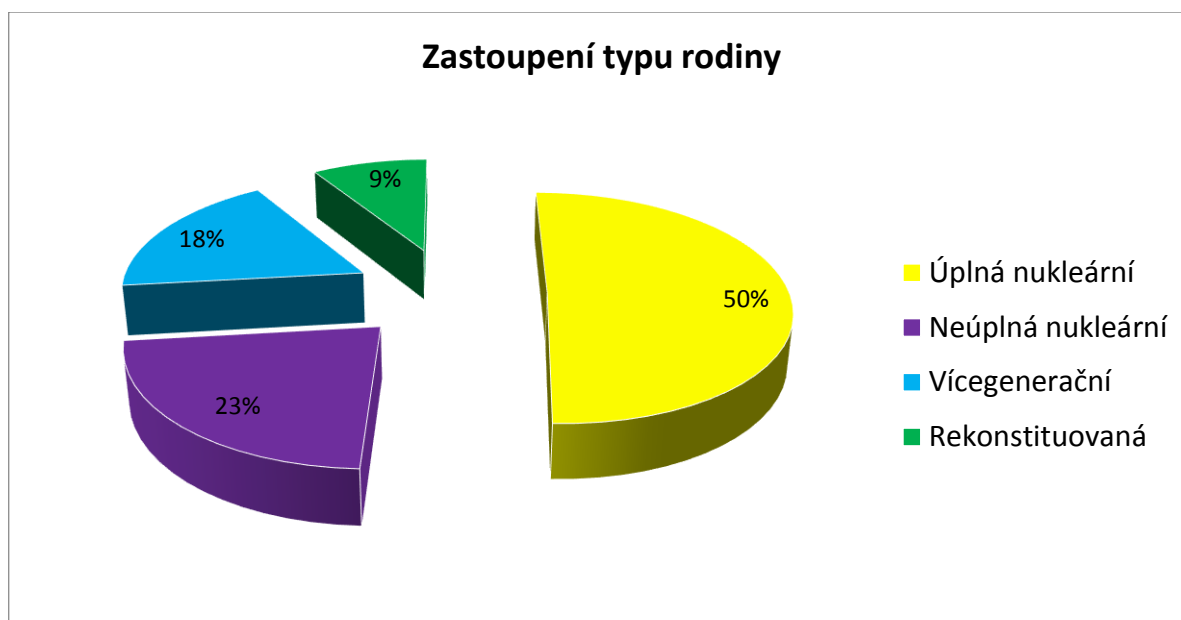

Graf 6. Významnost rodiny pro adolescenty ze všech typů rodin

Po shrnutí všech dat ze všech typů rodin, můžeme říci, že nejméně významnou je rodina pro adolescenta, pocházejícího z neúplné nukleární rodiny, kde chybí jeden nebo dva rodiče. O něco významnější je rodina pro adolescenta z rodiny rekonstituované, kde se rodič adolescenta po rozvodu nebo úmrtí rodiče opět vdal /oženil. Z grafu lze vyčíst, že na

třetím místě v hodnotě významnosti rodiny se umístila rodina úplná nukleární. Nicméně nejvyšší stupeň významnosti rodiny je u adolescentů z rodiny vícegenerační.

Co se týče srovnání s teorií, můžeme zdůraznit, že i Matějček & Dytrych (1997) a Langmeier & Krejčířová (2006), ve svých publikacích uvádí, že právě vnoučata, žijící s prarodiči jsou těmi, kteří svým prarodičům zprostředkovávají mnoho nových zážitků a podnětů, dávají jim najevo svou úctu, velmi často k nim chodí pro rady a praktické informace, což pro prarodiče představuje pocit potřebnosti, a užitečnosti, a učí ho vnoučeti porozumění a péči o něj. Díky tomu je rodina více stabilní a pro dítě může hrát větší důležitost.

Graf 7. Zastoupení typu rodiny

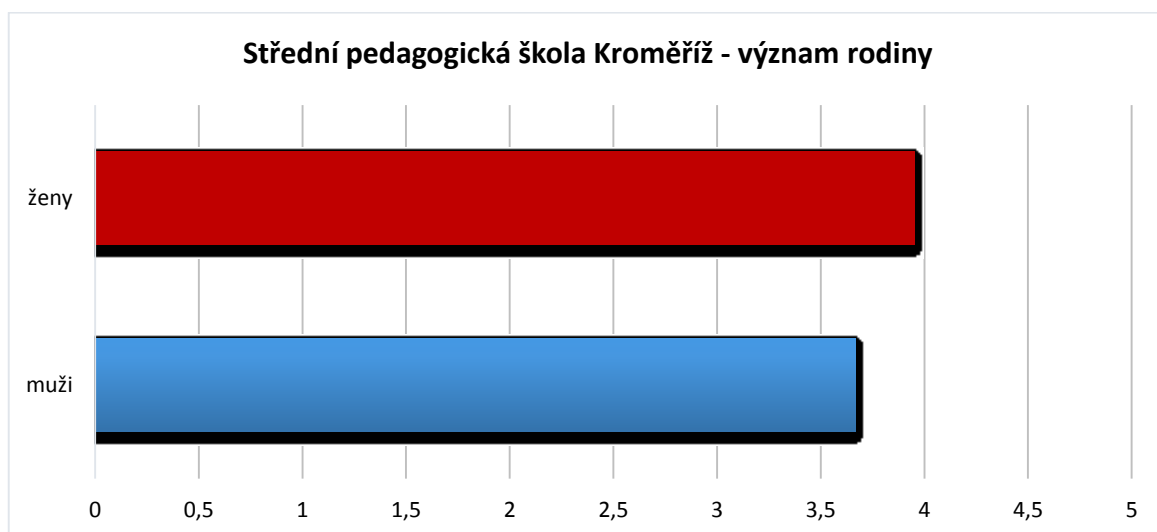
Co se týče počtu respondentů co do jednotlivých typů rodiny, 232 respondentů žije v úplné nukleární rodině. 23% respondentů, tedy 104, je z rodiny neúplné nukleární, kde chybí jeden nebo dva rodiče. Možnost C, tedy vícegenerační rodinu, zvolilo 82 respondentů, tedy 18%. Zbylí respondenti žijí v rekonstituované rodině a to v počtu 41 respondentů.

VO 2) Jaká je významnost rodiny u jednotlivých pohlaví?

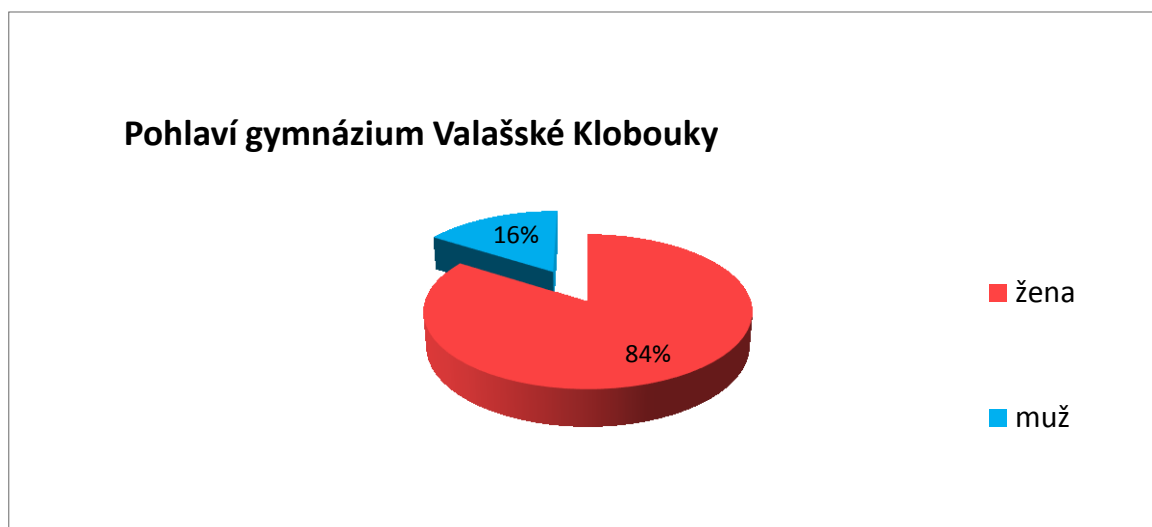
Graf 8. Zastoupení pohlaví na střední pedagogické škole Kroměříž

Na střední pedagogické škole Kroměříž se zúčastnilo výzkumu pouze 9 mužů a 87 žen, vzhledem k charakteru oborů, které škola nabízí, celkem je tedy z této školy 96 respondentů.

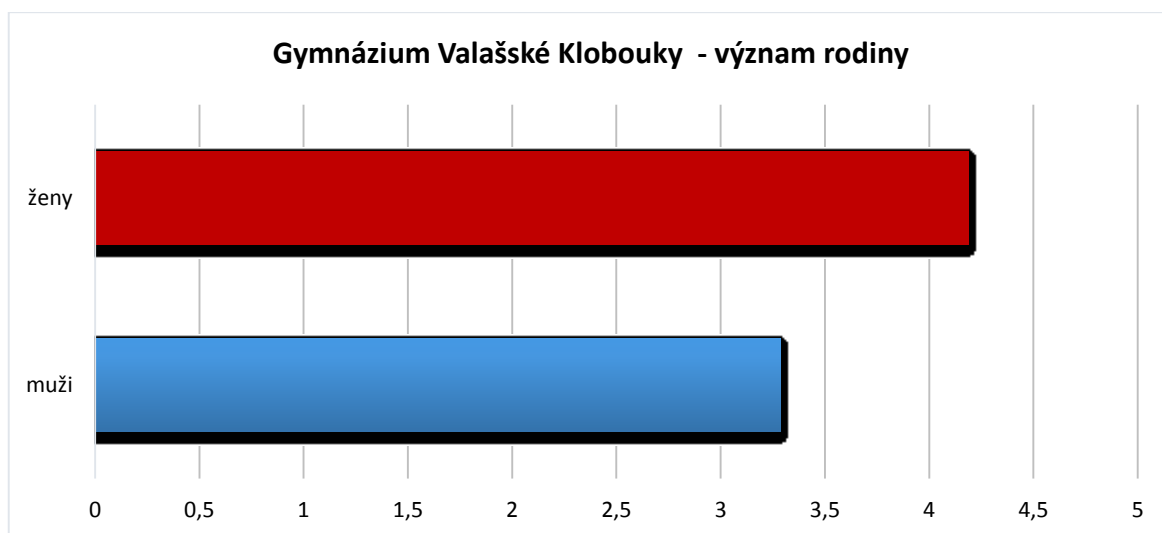
Graf 9. Význam rodiny u pohlaví na střední škole pedagogické Kroměříž

Všech 9 mužů, kteří se na tomto typu školy výzkumu zúčastnili, označili význam rodiny možnostmi 2 (spíše nesouhlasím), 3 (nevím) a 4 (spíše souhlasím). Žádný z mužů neonačil významnost rodiny číslem 5 (zcela souhlasím). Průměrná hodnota významu rodiny u mužů ze střední pedagogické školy v Kroměříži je tedy 3,66. U žen je stupeň významnosti rodiny vyšší o 0,29 v průměru, tedy 3,95. Ženy se tedy přiklání k tomu, že s významností rodiny v životě jedince spíše souhlasí.

Graf 10. Zastoupení pohlaví na gymnáziu Valašské Klobouky

Gymnázium Valašské Klobouky bylo vzhledem k pohlaví ve výzkumu zastoupeno 74 ženami a 14 muži, celkově se výzkumu zúčastnilo 88 respondentů z tohoto typu školy.

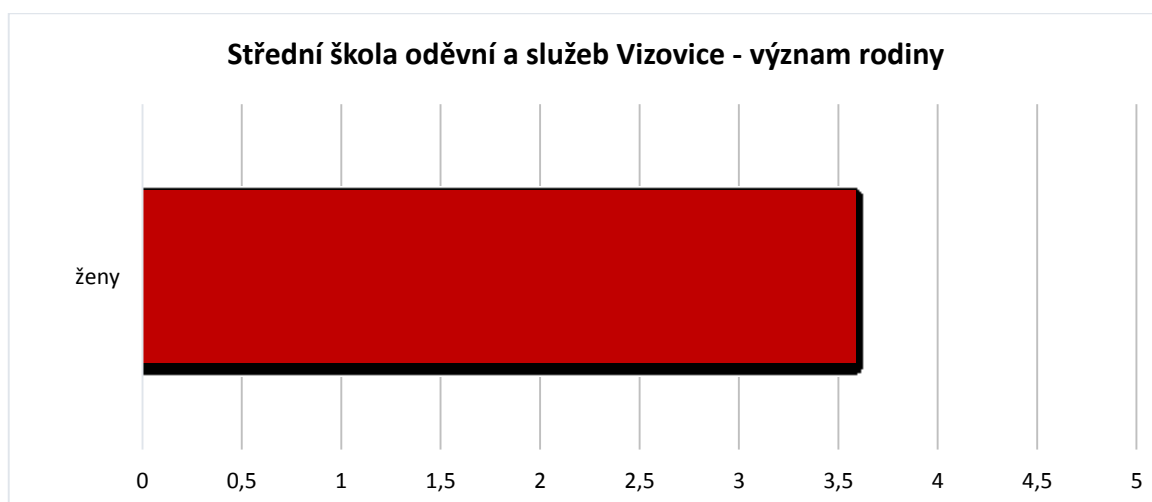

Graf 11. Význam rodiny u pohlaví na gymnáziu Valašské Klobouky

Ani u jednoho muže, který se zúčastnil výzkumu na gymnáziu, se nevyskytla odpověď 5 (zcela souhlasím), stejně jako u střední pedagogické školy Kroměříž. Co však bylo nejčastější odpovědí, byla odpověď 2 (spíše nesouhlasím). Průměrná hodnota významu rodiny pro respondenty mužského pohlaví z tohoto typu školy je 3,28. Ženy jsou na tom s významem rodiny podstatně lépe, jejich hodnota je o téměř o stupeň vyšší – 4,18. Zde

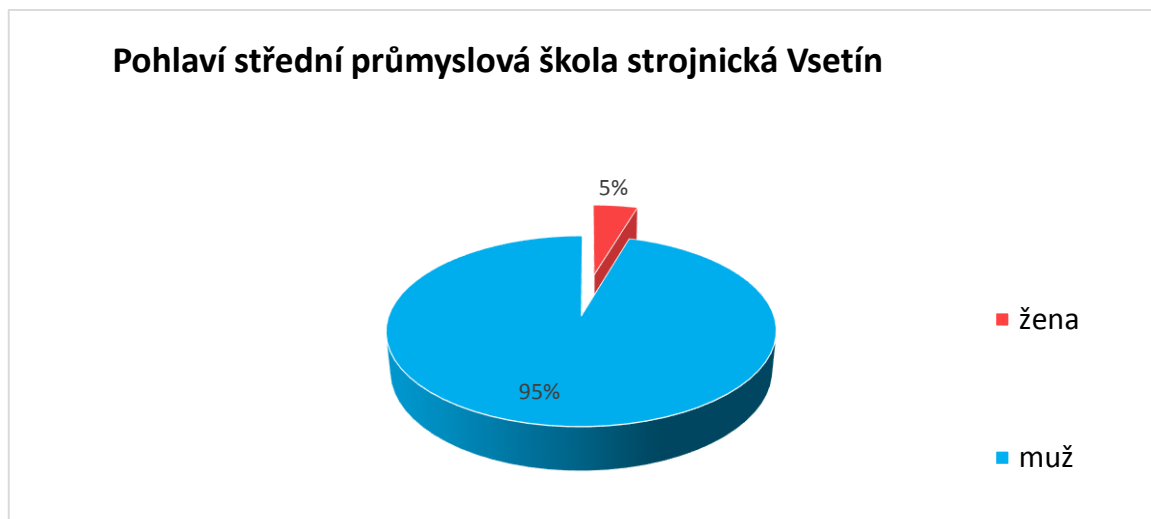
můžeme vidět jako u jediné školy, účastníci se výzkumu, podstatný rozdíl mezi významem rodiny pro muže a ženy, u ostatních škol je to maximálně o 0,5. Ženské pohlaví tak s významem rodiny v životě jedince spíše souhlasí.

Co se týče střední školy oděvní a služeb Vizovice, zastoupení žen je 100% vzhledem k oborům, které daná střední škola nabízí, např. kosmetické služby, kadeřník a krejčí.

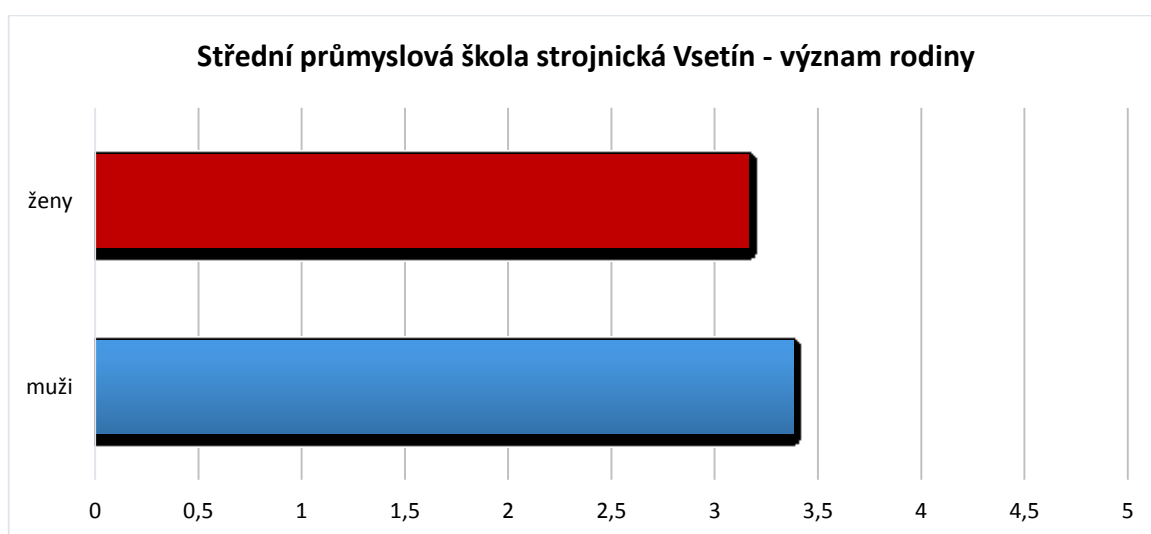
Graf 12. Význam rodiny u pohlaví na střední škole oděvní a služeb Vizovice

Z odpovědí respondentů ze střední školy oděvní a služeb Vizovice jasně vyplývá, že hodnota významu rodiny je 3,58. Tudiž se nachází mezi odpověďmi „Nevím“ a „Spíše souhlasím“. Zajímavostí je, že hodnotu 1 (tedy zcela nesouhlasím) uvedla pouze jedna žena z tohoto typu školy.

Graf 13. Zastoupení pohlaví na střední průmyslové škole strojnické Vsetín

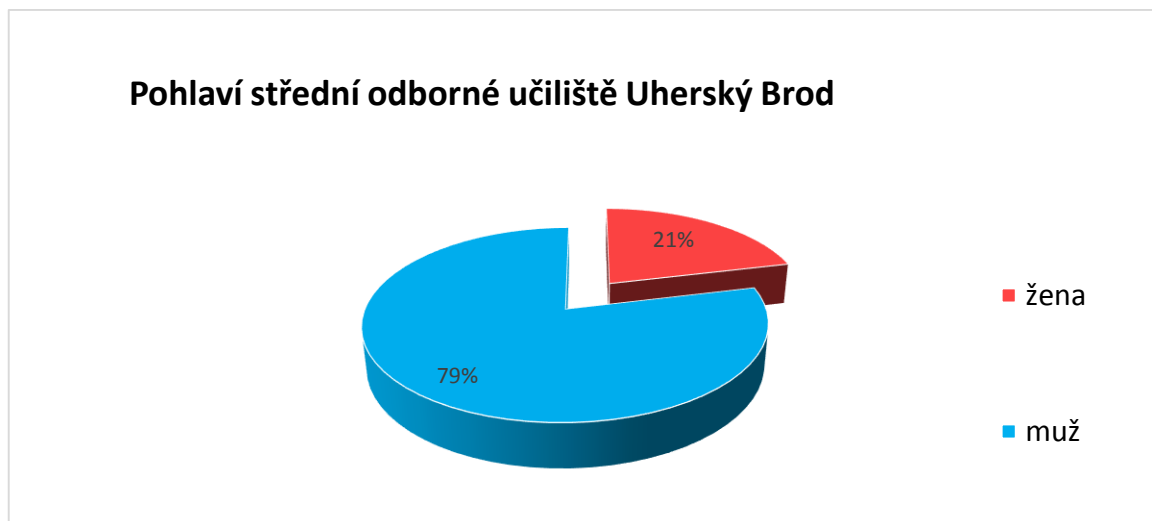
Na průmyslové škole strojnické, která byla vybrána záměrně, aby byl počet žen a mužů relativně vyrovnaný, je jednoznačná převaha mužů, dotazník jich vyplnilo na tomto typu školy 126, dotazníkového šetření se zúčastnilo 6 žen. Celkový počet respondentů na střední průmyslové škole strojnické Vsetín je tedy 132.

Graf 14. Význam rodiny u pohlaví na střední průmyslové škole strojnické Vsetín

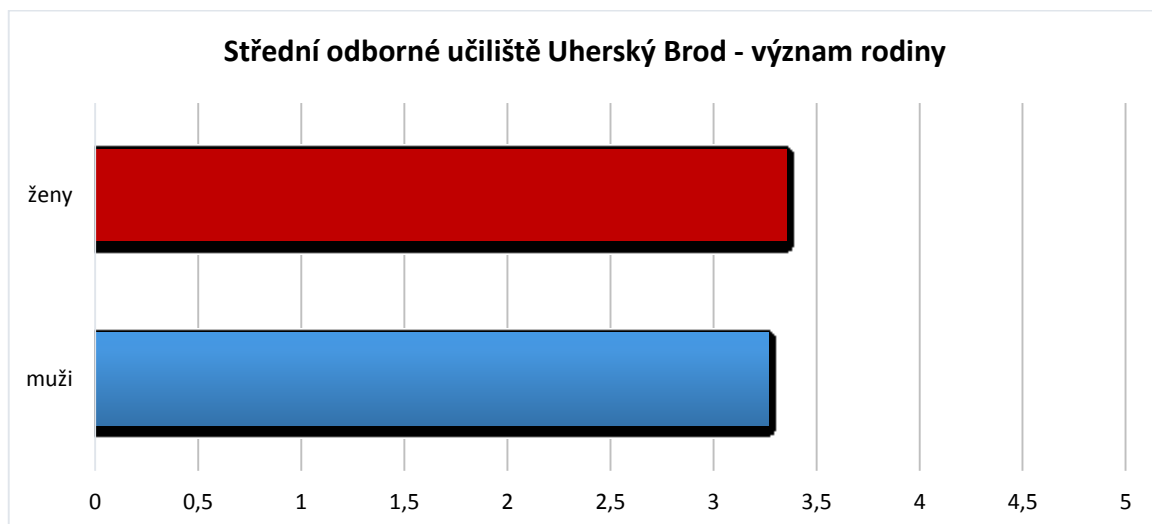
Graf poukazuje, že hodnota významu pro ženy je na tomto typu školy jako na jediné nižší, než pro muže a to 3,16, což je zároveň nejnižší naměřená hodnota významu rodiny v celém výzkumu vůbec. U mužů je hodnota rodiny o poznání vyšší a to o 0,22, tedy 3,38. U žádné z žen nebyla použita možnost 5 (zcela souhlasím), respondenti ženského pohlaví převážně uváděly možnost 2 (spíše souhlasím) a možnost 3 (nevím).

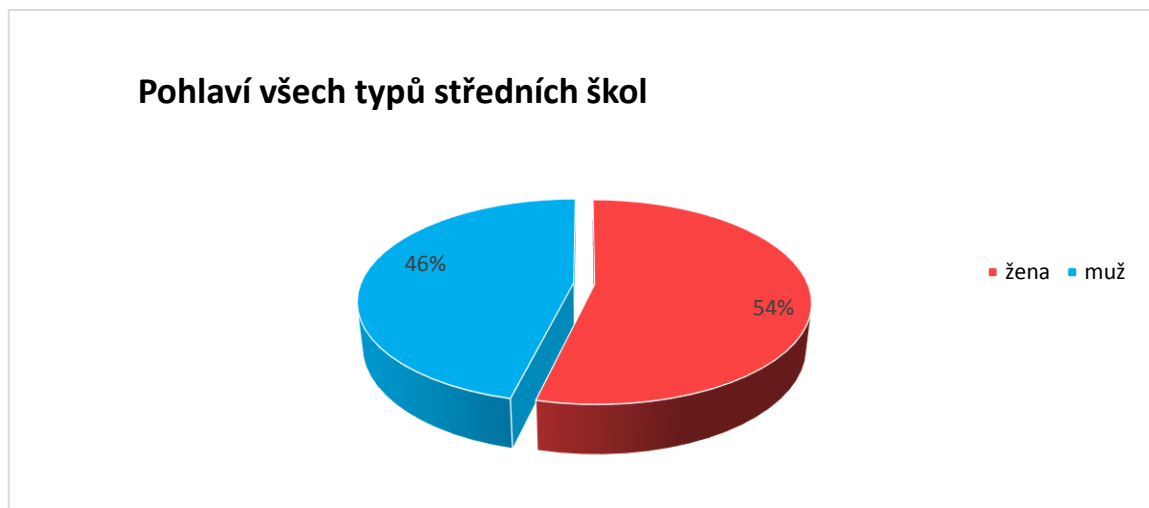
Graf 15. Zastoupení pohlaví na středním odborném učilišti Uherský Brod

Stejně jako na průmyslové škole strojnické Vsetín je vzhledem k charakteru školy a oborům, jež jsou na škole nabízeny, převažující zastoupení mužského pohlaví a to v počtu 63 respondentů. Žen je výrazně méně a to pouze 17, zastoupeno je ve výzkumu tedy 80 respondentů z této školy.

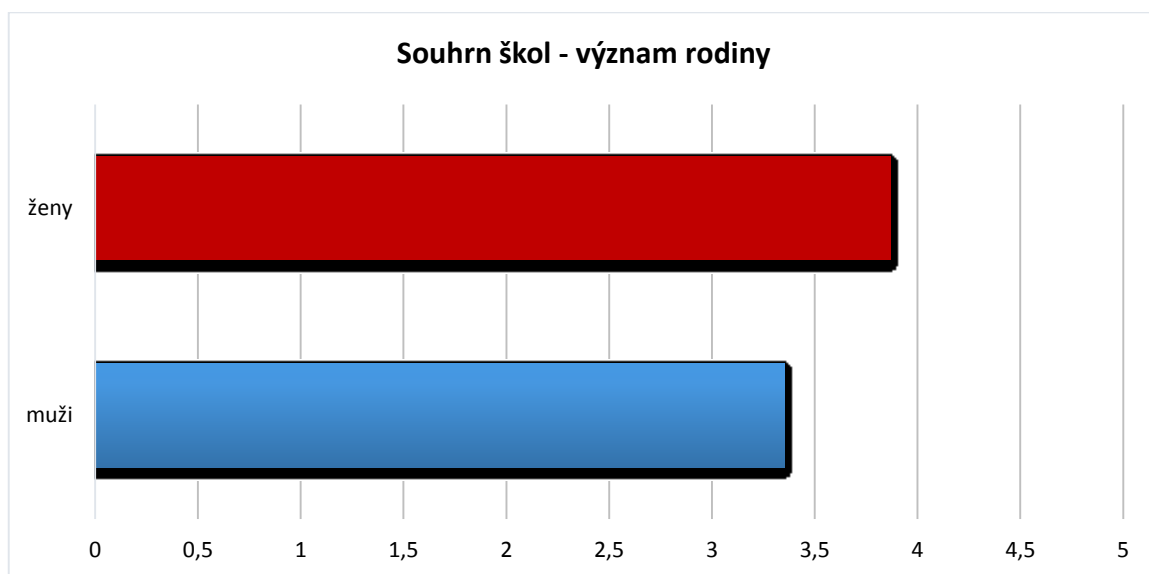
Graf 16. Význam rodiny u pohlaví na středním odborném učilišti Uherský Brod

Získaná data ze středního odborného učiliště Uherský Brod značí, že hodnoty významnosti rodiny jak u mužů, tak u žen jsou velmi vyrovnané. Tato škola je totiž ve výzkumu tou, u které byl naměřen nejmenší rozdíl mezi muži, ženami a významem rodiny a to 0,09. Nicméně je hodnota významnosti rodiny vyšší u žen – 3,35. Průměrná významnost rodiny pro muže je 3,26, což se přiklání nejbližší k odpovědi 3 (nevím).

Graf 17. Zastoupení pohlaví na všech typech středních škol

Po shrnutí výsledků všech typů škol, můžeme na základě grafu určit, že celkově se výzkumu zúčastnilo 247 žen a 212 mužů, pohlaví jsou díky výběru typů škol, dá se říci, rovnoměrně zastoupeny, celkový počet respondentů je 459.

Graf 18. Význam rodiny u pohlaví na všech typech středních škol

Po srovnání všech odpovědí v dotaznících můžeme jednoznačně konstatovat, že hodnota významnosti rodiny je u žen, které se zúčastnily výzkumu, jednoznačně vyšší než u mužů a to o 0,52, což je půl stupně na škále významnosti 1-5. Je tedy zřejmé, že ženy s významností rodiny spíše souhlasí. U mužů je to o stupeň méně, výsledek se přiklání k číslu 3 a tomu odpovídá možnost „Nevím“. Nejvíce použitou možností je u obou pohlaví možnost 4 a to „Spíše souhlasím“.

3) Jak adolescent vnímá pojem rodina?

Odpovědi na výzkumnou otázku č. 3. zjišťovala v dotazníkovém šetření otázka č. 4 „**Jak vnímáte pojem rodina? Vysvětlete jedním slovem, nebo slovním spojením.**“. V následující tabulce je uveden výčet nejčastějších definicí a pojmů, týkajících se rodiny. Většinou respondent uvede to, co pro něj rodina znamená, jak ji vnímá a v čem je pro něj významná, proto bylo zvoleno vyjádření pouze jedním slovem nebo slovním spojením, aby si adolescent rozmyslel a uvědomil prioritu.

Tabulky jsou členěny podle škol, závěrečná tabulka je shrnující pro celý výzkumný soubor.

Kategorie	Počet uvedení	Průběžné pořadí
Členové rodiny	15	3.
Pomoc, podpora	18	2.
Finanční jistota	5	5.
Nevím	3	6.
Zázemí, domov	32	1.
Místo pro výchovu	2	7.
Nijak, nemá význam	1	8.
Rodiče a děti	13	4.
Vše, co má smysl	2	7.
I přátelé	2	7.
Sociální skupina	3	6.
Bezpečí	0	-

Tabulka 3. Vnímání pojmu rodiny střední pedagogická škola Kroměříž

Získaná a přehledně uspořádaná data v tabulce č. 3 nám jasně dávají přehled o tom, jak adolescenci ze střední pedagogické školy Kroměříž vnímají rodinu. Nejvíce respondentů popsalo, že vnímá rodinu jako zázemí nebo domov, druhá nejčtenější odpověď byla pomoc, podpora. Pro 15 respondentů znamená rodina členy rodiny, což byla 3. nejčastější odpověď. Pouze pro 1 respondenta z tohoto typu školy nemá rodina význam a nevnímá ji nijak. 2 respondenti z 96 celkových uvedli, že vnímají jako rodinu i přátelé, které mají delší dobu. Své místo v tabulce našla i odpověď „Finanční jistota“, která je 7. nejčastější odpovědí v dotazníkovém šetření. Jako u jediné školy se zde nevyskytuje ani jedna

odpověď „Bezpečí“. Nicméně odpověď „Vše, co má smysl“, kterou označili dva respondenti je zvolena pouze studenty v této střední škole a poté na gymnáziu Valašské Klobouky.

Kategorie	Počet uvedení	Průběžné pořadí
Členové rodiny	8	3.
Pomoc, podpora	5	5.
Finanční jistota	16	2.
Nevím	4	6.
Zázemí, domov	4	6.
Místo pro výchovu	0	-
Nijak, nemá význam	0	-
Rodiče a děti	21	1.
Vše, co má smysl	2	7.
I přátelé	1	8.
Sociální skupina	6	4.
Bezpečí	21	1.

Tabulka 4. Vnímání pojmu rodiny gymnázium Valašské Klobouky

Stejně jako respondenti střední pedagogické školy Kroměříž, i respondenti z gymnázia Valašské Klobouky zmínili jednou výrok, že jako rodinu vnímají i své přátelé, což respondenti kromě těchto dvou středních škol vůbec nezmínili. Je taktéž jedinou školou, u které ani jeden respondent neodpověděl, že rodinu vnímá jako „Místo pro výchovu“. Respondenti (21) z tohoto typu školy tedy nejvíce vnímají rodinu jako „Rodiče a děti“ a „Bezpečí“, které jako svou odpověď napsalo taktéž 21 respondentů z 88 celkových. Druhou nejvíce zastoupenou definicí rodiny je „Finanční jistota“, kterou zmínilo 16 respondentů. Pro 8 respondentů představuje rodina členy rodiny. Ani u jednoho respondenta nebyla zmíněna odpověď, že rodinu nevnímá nijak, že pro něj nemá žádný smysl.

Kategorie	Počet uvedení	Průběžné pořadí
Členové rodiny	8	3.
Pomoc, podpora	7	4.
Finanční jistota	11	2.
Nevím	7	4.
Zázemí, domov	3	6.
Místo pro výchovu	4	5.
Nijak, nemá význam	0	-
Rodiče a děti	15	1.
Vše, co má smysl	0	-
I přátelé	0	-
Sociální skupina	0	-
Bezpečí	8	3.

Tabulka 5. Vnímání pojmu rodiny střední škola oděvní a služeb Vizovice

Stejně jako u předchozího typu školy, nebyla u respondentů ze střední školy oděvní a služeb Vizovice ani jednou zmíněna odpověď, že respondent nevnímá rodinu nijak, že pro něj nemá žádný význam. Jedná se o absenci této možnosti pouze u těchto dvou škol. Zato nejčastěji zvolenou odpovědí v této škole je „Rodiče a děti“, kterou zvolili respondenti v 15 případech. 11 respondentek (vzhledem k 100 % zastoupení žen na tomto typu školy) uvedlo, že rodinu vnímají jako finanční jistotu, tato odpověď byla na 2. místě. Vnímání rodiny jako jejich členů se zhostilo 8 respondentů z 63 celkových a tak je odpověď 3. nejčastější. Pouze pro 3 respondenty rodina představuje „Zázemí, Domov“. Odpovědi „Vše, co má smysl“, „I přátelé“ a „Sociální skupina“ nebyl zmíněny ve výzkumu v této škole ani jednou. „Sociální skupina“ jakožto způsob, jakým vnímají adolescenti rodinu je zmíněn pouze u střední pedagogické školy Kroměříž a gymnázia Valašské Klobouky, což předpokládáme díky obsahu učiva a předmětů, kde je o rodině a jejich definicích učebnice a vyučující zmiňují.

Kategorie	Počet uvedení	Průběžné pořadí
Členové rodiny	38	1.
Pomoc, podpora	4	7.
Finanční jistota	0	-
Nevím	6	6.
Zázemí, domov	30	2.
Místo pro výchovu	7	5.
Nijak, nemá význam	2	8.
Rodiče a děti	16	4.
Vše, co má smysl	0	-
I přátelé	0	-
Sociální skupina	0	-
Bezpečí	29	3.

Tabulka 6. Vnímání pojmu rodiny střední průmyslová škola strojnická Vsetín

Nejvíce vnímají respondenti ze střední průmyslové školy strojnické rodinu jako členy rodiny, tuto odpověď použilo 38 respondentů ze 132 celkových. 30 respondentů rodinu označilo jako „Zázemí, domov“. Třetí nejčastější odpovědí bylo „Bezpečí“, jež zvolilo 29 respondentů. Co je však zajímavým jevem, ani jeden respondent nevedl, že rodinu vnímá jako finanční jistotu, což by se dalo při téměř 95% zastoupení mužů, předpokládat. 4 respondenti taktéž uvedli vnímání rodiny jako jakousi podporu či pomoc. 16 respondentů rodinu shledává jako rodiče a děti, pro 7 respondentů rodina představuje místo pro výchovu.

Kategorie	Počet uvedení	Průběžné pořadí
Členové rodiny	12	2.

Pomoc, podpora	5	5.
Finanční jistota	9	3.
Nevím	4	6.
Zázemí, domov	6	4.
Místo pro výchovu	0	-
Nijak, nemá význam	6	4.
Rodiče a děti	32	1.
Vše, co má smysl	0	-
I přátelé	0	-
Sociální skupina	0	-
Bezpečí	6	4.

Tabulka 7. Vnímání pojmu rodiny střední odborné učiliště Uherský Brod

Z tabulky č. 7 můžeme vyčíst, že nejvíce respondentů (32) vnímá rodinu jako „Rodiče a děti“. Další nejčastější odpovědi byli „Členové rodiny“, 9 respondentů zmínilo, že je rodina pro něj finanční jistotou. Odpovědi „Bezpečí“, „Nijak, nemá význam“ a „Zázemí, domov“ zvolilo stejný počet respondentů a to 6 z 80 celkových. Pouze 4 zbylí respondenti zvolili, že neví, jak vnímají rodinu. Rodinu jako „Místo pro výchovu“ neoznačil ani jeden respondent, stejně jako u gymnázia Valašské Klobouky. U 4 respondentů z 6, kteří nevnímají rodinu nijak, protože pro ně nemá význam, bylo zmíněno, že význam rodiny postrádají kvůli tomu, že mají rozvedené rodiče nebo vztahy v jejich rodině jsou dobré a necítí se zde dobře.

Kategorie	Počet uvedení	Průběžné pořadí
Členové rodiny	81	2.
Pomoc, podpora	39	6.
Finanční jistota	41	5.
Nevím	24	7.
Zázemí, domov	75	3.
Místo pro výchovu	13	8.

Nijak, nemá význam	9	9.
Rodiče a děti	97	1.
Vše, co má smysl	4	10.
I přátelé	3	11.
Sociální skupina	9	9.
Bezpečí	64	4.

Tabulka 8. Vnímání pojmu rodiny souhrn všech typů středních škol

Díky tabulce, která shrnuje všechny odpovědi dotazníkového šetření, je zcela jasné, že respondenti nejvíce vnímají rodinu jako rodiče s dětmi, takto odpovědělo celých 97 respondentů, což je téměř 20% všech odpovědí. To, že rodina znamená její členy, zmínilo 81 respondentů a je tak 2. nejoblíbenější odpovědí. Jako třetí nejčastější odpověď respondenti uváděli, že je pro ně rodina „Zázemí, domov“. 64 respondentů se shodlo na tom, že pro ně rodina představuje bezpečí. U 41 respondentů v rodině figuruje jistota finančního charakteru. Pomoc a podpora je jako rodina vnímána 39 respondenty. Odpověďmi s nižším počtem respondentů bylo „Nevím“, „Místo pro výchovu“, to, že je rodina vnímána jako vše, co má v životě jedince smysl popsali jen 4 respondenti.

4) *Jaký význam adolescent spatřuje v jednotlivých oblastech rodiny?*

Díky otázce č. 5 v dotazníku „**Označte křížkem, jak moc v jednotlivých oblastech spatřujete význam rodiny**“, zjistíme významnost jednotlivých oblastí rodiny.

Studentům středních škol byla k dispozici škála významu rodiny 1-5, kde 1 znamenala nejméně a 5 nejvíce.

Když postupně přiřadíme ke každému číslu stupeň významnosti, může jednotlivé číslo být okomentováno následovně:

1- nejméně významné

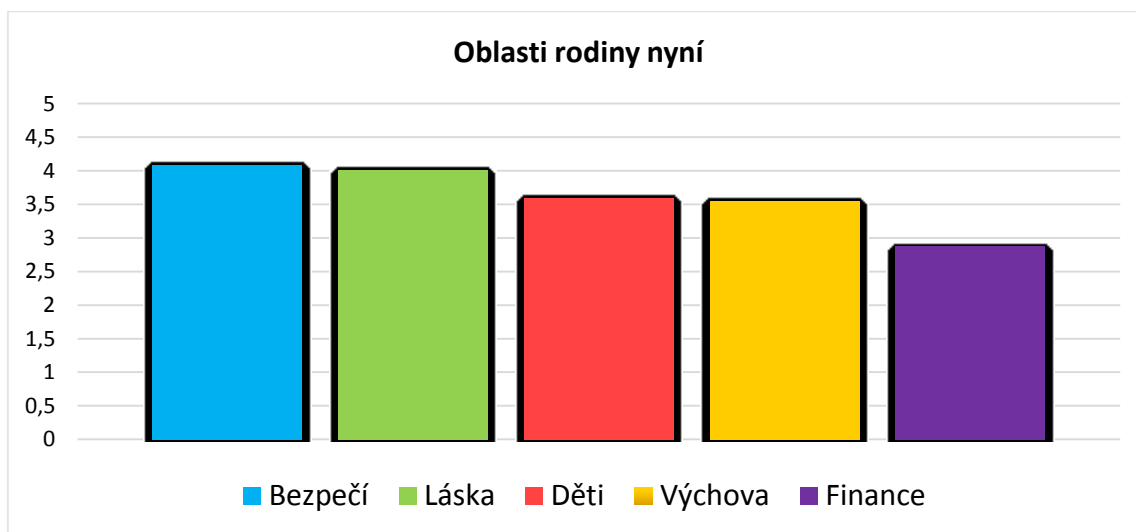
2 – méně významné

3 – významné

4 - více významné

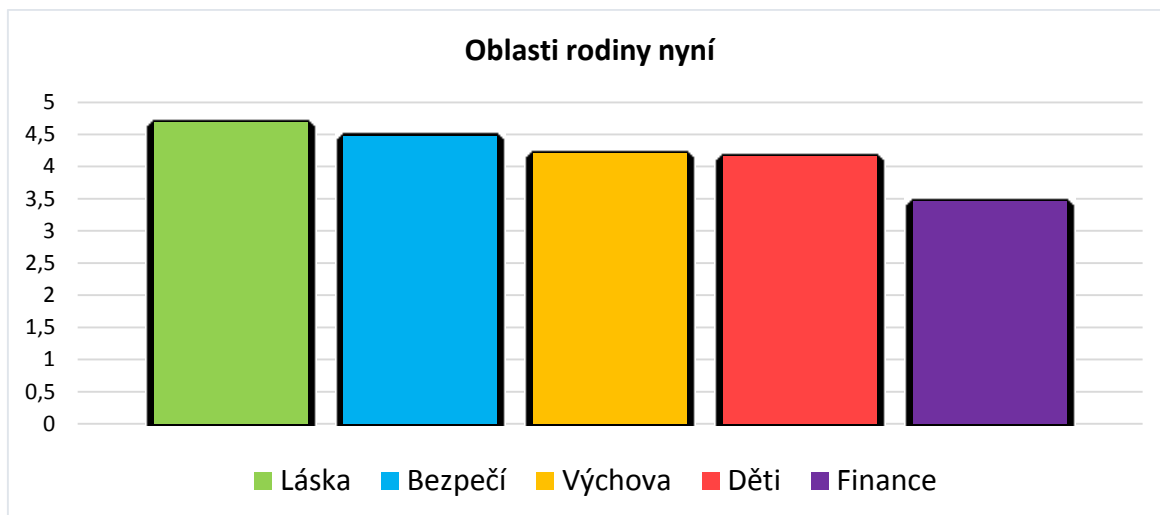

5 – nejvíce významné

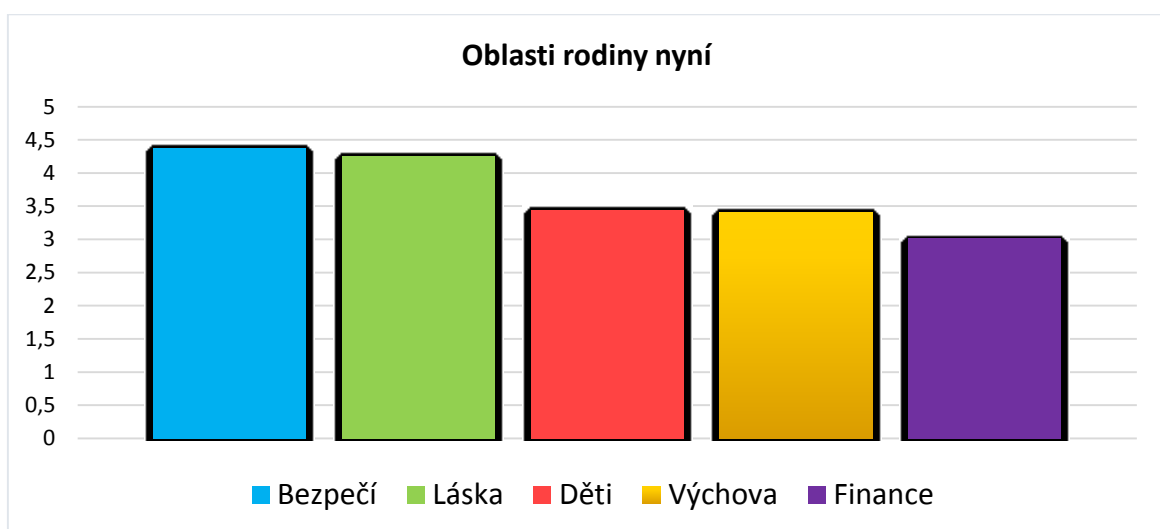
Graf 19. Oblasti rodiny nyní střední pedagogická škola Kroměříž

Již z grafu je zřejmé, že adolescenti ze střední školy v Kroměříži v dotazníku označili jako nejdůležitější oblast rodiny bezpečí. Odpověď „Láska“ se umístila hned jako druhá, průměrně se pohybuje na ose důležitosti od 1-5 na čísle 4. Třetí nejvýznamnější odpovědi v oblasti rodiny jsou děti, průměrově 3,6. V této oblasti označilo možnost č. 1 6 respondentů, možnost 2 19 respondentů, možnost 3 byla označena 14 respondenty, možnost 4 zvolilo 26 respondentů a nejvíce respondentů a to 31 zvolilo možnost č. 5, tudíž nejvíce významné. Na posledních dvou místech se umístila výchova a finance, poslední možnost zvolili respondenti na stupnici významnosti nejvíce jako možnost 2 a 3, což je oblast střední a malé významnosti.

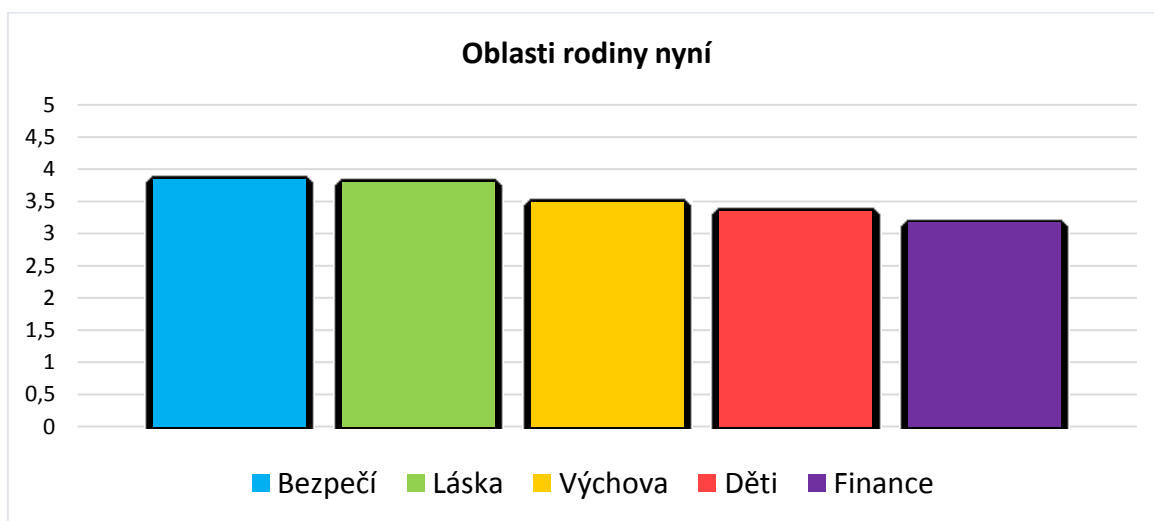
Graf 20. Oblasti rodiny nyní gymnázium Valašské Klobouky

Oproti SŠ Kroměříž je rodina pro adolescenty významná nejvíce v oblasti lásky, bezpečí, které si získalo v SŠ Kroměříž prvenství je až na druhém místě. To označilo 53 respondentů z 88 možností č. 5, tudíž největší významnost v rodině, zbylí respondenti pak nejvíce uváděli možnost 4 a to 27x, 3 pouze 5x a 2 pouze 3x. Jako třetí nejvýznamnější oblast rodiny spatřují adolescenti výchovu. Posledními nejméně významnými oblastmi rodiny jsou děti a finance, finance jsou na posledním místě stejně jako na předešlé škole, s tím rozdílem, že nyní je to průměr 3,45 oproti hodnotě ze SŠ Kroměříž, kde byla 2,9.

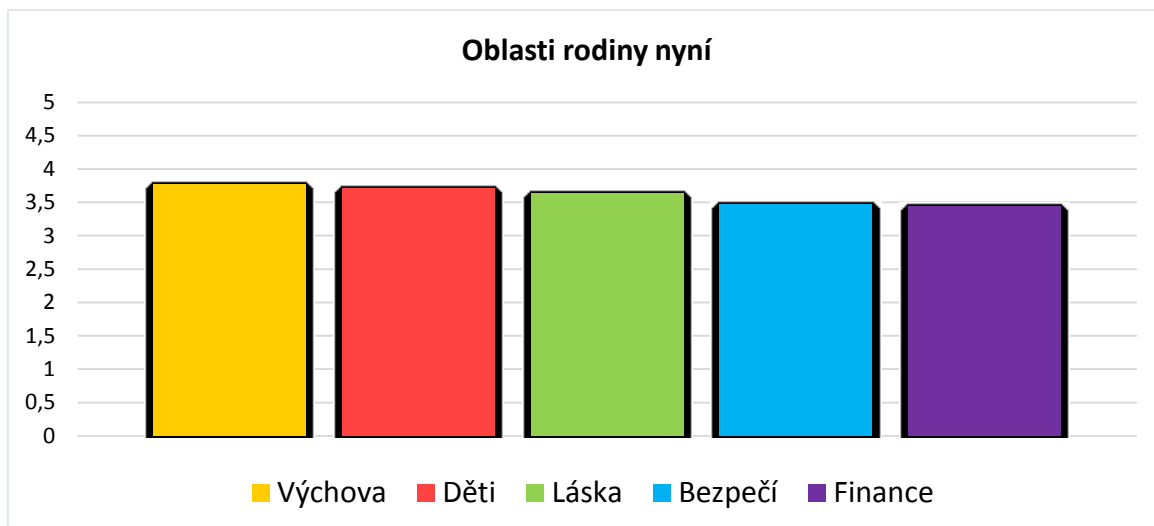
Graf 21. Oblasti rodiny nyní střední škola oděvní a služeb Vizovice

Změna v pořadí hodnot oproti předešlým dvěma školám není nijak zásadní a významná, na prvních dvou místech se objevují dvě stejné hodnoty a to bezpečí a láska, u které je průměrná hodnota na stupnici významnosti 4,25. Děti skončily na místě třetím, umístěny stejně jako na SŠ Kroměříž. Výchova je relativně srovnatelná s dětmi, rozdíl na stupnici významnosti od 1-5 je pouze 0,05. Nejméně důležitou oblastí se u adolescentů ze SŠ Vizovice je oblast finance, kterou jako nejvíce významnou (5) zvolilo pouze 6 respondentů, stejně tak jako možnost 1 (nejméně významná).

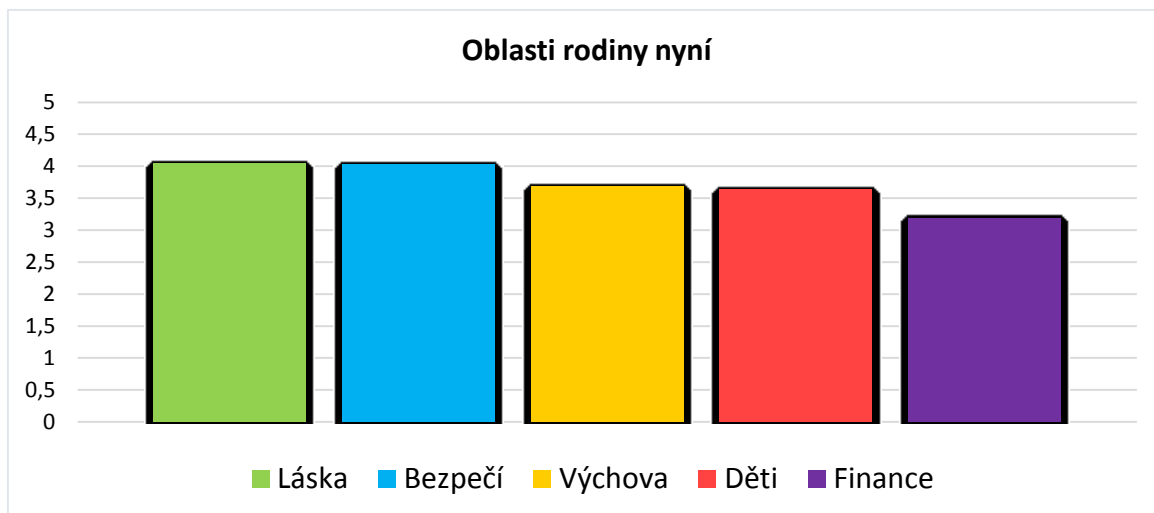
Graf 22. Oblasti rodiny nyní střední průmyslová škola strojnická Vsetín

Pořadí oblastí rodiny dle významnosti je podobné jako u SŠ Kroměříž, s tím rozdílem že výchova, která je u zmíněné školy na 4. místě je nyní na místě 3. a děti na místě 4. zatímco u SŠ Kroměříž byly na místě 3. Bezpečí je stále na místě prvním. Oblast dětí má SŠ Vsetín nejmeně významnou hodnotu (3,34) ve srovnání s jinými školami: SŠ Kroměříž (3,59), SŠ Vizovice (3,44), SŠ Uherský Brod (3,71) a Gymnázium Valašské Klobouky (3,59). Z hlediska financí, které jsou stejně, jako u ostatních posuzovaných škol na posledním místě se SŠ Vsetín umístila v této oblasti na 3. místě dle průměrné hodnoty významnosti financí. Prvenství ve významnosti financí můžeme shledat v odpovědích respondentů z gymnázia Valašské Klobouky.

Graf 23. Oblasti rodiny nyní střední odborné učiliště Uherský Brod

Jako u jediné školy můžeme na prvním místě významnosti vidět oblast výchovy. Celkově je SŠ Uherský Brod na 2. místě v hodnotě významnosti výchovy v rodině jedince a to 3,77. Na gymnáziu Valašské Klobouky je tato hodnota nejvyšší (4,20), třetí místo obsadila škola v Kroměříži (3,55), předposlední se umístila střední škola ve Vsetíně (3,49) a poslední místo patří škole SŠ Vizovice (3,41). Děti jsou znázorněny jako 2. nejvýznamnější v rodině s hodnotou 3,71. Láska je hodnotově na 3. místě, velmi zajímavým jevem je to, že bezpečí je až na 4. místě což se vyskytuje jako u školy jediné a to s hodnotou 3,46. Poslední a nejméně významnou je hodnota „Finance“ která získala v dotazníkovém šetření pouze hodnotu na škále 3,43, nicméně je 2. střední školou, u které byla naměřena nejvyšší hodnota právě v této oblasti. Prvenství s nejvyšší hodnotou v oblasti financí získalo gymnázium Valašské Klobouky (3,45). Odpovědi v otázce významnosti v různých oblastech rodiny jsou na středním odborném učilišti Uherský Brod poměrně vyrovnané. Rozdíl mezi výchovou a financemi, které se umístily na posledním místě, je pouze 0,33 na stupnici významnosti od 1 do 5.

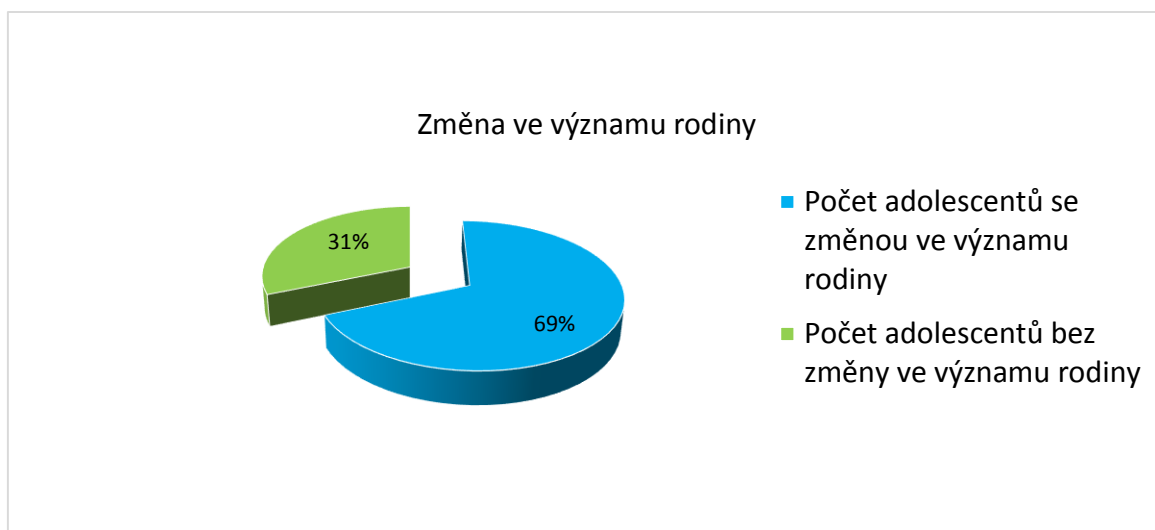
Graf 24. Oblasti rodiny nyní souhrn

Když srovnáme výsledky z dotazníkového šetření všech škol, zobrazí se nám výše uvedené pořadí. Prvenství obsadila oblast lásky, s hodnotou 4,04, pouze o 0,02 se hned za láskou umístilo bezpečí. Výchova se jeví jako 3. nejvýznamnější oblast v rodině, 149 respondentů ji uvedlo na stupnici významnosti jako č. 5, hodnotu 4 zvolilo 139 respondentů, hodnotu 1 (nejnižší významnost) zvolilo pouze 34 respondentů. Výchova však byla nejméně významnou pro adolescenty ze střední školy oděvní a služeb Vizovice, naopak nejvíce významná je pro adolescenty z gymnázia Valašské Klobouky. Děti v celkovém souhrnu zaujímají 4. místo tak jako ve všech grafech u jednotlivých škol. Stejně tak je to s financemi, které jsou v celkovém souhrnu na posledním místě s hodnotou 3,18. Jako nejméně významné je však označilo pouze 47 respondentů, naopak možnost 5 (největší významnost) zvolilo respondentů 76, nejvíce respondentů zvolilo možnost 3 a to 129.

VO 5) V jakých oblastech spatřovali adolescenti, kterým se změnila priority, význam rodiny dříve?

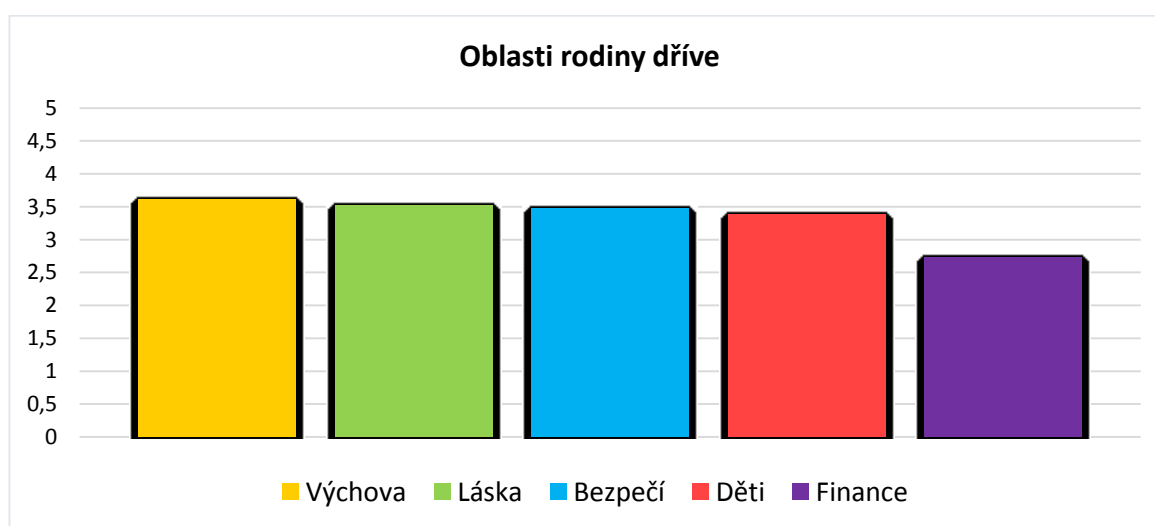
Otázka č. 6 „Když jsem byl/a menší, byla pro mě rodina významná v úplně jiných oblastech než teď“, měla na výběr dvě možnosti, a to: a) ano, b) ne.

V případě, že respondent odpověděl ano, v otázce č. 7 byla k dispozici baterie oblastí rodiny, stejně jako v otázce č. 5, a respondenti měli možnost zaznačit, jakého významu pro něj nabývaly jednotlivé oblasti rodiny dříve.

Graf 25. Změna ve významu rodiny u adolescentů ze střední pedagogické školy Kroměříž

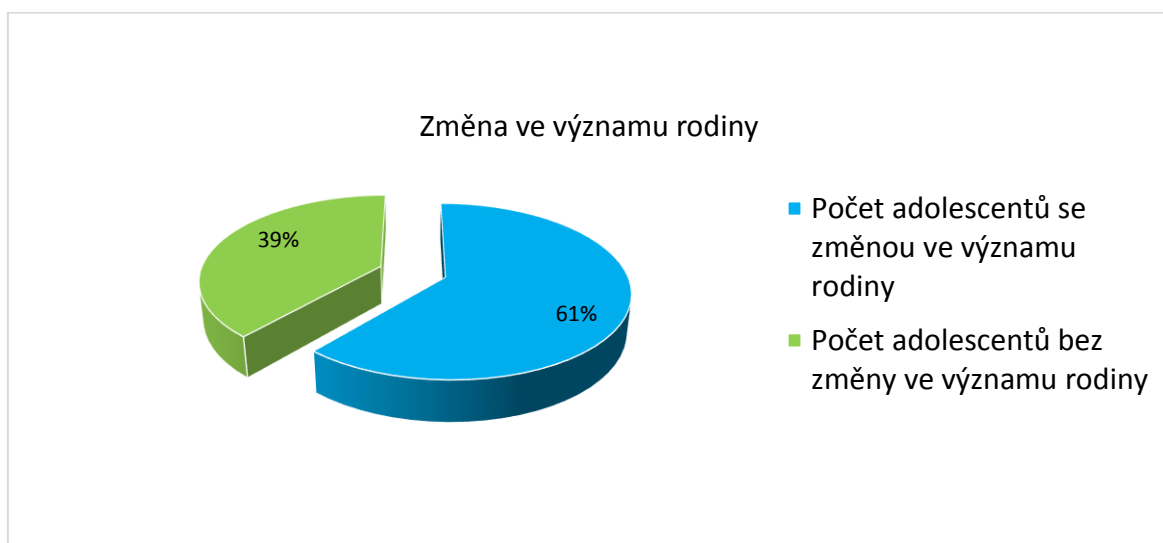
Ve střední pedagogické škole Kroměříž zvolilo bezmála 70% respondentů možnost, která udávala, že pro ně byla dříve rodina významná v úplně jiných oblastech než nyní. Zbýlých 30 respondentů vnímá rodinu stále významnou v těch oblastech jako dříve.

Graf 26. Oblast rodiny dříve střední pedagogická škola Kroměříž

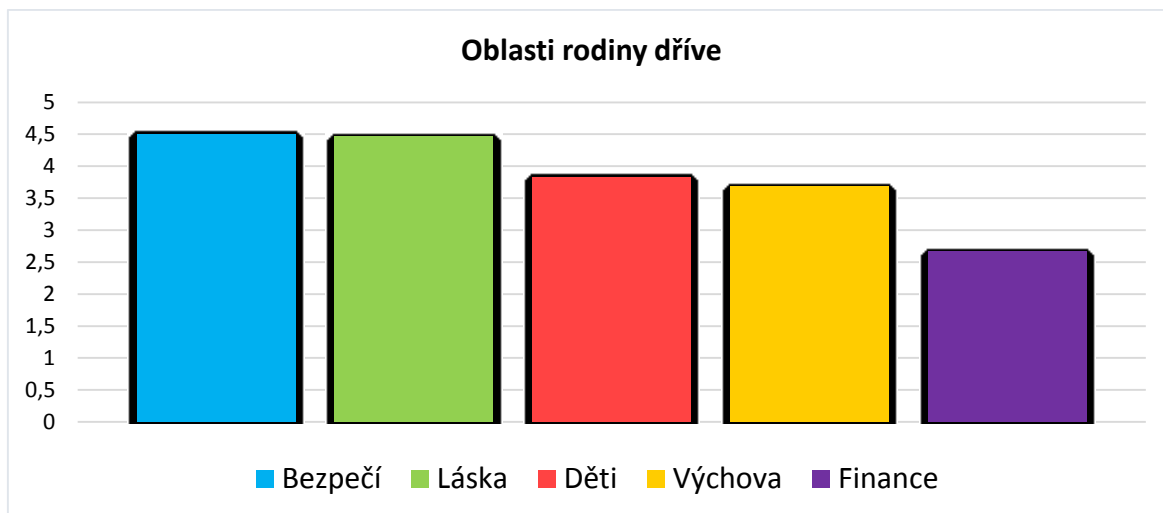
Co se týče změny ve významnosti oblastí rodiny, u tohoto typu školy se změnilo razantně pořadí. První místo z významného „Bezpečí“ změnila „Výchova“, která hodnotu první nejvýznamnější oblasti snížila o 0,49, což je téměř půl stupně ve významnosti. Hodnota výchovy je tedy pouze 3,60. Druhou nejvýznamnější oblastí dříve je „Láska“, která je na

druhém místě také v nynější významnosti, nicméně je také nižší hodnotou a to o 0,52. Třetí místo se proměnilo z „Děti“ na „Bezpečí“, hodnota klesla o 0,13 na stupni 1-5. Poslední hodnotou, která se změnila, jsou „Děti, které byly původně na místě 3., nyní se objevují až na 4. stupínku významnosti dříve a klesly tak o 0,18. Oblastí, která zůstala beze změny, jsou „Finance“, které se je ví nejméně důležité jak nyní, tak v minulosti, změnila se pouze hodnota a ta klesla o 0,15. Pořadí se tedy změnilo z bezpečí, láska, děti, výchova a finance na výchovu, láska, bezpečí, děti a finance.

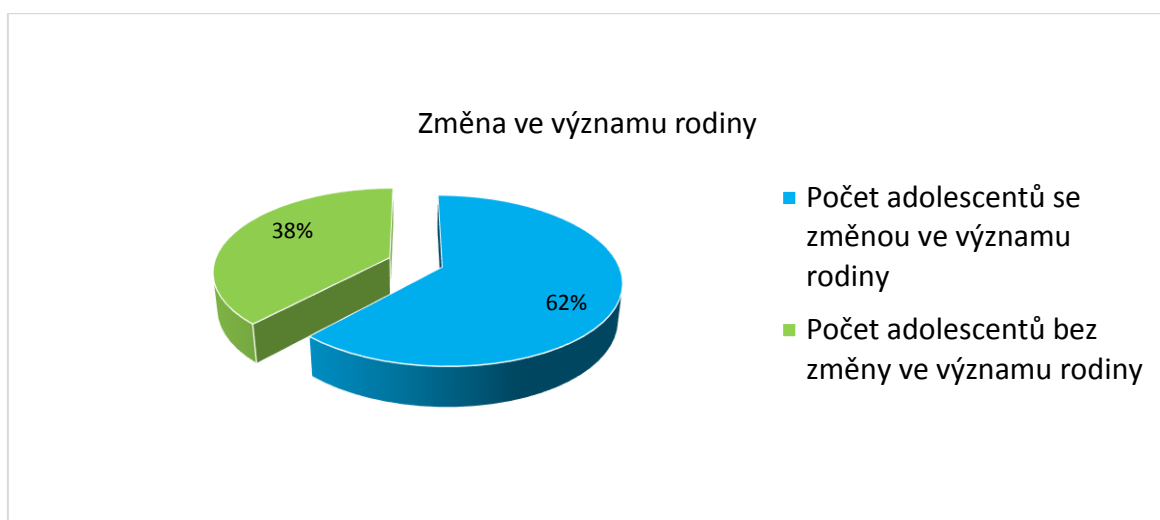
Graf 27. Změna ve významu rodiny u adolescentů z gymnázia Valašské Klobouky

Z grafu č. 27 můžeme vyčíst, že beze změny ve významnosti rodiny nyní a dříve je pouze 34 respondentů, zbylých 54 zvolilo možnost určit jinou významnost rodiny, než mají nyní.

Graf 28. Oblasti rodiny dříve gymnázium Valašské Klobouky

Gymnázium Valašské Klobouky se jako jediné dvě školy, společně se střední školou oděvní a služeb Vizovice jeví, jako ty, u jejichž studentů nastala největší změna ve významu oblastí rodiny. „Láska“, jež byla na prvním místě, nyní zaujala místo druhé a klesla tak na hodnotu 4,16, což je o 0,52 méně, takže pro respondenty byla láska v rodině méně důležitá. „Bezpečí“, které okupuje místo první dříve bylo na místě druhém a to s hodnotou o 0,03 vyšší, nicméně je jedinou oblastí, která byla dříve vyšší než nyní. 3. místo zaujímají „Děti“ o hodnotě 3,83, dříve s hodnotou 4,15. Oblastí, zůstala netknutá ani u jediné školy jsou „Finance“, pouze hodnota je nižší, klesla z 3,45 na 2,66. Pořadí se z lásky, bezpečí, výchovy, dětí a financí změnilo na bezpečí, lásku, děti, výchovu a finance.

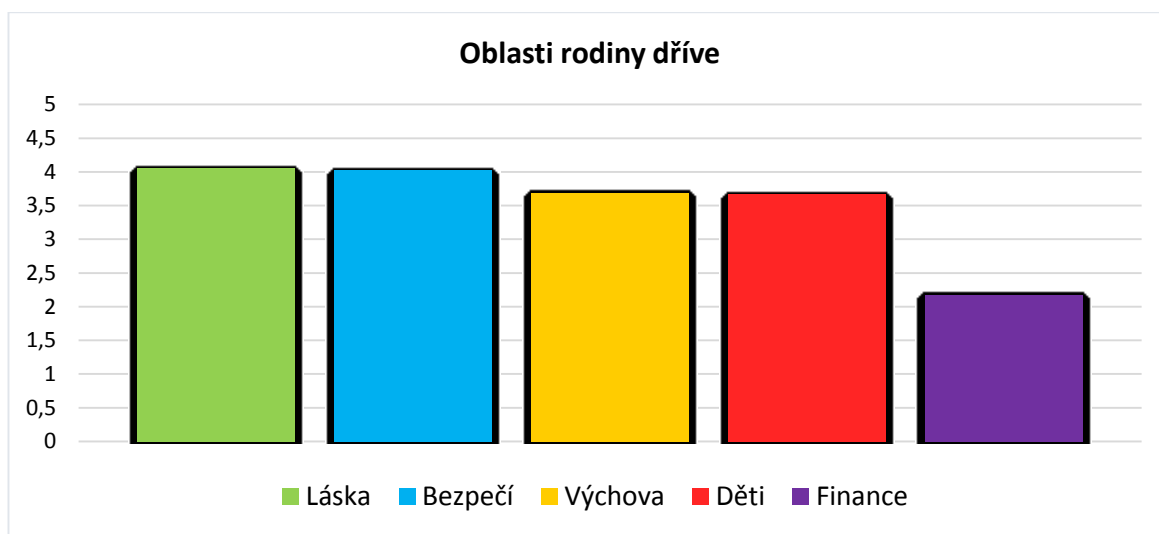

Graf 29. Změna ve významu rodiny u adolescentů ze střední školy oděvní a služeb

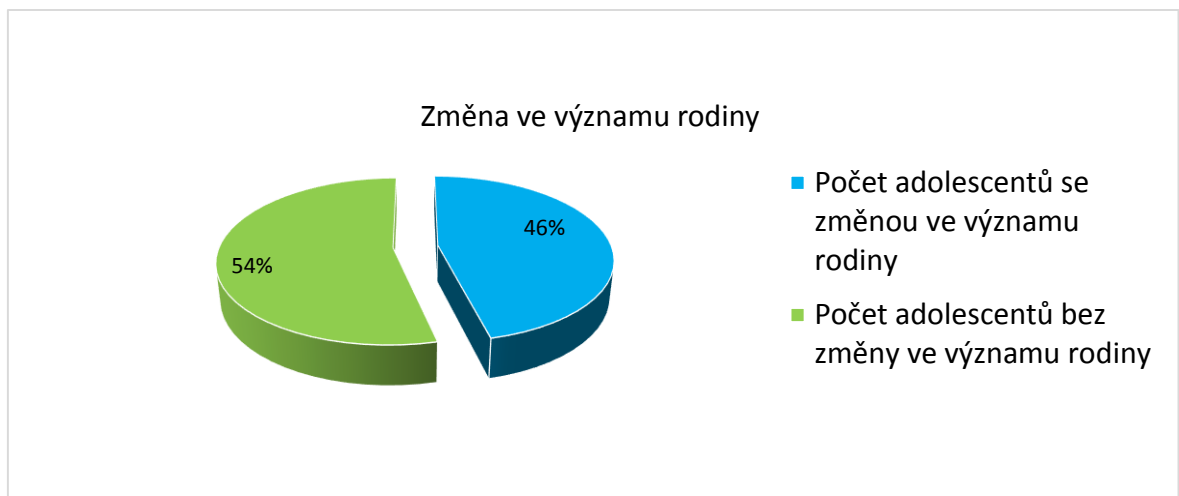
Vizovice

Počet respondentů, kteří zvolili možnost b) a to že pro něj rodina nebyla významná v jiných oblastech než teď je na střední škole oděvní a služeb Vizovice 34, naopak 39 respondentů uvedlo, že dříve pro něj rodina v jiných oblastech významná byla.

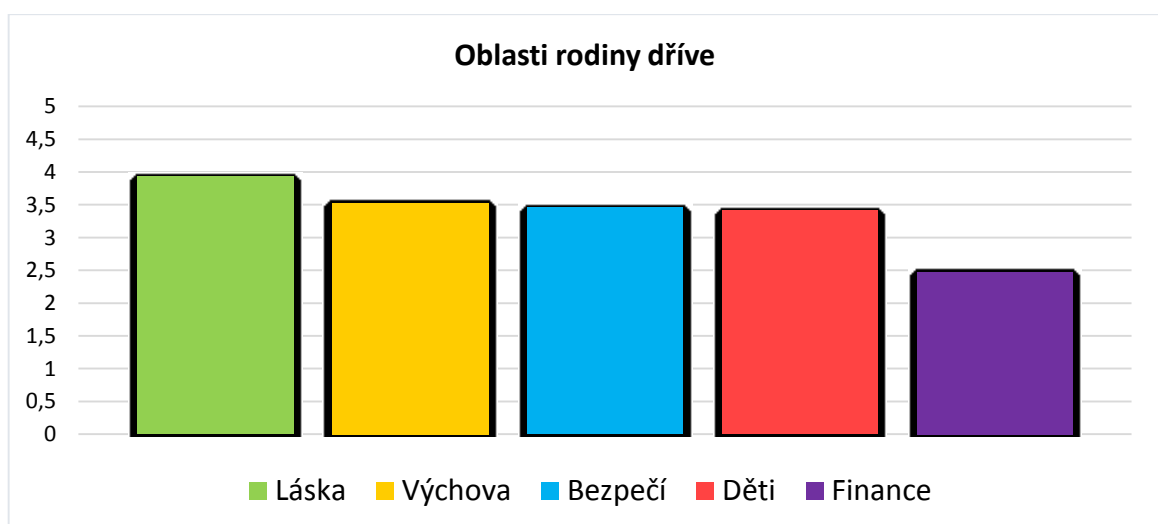
Graf 30. Oblasti rodiny dříve střední škola oděvní a služeb Vizovice

Oblasti rodiny prošly u respondentů tohoto typu školy největší změnou společně s předchozí školou. „Bezpečí“, které obývalo místo první, nyní nahradila „Láska“ s hodnotou 4,05. Podle hodnot je u studentů zřejmé, že u lásky nastal propad, protože zatímco v dřívějším věku byla na místě prvním s hodnotou 4,05, v nynějším věku je pro adolescenty až na místě druhém, nicméně propad nenastal v hodnotě, protože ta je o 0,20 vyšší, ale v pořadí z místa prvního na místo druhé. Změna nastala i v 3. místě a to taková, že v dřívějším věku pro děti byla významnější oblastí rodiny „Výchova“ s hodnotou 3,69, která v nynějším věku na místě 4., s hodnotou o 0,28 nižší. Nyní jsou na 3. místě významnosti „Děti“, které byly v dřívějším věku respondenty označeny na místě 4., s hodnotou 3,66, což je více, než respondenti uváděli, že mají nyní. Co se nezměnilo, jsou opět „Finance“, které klesly asi nejvýznamněji a to o 0,84, v minulosti tedy byla pro adolescenty ze střední školy oděvní a služeb Vizovice hodnota významnosti financí pouze 2,17, což je úplně nejnižší hodnota, která byla u financí z různých typů škol naměřena.

Graf 31. Změna ve významu rodiny u adolescentů ze střední průmyslové školy strojnické Vsetín

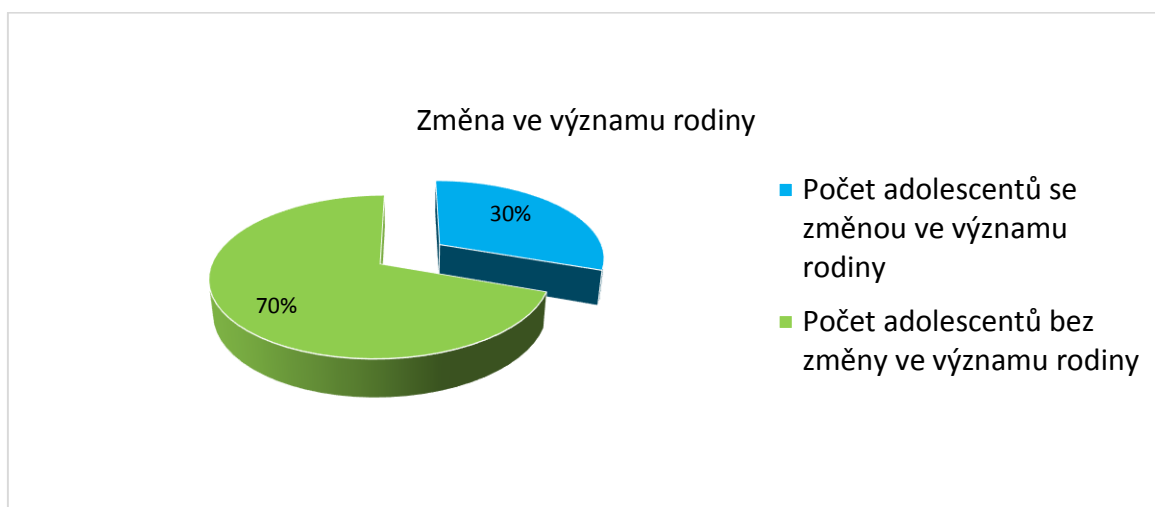
Počet respondentů ze střední průmyslové školy strojnické Vsetín, u kterých proběhla změna ve významu rodiny, nebo neproběhla, je poměrně vyrovnaný. Počet respondentů se změnou je tedy 61, beze změny je 71 respondentů.

Graf 32. Oblasti rodiny dříve střední průmyslová škola strojnická Vsetín

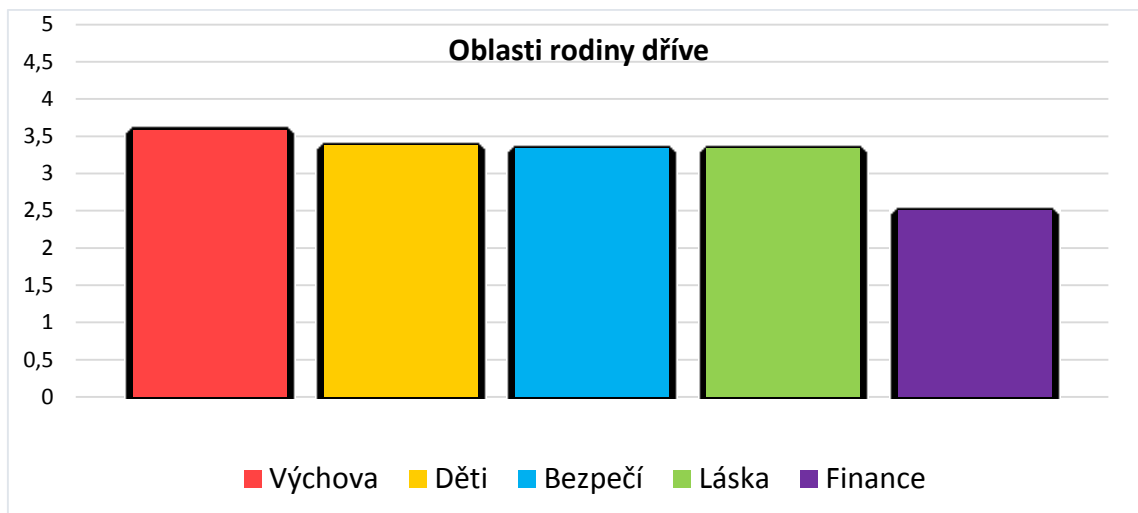
Změnou, která proběhla u respondentů střední průmyslové školy strojnické Vsetín, u kterých se změnil význam v oblastech rodiny, jsou první tři místa žebříčku významnosti. Nyní je na prvním místě „Bezpečí“ s hodnotou 3,84, v dřívějším věku byla oblast

„Bezpečí“ na 3. místě a to o 0,39 nižší. „Láska“, která byla v dřívějším věku respondentů nejvýznamnější oblastí s hodnotou 3,93, je v nynějším adolescentním období až na místě druhém a hodnota klesla o celých 0,13. „Výchova“, která nyní obsazuje místo třetí, byla dříve výše, a to na místě druhém a hodnotou 3,52. Oblasti „Děti“ a „Finance“ svoje pořadí nezměnily, nicméně se změnilы hodnoty. Hodnota u 4. místa byla v dřívějším věku vyšší – 3,41. a „Finance“ zastupovaly pouze hodnotu 2,47. Z pořadí bezpečí, láska, výchova děti a finance je tedy pořadí láska, výchova, bezpečí, děti a finance.

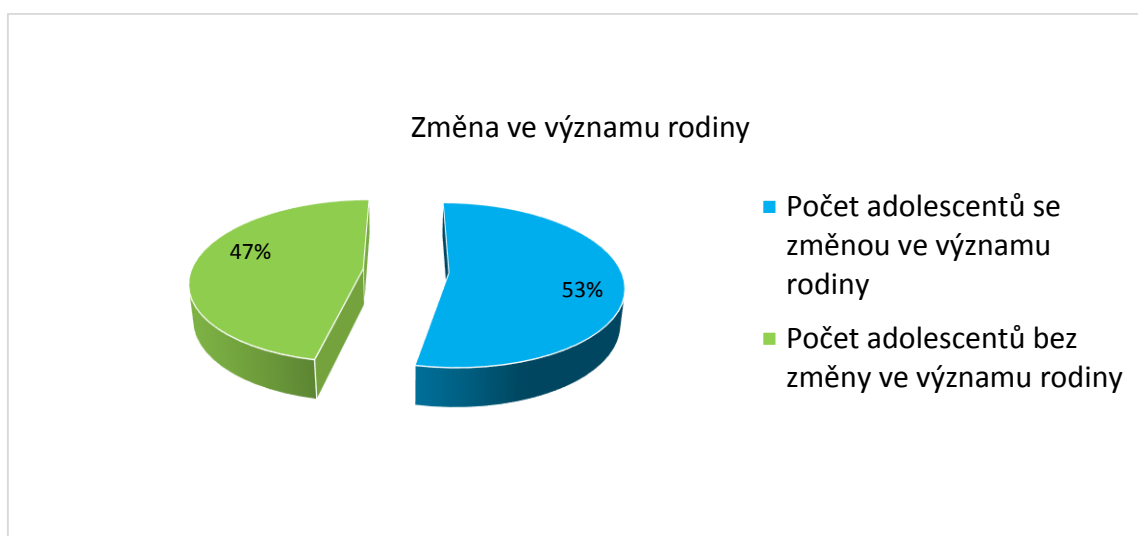
Graf 33. Změna významu rodiny u adolescentů ze středního odborného učiliště Uherský Brod

Zastoupení respondentů, kteří disponují změněnou významností v různých oblastech rodiny nyní a dříve se výrazně liší. Pouze 24 respondentů ze středního odborného učiliště je se změnou oblastí rodiny ve významnosti ztotožněna. U zbylých 56 respondentů je významnost stejná, jako dříve.

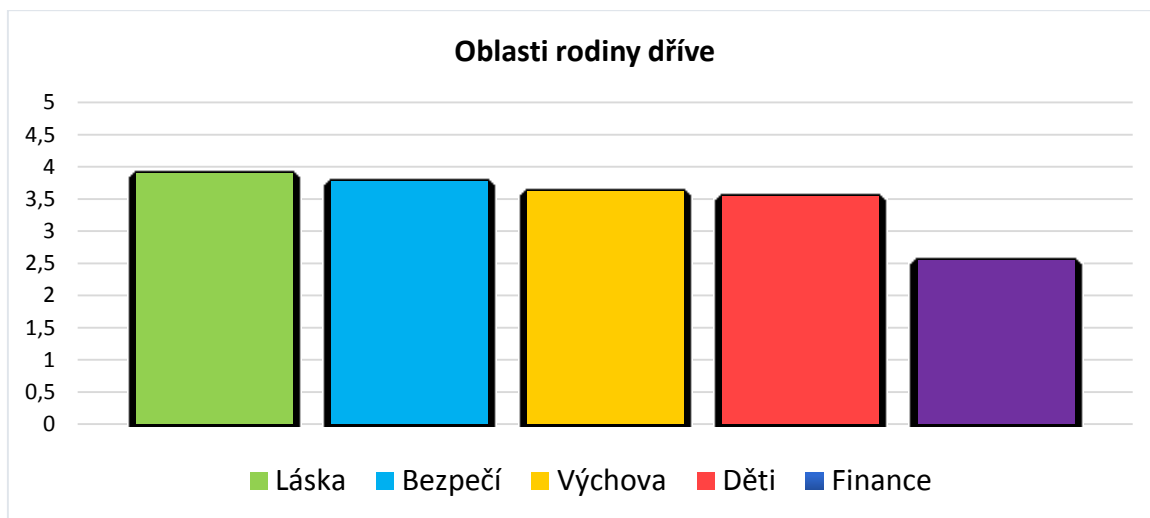
Graf 34. Oblasti rodiny dříve střední odborné učiliště Uherský Brod

Co se týče změny ve významu oblastí rodiny pro adolescenty na středním odborném učilišti Uherský Brod, je minimální, první dvě oblasti se nezměnily v žebříčku, nicméně pouze v hodnotách, které se snížily o 0,19 ve významnosti oblasti „Výchova“, úbytek na škále významnosti zaznamenaly i „Děti“, o 0,34. Dříve se jako třetí nejvýznamnější oblast jevílo bezpečí s hodnotou 3,33, které je nyní v adolescentním věku až na místě čtvrtém. Zajímavým jevem je, že „Láska“, stejně tak jako „Bezpečí“ má úplně stejnou hodnotu, nicméně nyní je vyšší než dříve a to o 0,30 na stupni významnosti 1-5. Poslední a nezměněnou oblastí jsou „Finance“, nicméně zaznamenaly taktéž nárůst důležitosti, zatímco dříve to bylo pouze 2,5, nyní, jako pro adolescenta „Finance“ představují hodnotu 3,43, což je významné, dříve se hodnota přikláníla spíše k „Méně významné“.

Graf 35. Změna významu rodiny u adolescentů ze všech typů středních škol

Počty respondentů ze všech typů škol, ať už se změnou nebo beze změny významu oblastí rodiny, jsou poměrně vyrovnané. 47% respondentů, tedy 215 jsou ztotožněni s tvrzením, že se u nich významnost v jednotlivých oblastech rodiny nezměnila, nicméně u většiny (244) se významnost v jednotlivých oblastech rodiny vzhledem k časové rozdílnosti změnila.

Graf 36. Oblasti rodiny dříve všechny typy středních škol

Po shrnutí všech odpovědí respondentů, u kterých byly oblasti rodiny významné v dřívější době jinak, zjistíme, že první místo významnosti v rodině v dřívější době hrála Láska, hodnotou 5 (největší významnost) ji označilo celých 105 respondentů, což je téměř polovina respondentů, u které se významnost změnila. U lásky se nezměnilo pořadí, pouze hodnota, kterou adolescenti jako děti vnímali o 0,15 nižší, než nyní. Oblast „Bezpečí“ byla pro adolescenty v dřívějším věku na místě druhém, stejně jako nyní, byla pouze nižší o 0,35 v žebříčku významnosti od 1 do 5. Nezměnilo se vlastně průměrně žádné pořadí oblastí, změnilo se pouze hodnoty významnosti a to u výchovy o 0,06, u dětí 0,10 a financí o 0,65. Celkové pořadí tedy zůstává stejné.

VO 6) Jaké termíny hrají roli ve významu rodiny pro adolescenta?

Odpověď na výzkumnou otázku č. 6 zjistíme pomocí otázky č. 8 v dotazníku a to: „**Jaké termíny jsou podle Vás významné v rodině? Připojte k termínu RODINA.**“

Tato otázka je konstruovaná jiným způsobem, než ostatní otázky z hlediska kreativity, jedinci v tomto věku mají někdy při přetížení nebo mnoha otázkách sklon vše kroužkovat a náhodně křížkovat, jen aby to měli rychle za sebou.

V následujících tabulkách nalezneme nejčastější termíny, které byly adolescenty připojeny k termínu rodina. Zmíněny byly taktéž záporné termíny, kde mohl adolescent vyjádřit, svou myšlenku, že rodina neobsahuje pouze pozitivní věci.

Tabulky jsou členěny podle škol, závěrečná tabulka je shrnující pro celý výzkumný soubor.

Termín	Počet uvedení	Průběžné pořadí
Domov	65	2.
Manželství	38	5.
Zodpovědnost	21	9.
Starosti	7	10.
Společné trávení času	29	7.
Stres	28	8.
Rodičovství	39	4.
Opora	51	3.
Jistota	72	1.
Sdílení věcí, informací	35	6.

Tabulka 9. Významné termíny na střední pedagogické škole Kroměříž

Třemi termíny, které hrají nejvyšší míru významnosti v rodině u respondentů ze základní pedagogické školy Kroměříž, jsou jistota, domov a opora. Termín „Jistota“, jež zvolilo 72 respondentů, se jeví jako nejdůležitější vzhledem k počtu adolescentů, co jej přiřadili k termínu rodiny. 39 respondentů, tedy 40,63 % z celkového počtu respondentů z tohoto typu školy zvolilo jako významný taktéž termín „Rodičovství“. „Manželství“ se umístilo v první pěti nejvýznamnějších termínů v rodině, s počtem respondentů 38. Se sdílením věcí a informací v rodině souhlasilo 36,46% respondentů, tudíž 35. Nicméně jako nejméně významné termíny v rodině se podle počtu respondentů, kteří je přiřadili k termínu rodina, jeví stres, zodpovědnost a starosti. Ty přiřadily pouze 7 respondentů z 96 celkových.

Termín	Počet uvedení	Průběžné pořadí
Domov	61	1.
Manželství	31	4.
Zodpovědnost	58	2.
Starosti	23	7.
Společné trávení času	29	5.
Stres	34	3.
Rodičovství	26	6.
Opora	14	9.
Jistota	13	10.
Sdílení věcí, informací	17	8.

Tabulka 10. Významné termíny na gymnáziu Valašské Klobouky

Domov je pro respondenty z gymnázia Valašské Klobouky významným termínem v rodině číslo jedna, zvolilo si jej totiž celých 69,32% respondentů z tohoto typu školy. Významnost taktéž zaznamenal termín „Zodpovědnost“ (65,91% respondentů) oproti střední škole předchozí, kde byla až na předposledním místě. Třetí místo patří stresu, který se u gymnázia taktéž objevoval na posledních příčkách významnosti, zde ho označilo celých 38,64% respondentů. „Manželství“ a „Společné trávení času“ se taktéž objevuje v prvních pěti nejvýznamnějších termínech, které respondenti přiřadili k termínu rodina. Co je zajímavým výsledkem, „Sdílení věcí, informací“, „Opora“ a „Jistota“ skončily až na posledních třech místech, poslední dva zmíněné termíny byly na gymnáziu jako dva nejvýznamnější.

Termín	Počet uvedení	Průběžné pořadí
Domov	13	5.
Manželství	21	4.
Zodpovědnost	10	7.
Starosti	12	6.

Společné trávení času	9	8.
Stres	8	9.
Rodičovství	31	2.
Opora	28	3.
Jistota	41	1.
Sdílení věcí, informací	21	4.

Tabulka 11. Významné termíny na střední škole oděvní a služeb Vizovice

Stejně jako u gymnázia, můžeme v tabulce, popisující výsledky ze střední školy oděvní a služeb Vizovice, vyčíst, že nejvýznamnější hodnotou, kterou zvolilo 65,08% respondentů, je jistota. „Rodičovství“, které bylo připojeno 49,21% respondenty, je druhým nejvýznamnějším termínem v rodině. Hned za ním se umístila „Opora“, jež zvolilo 44,44% respondentů této školy. Stejný počet respondentů zde spojilo termíny „Manželství“ a „Sdílení věcí, informací“, a to 21, procentuálně 33,33%. Mezi nejméně významnými termíny se objevila „Zodpovědnost“, „Společné trávení času“ a naposled byl zmíněn „Stres“.

Termín	Počet uvedení	Průběžné pořadí
Domov	82	1.
Manželství	21	9.
Zodpovědnost	46	5.
Starosti	58	2.
Společné trávení času	9	10.
Stres	47	4.
Rodičovství	49	3.
Opora	35	6.
Jistota	34	7.
Sdílení věcí, informací	22	8.

Tabulka 12. Významné termíny na střední průmyslové škole strojnické Vsetín

Domov je primárně významným termínem u adolescentů ze střední průmyslové školy strojnické Vsetín, který uvedlo 62,12% . Jako druhý nejvíce významný termín, spojovali „Starosti“ s termínem rodina adolescenti, v zastoupení 43,94%. Pro respondenty jsou taktéž významné termíny „Rodičovství“, „Stres“ a „Zodpovědnost“ a procentuálním zastoupením 37,12%, 35,61% a 32,72% respondentů. Jako nevýznamné se jeví „Sdílení věcí, informací“, „Manželství“, jež označilo pouze 21 respondentů. Termínem nejméně významným je tedy „Společné trávení času, které bylo procentuálně zastoupeno pouze v 6,82%.

Termín	Počet uvedení	Průběžné pořadí
Domov	67	1.
Manželství	38	6.
Zodpovědnost	52	4.
Starosti	41	5.
Společné trávení času	61	2.
Stres	59	3.
Rodičovství	12	8.
Opora	11	9.
Jistota	19	7.
Sdílení věcí, informací	7	10.

Tabulka 13. Významné termíny na středním odborném učilišti Uherský Brod

Stejně jako adolescenti z předchozího typu školy, taktéž respondenti ze středního odborného učiliště, si zvolili jako nejvýznamnější termín „Domov“, jiná je pouze hodnota zastoupení – 82,75%. To je také nejvyšší procentuální zastoupení nejen mezi termíny, ale taktéž mezi typy škol. 76,25% respondentů spojilo s termínem rodina taktéž termín „Společné trávení času“. „Stres“, „Zodpovědnost“ a „Starosti“ jsou v tabulce významnosti jednotlivých termínů hned v pořadí za nimi. „Manželství“ je až na místě 6. se zastoupením 47,5 % respondentů. Nejmenší významnost v rodině má tedy termín „Rodičovství“, „Opora“ a „Sdílení věcí, informací“, na který reagovalo pouze 7 respondentů z 80 celkových.

Termín	Počet uvedení	Průběžné pořadí
Domov	288	1.
Manželství	149	6.
Zodpovědnost	187	2.
Starosti	118	9.
Společné trávení času	146	7.
Stres	176	4.
Rodičovství	157	5.
Opora	139	8.
Jistota	179	3.
Sdílení věcí, informací	102	10.

Tabulka 14. Významné termíny na všech typech středních škol

Po shrnutí všech dat z dotazníkového šetření je zcela jasné, jaké významné termíny se umístily mezi prvními. Nejvýznamnějším termínem je pro adolescenty jasně „Domov“, který zvolilo 288 respondentů, což je přes 60% respondentů z celého výzkumu. „Zodpovědnost“ spojilo s termínem rodina už o téměř 100 respondentů méně, nejvýznamnější trojici termínů doplňuje „Jistota“, kterou zvolilo 39% adolescentů. Poměrně vysokým číslem respondentů disponuje taktéž „Stres“, který je nedílnou součástí rodiny při zvládnání některých životních situací, které nemusí být vždy lehké. Nejméně respondentů si však naopak získala „Opora“ – pouhých 30,28%, která by v rodině taktéž neměla chybět a hrát určitou roli významnosti vzhledem k tomu že je obsažena v emocionální funkci rodiny. Devátým nejvýznamnějším termínem jsou „Starosti“ a nejméně významným je „Sdílení věcí, informací“, tento termín spojilo pouze 102 respondentů.

7) Jaký význam přikládají adolescenti ve svém životě rodině a dalším hodnotám?

Díky otázce č. 10 „Označte, čemu ve svém životě přikládáte největší význam. 1-nejméně, 5 – nejvíce“, můžeme zodpovědět míru významu rodiny a dalších hodnot v životě jedince.

Použita byla opět škála významnosti 1 – 5.

Když postupně přiřadíme ke každému číslu stupeň významnosti, může jednotlivé číslo být okomentováno následovně:

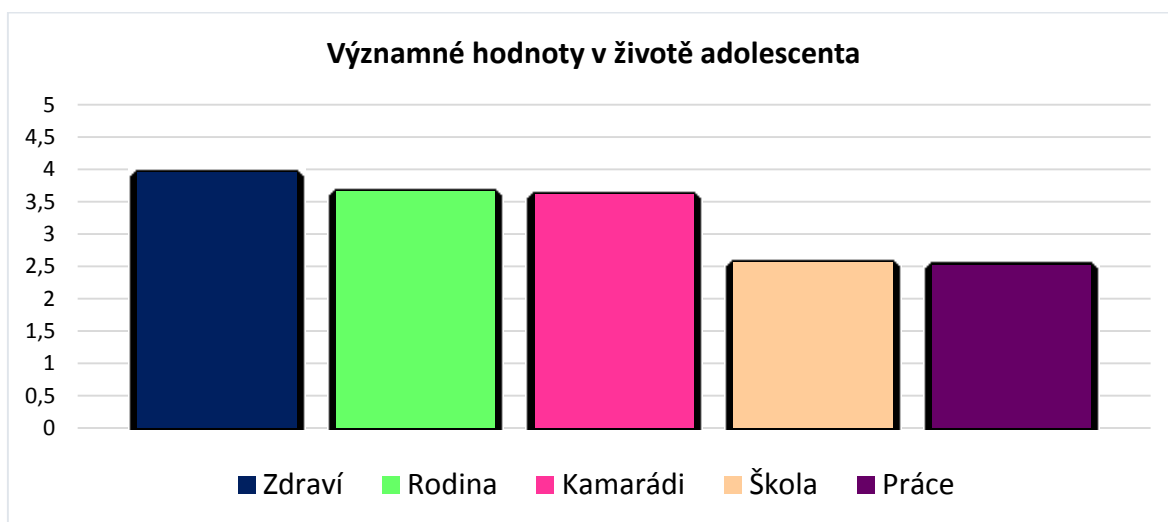
1- nejméně významné

2 – méně významné

3 – významné

4 - více významné

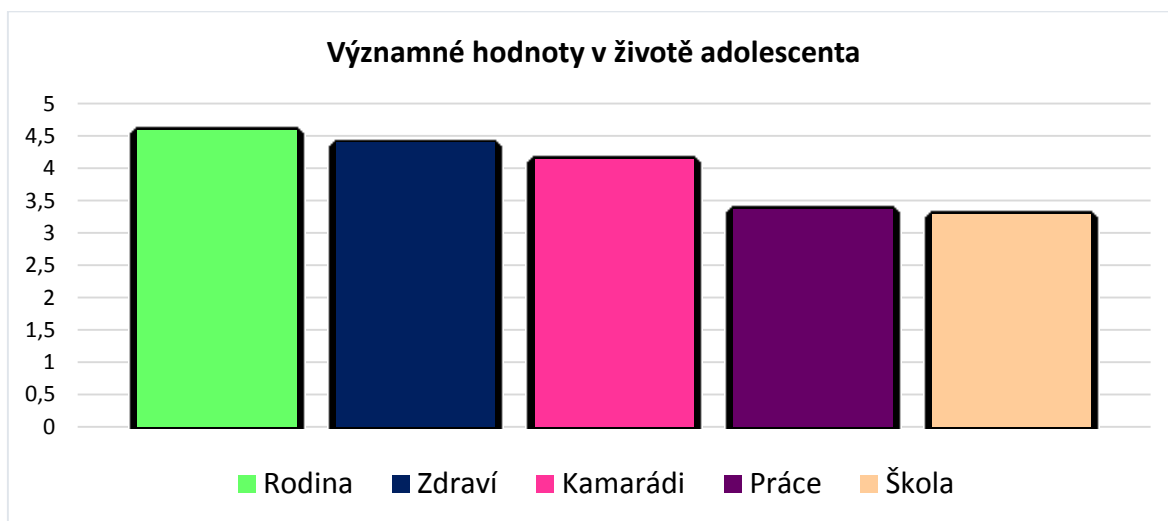
5 – nejvíce významné

Graf 37. Významné hodnoty adolescentů pedagogické střední školy Kroměříž

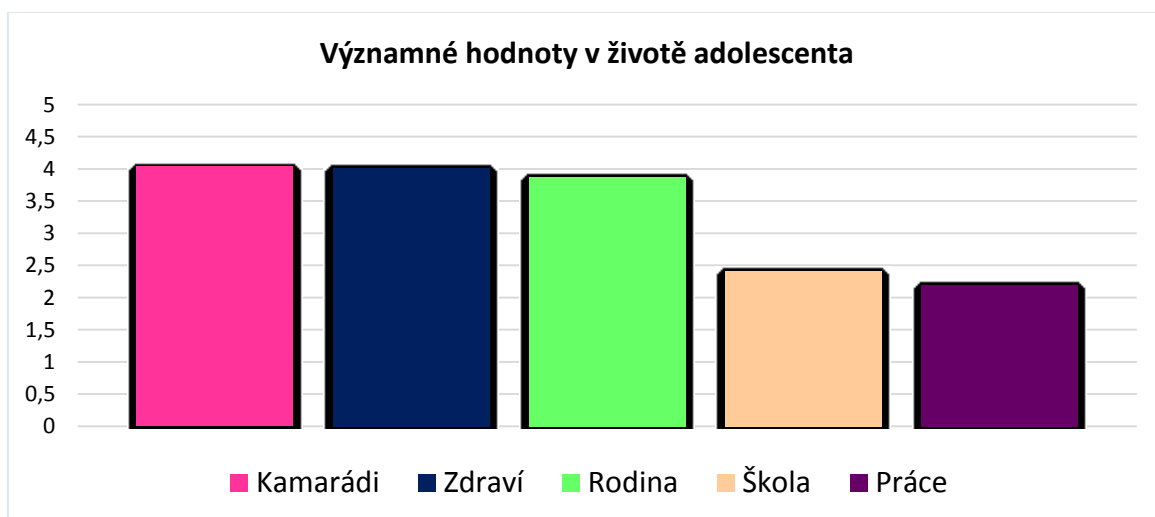
Respondenti ze střední pedagogické střední školy Kroměříž staví před významnost rodiny „Zdraví“, což je hodnota s největší hodnotou významnosti na škále 1-5. „Rodina“ se tak stala s hodnotou 3,65 druhou nejvýznamnější hodnotou v životě adolescenta. O pouhých 0,04 méně získali „Kamarádi“, kteří jsou významní s hodnotou 3,61. „Škola“ a „Práce“ už se takové významnosti u adolescentů netěší, „Škola“ skončila na posledním místě s

hodnotou pouze 2,52, což je mezi významnou a méně významnou hodnotou v adolescentově životě.

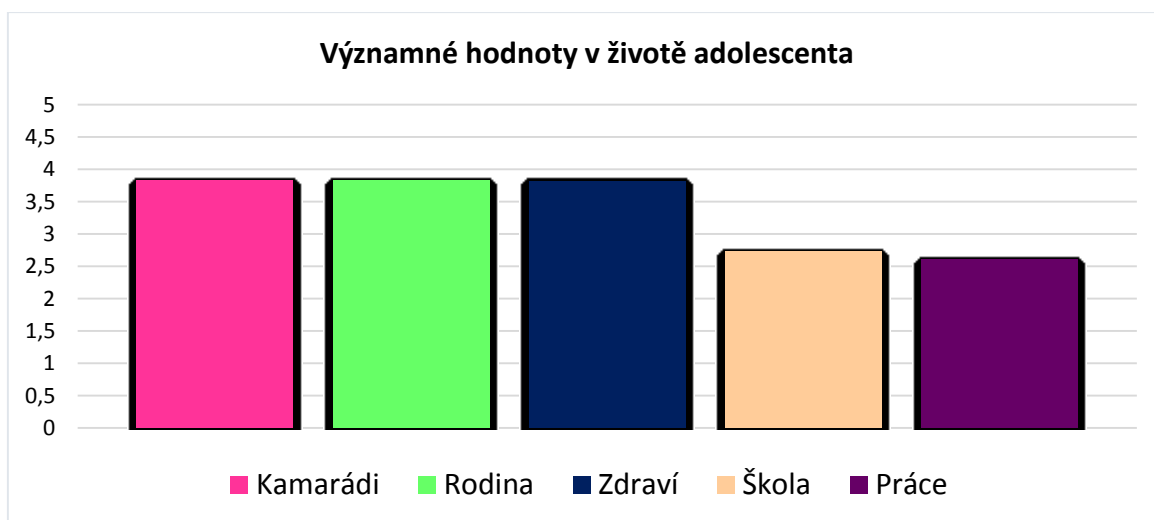
Graf 38. Významné hodnoty adolescentů gymnázia Valašské Klobouky

Naopak z dotazníkového šetření na gymnáziu Valašské Klobouky je zřejmé, že „Rodina“, jakožto životní hodnota, je na místě prvním o hodnotě významnosti 4,59, což se nachází mezi hodnotou více významné a nejvíce významné. Možnost 5 – nejvíce významné na tomto typu školy označila více než polovina respondentů. Tato hodnota je též nejvyšší nameřenou v dotazníkovém šetření ze všech typů škol. „Zdraví“, jakožto druhá nejlépe umístěná hodnota skončila se skóre 4,39. Hned za zdravím jsou významní „Kamarádi“, hodnota je však v poklesu pouze o 0,25. Práci a „Zdraví“ řadí respondenti gymnázia Valašské Klobouky na dvě poslední příčky stejně jako na škole předchozí, nicméně „Škola“ je až na místě posledním s hodnotou 3,29.

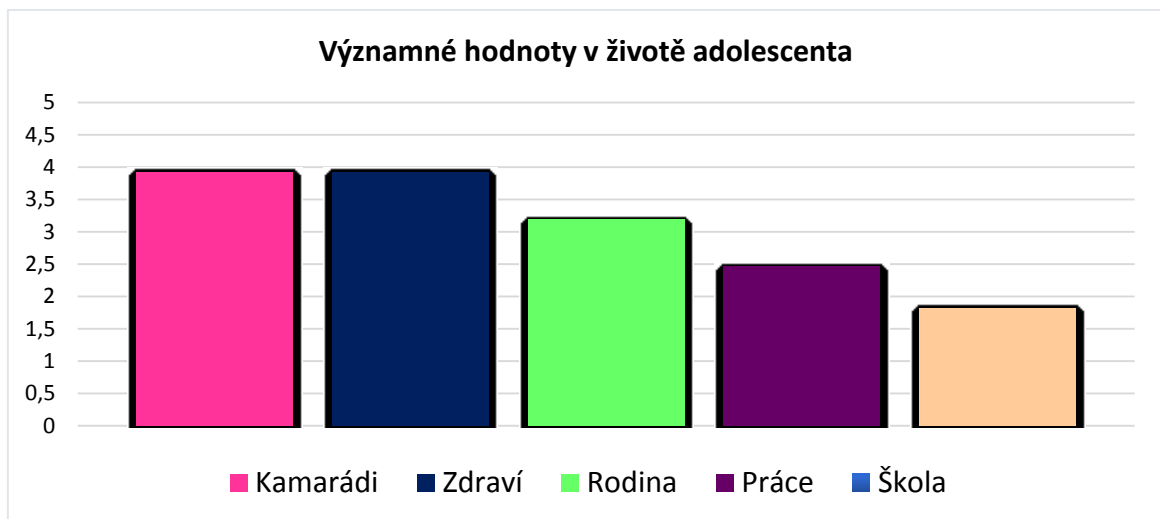
Graf 39. Významné hodnoty adolescentů střední školy oděvní a služeb Vizovice

Zajímavým jevem na střední škole oděvní a služeb Vizovice je, že jako jediná škola, společně ještě se střední průmyslovou školou strojnickou Vsetín a středním odborným učilištěm v Uherském Brodě, řadí dle významnosti na první příčku „Kamarádi“ s hodnotou 4,03. Hodnota „Zdraví“ je poměrně vyrovnána jak hodnotou (4,01), tak umístěním v grafu významnosti. Rodinu však tyto respondenti staví až na místo 3. „Práce“ a „Škola“ tak opět končí na nejméně významných dvou příčkách, přičemž „Škola“ má hodnotu 2,41 a „Práce“ hodnotu 2,19. U školy a „Práce“ adolescenti téměř v 50 % případů použili při vyplňování hodnotu 1 – nejméně významné.

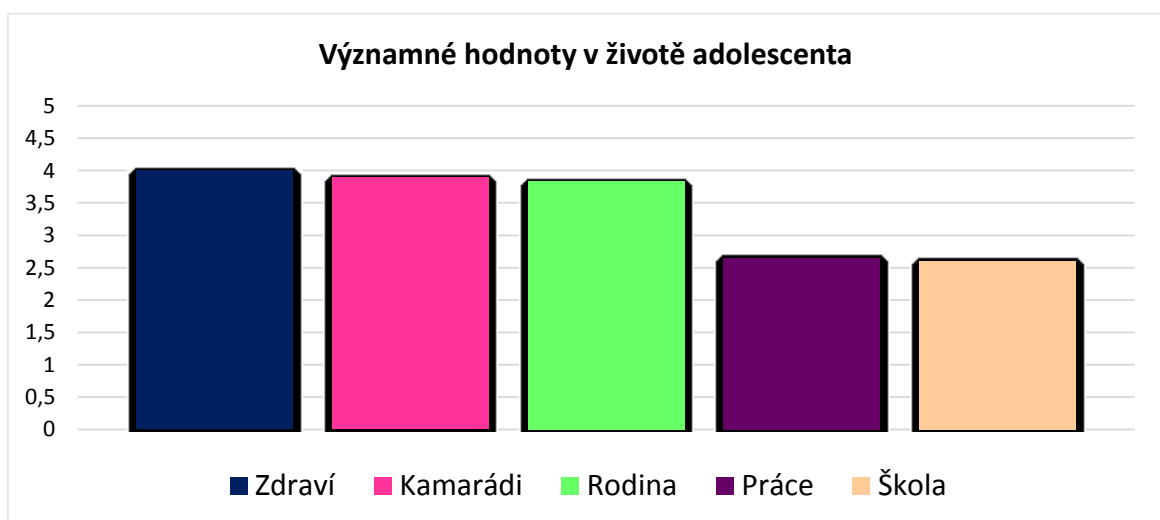
Graf 40. Významné hodnoty adolescentů střední průmyslové školy strojnické Vsetín

Stejně jako u školy předchozího typu, významnost kamarádů je vysoká. 3,83 je hodnota, které první nejvýznamnější hodnota v životě jedince dosáhla. Poměrně vyrovnaný byl výsledek druhé nejvýznamnější hodnoty, která se umístila na 2. místě pouze s rozdílem 0,01, kterým je „Zdraví“. O 0,1 byl těsný taktéž výsledek 3. místa, kterým je „Rodina“. Nejvíce četnou možností na stupnici významnosti 1-5 je hodnota 4, kterou zvolilo 36 respondentů z 80. O 0,08 hned za zdravím se umístila na 4. místě „Škola“ a na 5. místě „Práce“ o hodnotě 2,59, která se přiklání k tomu, se nachází mezi hodnotou méně významnou až významnou.

Graf 41. Významné hodnoty adolescentů střední odborného učiliště Uherský Brod

Třetí školou v pořadí, kde jsou „Kamarádi“ nejvýznamnější hodnotou v životě jedince je střední odborné učiliště Uherský Brod. Hodnota první příčky významnosti je tedy 3,92, stejně tak jako „Zdraví“, u kterého je hodnota naprosto stejná. První příčky jsou tedy dvě. Hned za nimi se umístila „Rodina“ s hodnotou menší pouze o 0,74. Menší významnost adolescenti z tohoto typu školy přisuzují práci a „Škole“, která skončila na posledním místě s hodnotou pouze 1,82, což je hodnotou nejméně naměřenou ve výzkumu vůbec.

Graf 42. Významné hodnoty adolescentů ze všech typů škol

Po shrnutí všech výsledků dotazníkového šetření na všech typech škol, můžeme dle grafu jasně říci, že nejvýznamnější hodnotou v životě adolescentů je „Zdraví“ s celkovou hodnotou 4,00. Jasná je zde taktéž významnost a vliv vrstevnické skupiny, vzhledem k tomu, že „Kamarádi“ se umístili na druhém místě v grafu významnosti životních hodnot pouze s rozdílem hodnoty 0,11. „Rodina“ je tedy vzhledem k hodnotě 3,83 na místě třetím, takže znamená pro adolescenty středně významnou hodnotu, přiklání se k vyšší důležitosti. S velkým rozdílem mezi třetí a čtvrtou hodnotou, který je 0,18, je na místě 4. „Práce“, oblibě a významnosti se u adolescentů taktéž netěší „Škola“, která dosáhla pouze hodnoty 2,60 a je tak na posledním místě grafu významnosti hodnot v životě adolescenta.

5.6 Interpretace dat

Interpretace dat vychází z výzkumných otázek a taktéž z výzkumných cílů, jež jsou dány otázkami a jsou zmíněné již v předchozích kapitolách. Interpretace dat je taktéž dalším krokem po kapitole „Analýza dat“, ve které jsou data rozčleněny podle typů škol, na nichž byl výzkum realizován, ať už do tabulek nebo přehledných grafů.

Celkovým cílem této práce bylo zjistit, jaký je význam rodiny pro adolescenta.

Ten zjistíme pomocí dílčích výzkumných otázek, jejichž závěry a výstupy jsou v této kapitole postupně shrnuty.

VO 1) Jaký je význam rodiny v jednotlivých typech rodin?

Dotazníkové šetření ukázalo, že na stupnici významnosti 1-5, přisoudili adolescenti z víceneračního typu rodiny rodině největší význam a to 3,91. Takže významnost má poměrně velkou váhu. Druhou největší významnost má úplná nukleární rodina o hodnotě 3,7. Nejméně významnou je pro adolescenty tedy rodina neúplná nukleární, kde chybí jeden nebo dva rodiče. Co se týče rodiny rekonstituované, ta se umístila na 3. místě s hodnotou 3,43.

VO 2) Jaká je významnost rodiny u jednotlivých pohlaví?

Při shrnutí všech výsledků ze všech typů škol, je zcela zřejmé, že významnost rodiny je u žen vyšší než u mužů. Významným jevem ve výzkumu však bylo to, že na střední průmyslové škole strojnické Vsetín, jako na jediné ze škol, že hodnot významnosti rodiny u mužů byla vyšší než u dívek. Nejvýznamnější rozdíl mezi ženami a muži byl naměřen na

gymnáziu Valašské Klobouky, kde hodnota rozdílu byla 0,9. Celková významnost rodiny u mužů je 3,30, zatímco u žen je to 3,82, rozdíl mezi významností mezi pohlavími je tedy 0,32.

VO3) Jak adolescent vnímá pojem rodina?

Nejčastější odpovědí na tuto volnou otázku byla jednoznačně odpověď „Rodiče a děti“, kterou zvolilo 97 respondentů. Dalším výsledkem v pořadí je, že adolescent vnímá rodinu jako její členy, možnost byla zvolena 81x. 75 respondentů z výzkumu rodinu vnímá také jako „Zázemí, domov“, u 64 respondentů bylo zmíněno „Bezpečí“. Nejméně vnímá adolescent rodinu jako „Vše, co má smysl“, tuto odpověď napsali pouze 4 respondenti a nejmenší oblíbenosti se těšila odpověď, že rodinu tvoří i dlouholetí přátelé. Zmínit můžeme ještě fakt, že u respondentů, kteří uvedli, že rodinu nevnímají jinak, byl připsán i důvod, proč tomu tak je a to, že mají buď rodiče rozvedené nebo nemají dobré vztahy v rodině.

VO 4) Jaký význam adolescent spatřuje v jednotlivých oblastech rodiny?

Adolescent nejvíce spatřuje význam rodiny v oblasti „Láska“, jejíž hodnota je na škále významnosti 1-5 4,04. Můžeme tedy konstatovat, že „Láska“ je pro adolescenty významná velmi, nicméně není významnou nejvíce. Významnou oblastí je pro adolescenta také „Bezpečí“, které je za láskou na 2. nejvýznamnější pozici a to pouze o hodnotu 0,02. „Výchova“ je pro adolescenty třetí nejvýznamnější oblastí v rodině o hodnotě 3,67. „Děti“ a „Finance“ se překvapivě umístily až na posledních dvou příčkách významnosti a to s hodnotami 3,36 a poslední hodnotou je pouze 3,19, což je střední hodnota významnosti.

VO 5) V jakých oblastech spatřovali adolescenti, kterým se změnil priority, význam rodiny dříve?

Dle výsledků a jejich shrnutí ze všech škol z výzkumu se pořadí láska, bezpečí, výchova, děti a finance nezměnilo, změnilo se pouze hodnoty. Adolescentů, u kterých byla zaznamenána změna priority významu rodiny, je v celkovém výzkumu 53%, tedy 244 respondentů. Hodnota „Lásky“ byla dříve o 0,15 na škále významnosti oblastí rodiny. Nyní je u adolescentů vyšší i hodnota „Bezpečí“ a to o 0,35. „Výchova“ je také významnější než dříve a to pouze o 0,06. Větší významnost pro adolescenty představují „Finance“, které

jsou sice na stupnici významnosti položeny nejnižše, nicméně je významnost zvýšena o 0,65, což představuje půl stupně na stupnici.

VO 6) Jaké termíny hrají roli ve významu rodiny pro adolescenta?

Termínem, který byl nejčastěji uveden jako významný v rodině, je „Domov“, jež zmínilo celých 288 respondentů z výzkumného souboru. Jako druhý nejvýznamnější termín se adolescentům jeví „Zodpovědnost“, která získala 187 hlasů respondentů. Třetí místo významnosti zaujímá „Jistota“, jež zvolilo 39% respondentů všech typů škol. Překvapujícím výsledkem je to, že „Stres“ je též významným termínem v rodině a to na místě čtvrtém, tuto možnost využilo 176 respondentů. Pětici nejvýznamnějších termínů v rodině uzavírá „Rodičovství“.

VO 7) Jaký význam přikládají adolescenti ve svém životě rodině a dalším hodnotám?

Adolescenti ze všech typů středních škol přikládají ve svém životě význam prvotně „Zdraví“, které má na stupnici významnosti 1-5 hodnotu 4. Druhou nejvýznamnější hodnotou v životě adolescenta jsou „Kamarádi“, kteří získali hodnotu 3,89, zde můžeme vidět vliv vrstevnické skupiny v praxi. Rodinu považuje adolescent jako významnou až na třetím místě a to s hodnotou 3,83, což není od možnosti „Kamarádi“ tak daleko. S velkým propadem se setkala možnost „Škola“, která je oproti třetí možnosti níže o 1,18. Nejméně významnou je pro adolescenty práce o hodnotě 2,60, někteří adolescenti do dotazníků i připisovali, že pro ně není důležitá, protože nyní je pro ně primární škola.

5.7 Doporučení pro praxi

Díky výsledkům výzkumu zde můžeme uvést několik doporučení pro praxi. Právě díky největší hodnotě, která byla naměřena u vícegenerační rodiny, kde se vyskytují i prarodiče, máme zpětnou vazbu. Rodiče by měli více dbát na kontakt v rodině a to nejen mezi rodiči a dětmi, ale taktéž mezi generacemi, upevňuje se tak rodinná vazba, vztahy, prarodiče navíc mohou vnoučatům předat cenné rady a informace a jsou to právě oni, kteří jsou nositeli tradic. Díky získaným datům z výzkumu můžeme říci, že to, čemu se v rodině dítěti dostává, to pro něj hraje největší roli, například u adolescentů z rozvedených rodin bylo uvedeno, že rodina pro něj nemá žádný význam, právě vzhledem k rozvodu rodičů nebo špatných vztahů v rodině. Cílem je tedy snažit se více prohlubovat vztahy uvnitř rodiny, trávit s adolescentem více času, abychom mu dodali pocit, že jsme tady pro něj, když něco potřebuje. Právě také díky společnému trávení času, které skončilo ve výzkumu na

posledním místě, budeme cíl prohlubování vztahů realizovat. Důležité je taktéž adolescentovi ukázat i světlé stránky rodiny, aby se „Stres“ objevoval až na posledním místě. Je jasné, že význam a vliv vrstevnické skupiny a kamarádů v adolescentním věku nezměníme, ani měnit nechceme. Nicméně můžeme apelovat na to, aby hodnota rodiny byla ještě o něco vyšší. Právě dodáním všech potřeb, které adolescent v tomto věku má. Primárně však tento výzkum slouží jako zpětná vazba pro posuzované školy, jež se výzkumu zúčastnily. Ta může posilovat vztahy s rodinou, více s žáky na téma rodiny debatovat, zahrnout ji do některého z vyučujících předmětů, z výzkumu bylo totiž jasné, že žákům z pedagogické střední školy Kroměříž se při otázce, týkající se vnímání pojmu rodiny, hned vyskočila definice pojmu rodina a žáci ze střední průmyslové školy strojnické Vsetín a středního odborného učiliště Uherský Brod odpovídali spíše nevim.

ZÁVĚR

Tato diplomová práce řeší problematiku významu rodiny v adolescentním období. Rodina, která je již několikrát zmíněná v předchozích kapitolách teoretické části, je nezastupitelnou a přirozené rodinné prostředí má blahodárný vliv na zdravý psychický a psychomotorický vývoj. Dokonce výzkumy dokazují, že děti, narozené mimo rodinu disponují nižší imunitou a nižší porodní váhou. Je místem, do kterého se rodíme, ve kterém vyrůstáme a kde se tvoří všechno, co nám dává do života jakýsi základ. Naopak, i vzhledem ke stáří je jakousi samozřejmostí, která se bohužel dneska vytrácí, aby se naopak také kdo měl postarat o své rodiče, popřípadě prarodiče, jelikož se prodlužuje věk populace. Význam rodiny jak pro společnost, tak pro jedince je tudíž na místě. Rodina představuje cosi, na co je potřeba dbát a pečovat.

Přestože je díky dnešní době rodina nahrazována různými institucemi a způsoby, které uvnitř rodiny neprobíhají, adolescenti ve výzkumu uvedli, že rodinu stále řadí před školu a práci, a její významnost je relativně vysoká, hlavně ve vícegenerační rodině. Nižší hodnota se objevila v rodinách, kde jeden nebo oba rodiče chyběli.

V teoretické části výzkumu se objevily tři nejdůležitější kapitoly a to samotná rodina, jejíž význam zjišťuje část praktická, adolescent a další činitelé, kterými je adolescent obklopen. Prostor věnujeme taktéž vrstevnické skupině, která je zcela běžnou součástí jedincova života v tomto období.

Praktická část se zaměřuje již na samotnou realizaci výzkumu, který zjišťoval význam rodiny pro adolescenty z různých typů středních škol ve Zlínském kraji, vzhledem k celorepublikovému podprůměru v rozvodovosti už od roku 1961. Výsledky byly získány pomocí dotazníkového šetření na střední pedagogické škole Kroměříž, střední škole oděvní a služeb Vizovice, střední průmyslové škole strojnické Vsetín, gymnáziu Valašské Klobouky a středním odborném učilišti Uherský Brod. Střední školy byly vybrány do výzkumu pomocí náhodného stratifikovaného výběru a to tak, aby se jednalo o 5 typů škol a každá z jiného města. Roli poté hrála už jen ochota škol se studenty dotazník vyplnit nebo se výzkumu zúčastnit. Získaná data byla převedena do MS Excel a následně vyobrazena v přehledných grafech, které byly díky interpretaci dat vyhodnoceny a srovnány.

Výstupy výzkumu je tedy fakt, že před samotným významem rodiny stojí ještě význam zdraví a kamarádů, což je v tomto období pochopitelné. Nicméně nejvýznamnější

hodnotou v rodině je láska a rodina je nejvíce vnímána jako uskupení rodičů a dětí, nejvýznamnějším termínem, pojícím se s rodinou je domov, zodpovědnost a jistota. Pozitivní je také to, že nyní jsou hodnoty všech oblastí rodiny vyšší než ve věku dětském.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. BERNDT, T. J. (1982). *Features and effects of friendships in early adolescence*. Child Development, 53, 1447- 1460
2. BLATNÝ, M. a A. PLHÁKOVÁ. *Temperament, inteligence, sebepojetí: Nové pohledy na tradiční témata psychologického výzkumu*. Brno: Sdružení SCAN, 2003. ISBN 80-86620-05-0
3. BLATNÝ, M. a kolektiv. *Psychologie osobnosti*. Praha: Grada, 2010, ISBN 978-80-247-3434-7
4. CARR-GREGG, Michael. *Psychické problémy v dospívání*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0062-8.
5. ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2001, 656s. ISBN 80-7178-463-X
6. GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2013. ISBN 9788025708071
7. GILLERNOVÁ, Ilona, Vladimír KEBZA a Milan RYMEŠ. *Psychologické aspekty změn v české společnosti: člověk na přelomu tisíciletí*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011, 256 s. ISBN 978-80-247-2798-1
8. HAJNÝ, M., KLOUČEK, E., STUHLÍK, R. Akta „Y“. *Drogový problém versus rodina*. Praha: Votobia, 1999. ISBN 80-7220-022-4.
9. HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ-CÍSAŘOVÁ. *Psychologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000, 774 s. ISBN 807178303x
10. HAVLÍK R. a J. KOŤA. *Sociologie výchovy a školy*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-635-7
11. HAVLÍK, Radomír a Jaroslav KOŤA, 2011. *Sociologie výchovy a školy*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2001, 176s. ISBN 978-80-262-0042-0.
12. HELUS, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada Publishing, 2007, ISBN 978-80-247-1168-3

13. HINTAUS, L. *Člověk a rodina – smysl a funkce rodiny*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Zdravotně sociální fakulta, 1998. ISBN 80-7040-315-2
14. HOGENOVÁ, Anna a Helena KALÁBOVÁ. *ÉTOS: rodina ve výchově a sociálních vědách*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2013. ISBN 978-80-7372-944-8
15. HORSKÁ, P. *Dětství, rodina a stáří v dějinách Evropy*. Praha: Panorama, 1990. 474 s. ISBN 80-7038-011-X.
16. in marriage, work, and parenthood. *Journal of Marriage & the Family*, 51(4), 845-871.
17. KOŤA J., D. TRPIŠOVSKÁ a M. VACÍNOVÁ. *Sociální psychologie: Vybrané kapitoly*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2013, ISBN 978-80-7452-029-7.
18. KOUKOLÍK, F., DRTILOVÁ, D. *Vzpouza deprivantů*. Praha: Makropulos, 2006. ISBN 80-901776-8-9.
19. KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. et al. *Člověk – Prostředí – Výchova*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2
20. KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-807-367-383-3
21. KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014, 215 s. ISBN 978-80-262-0643-9
22. LABÁTH, Vladimír. *Riziková mládež: možnost potenciálních změn*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. ISBN 808-585-066-4
23. LANGMEIER, J., & KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 2006.
24. LAŠEK, Jan. *Sociálně psychologické klima školních tříd a školy*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2001, 161s. ISBN 80-7041-088-4
25. MACEK, P, LACINOVÁ, L.: *Vztahy v dospívání*, Brno, 2006, 196 str., ISBN 80-7364-034-
26. MADAR, Z. (ed.). *Slovník českého práva: I. a II. díl A-O & P-Z*. 1. vyd. Praha: Linde Praha a. s. – Právnické a ekonomické nakladatelství a knihkupectví Bohumily Hořínkové a Jana Tuláčka, 1995. ISBN 80-85647-62-1.
27. MÁCHOVÁ, J. *Duševní hygiena rodinného života*. Praha: Avicenum, 1974, s. 43-54.

28. MÁCHOVÁ, J. *Spor o rodinu*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1970. 133 s.
29. MAREŠ, P.; POTOČNÝ, T. *Modernizace a česká rodina*. Brno: Barrister & Principal, 2003. Str. 63. ISBN 80-86598-61-6
30. MARUŠIAK, M. *Rodina a manželství*. Praha: Svobodné slovo, 1964. 212 s.
31. MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994. 98 s. ISBN 80-85282-83-6
32. MATĚJČEK, Z., & DYTRYCH Z. *Radosti a strasti prarodičů, aneb když máme vnoučata*. Praha: Grada, 1997
33. MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1993. 124 s. ISBN 80-901424-7-8.
34. MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-24-9
35. MATOUŠEK, Oldřich, KODYMOVÁ, Pavla, KOLÁČKOVÁ, Jana(eds.). *Sociální práce v praxi*. 1.vyd. Praha:Portál, s.r.o., 2005. 351s. ISBN 80-7367-002-X 105
36. MATOUŠEK, Oldřich, KROFTOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence*. 2.vyd. Praha: Portál, s.r.o., 2003. 340s. ISBN 80 7178-771-X
37. MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. Praha: SLON, 1999. Str. 47. ISBN 80-85850-75-3
38. MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Ilustroval Vladimír JIRÁNEK. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-58-x.
39. NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. Praha: ACADEMIA, 2000. ISBN 80-200-0690-7
40. ONKENOVÁ, J. *Jestliže mě miluješ*. Praha: Albatros, 2004. Str. 140,141. ISBN 80-00-01409-2
41. ORVIN, G. H.: *Dospívání: Kniha pro rodiče*, Praha, 2001, 180 str., ISBN 80-247-0124-3
42. OTTŮV SLOVNÍK NAUČNÝ: *illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. V Praze: J. Otto, 1904. 1002 s., příl

43. PLAŇAVA, Ivo. *Manželství a rodiny: struktura, dynamika, komunikace*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2000, 294 s. ISBN 80-7239-039-2.
44. PŘADKA, M., KNOTOVÁ, D., FALTÝSKOVÁ, J. *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. Brno: MU, 2004. ISBN 80-210-3469-6
45. RABUŠIC, L. *Kde ty všechny děti jsou?* Praha: SLON, 2001. ISBN 80-86429-01-6
46. ŘEZÁČ, Jaroslav. *Sociální psychologie*. Brno: Paido, 1998, 268 s. ISBN 80-85931-48-6.
47. SEKOT, A. *Sociologie v kostce*. 1. Vyd. Brno: Paido, 2002. 141 s. ISBN 80-7315-021-2
48. SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012. 219 s. ISBN 978-80-262-0217-2
49. SOBOTKOVÁ, Irena. *Rodinná resilience. Československá psychologie*, Praha: Academia, 2004, roč. 48, č. 3, s. 233-246. ISSN 0009-062X
50. Socialia 99: *Mládež v postmoderní době: sborník příspěvků z mezinárodní konference konané v Hradci Králové 12. a 13. 10. 1999*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2000. ISBN 80-704-1112-0 [Dostupné též z databáze EBSCO, cit. 2018-03-20]
51. ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka. *Přehled vývojové psychologie*. 2. nezm. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003, 175 s. ISBN 80-244-0629-2
52. ŠOLCOVÁ, Iva. *Vývoj resilience v dětství a dospělosti*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009, 102 s. ISBN 978-80-247-2947-3
53. THOMPSON, L., & WALKER, A. J. (1989). *Gender in families: Women and men*
54. UTRIO, K. *Dcery Eviny*. Havlíčkův Brod: Hejkal, 1994. Str. 68,69. ISBN 80-901646-0-9
55. VESELÁ, Renata. *Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003. ISBN 80-86432-48-3
56. *Význam rodiny pro vývoj osobnosti* [online], c 2018 [citováno 14. 3. 2018]. Dostupný z <http://www.iustin.cz/art.asp?art=3>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

Tzn. to znamená

Č. číslo

Např. například

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek č. 1	48
--------------------	----

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1.....	53
Tabulka 2.....	53
Tabulka 3.....	65
Tabulka 4.....	66
Tabulka 5.....	67
Tabulka 6.....	68
Tabulka 7.....	69
Tabulka 8.....	70
Tabulka 9.....	83
Tabulka 10.....	84
Tabulka 11.....	85
Tabulka 12.....	86
Tabulka 13.....	86
Tabulka 14.....	87

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1.....	52
Graf 2.....	55
Graf 3.....	56
Graf 4.....	56
Graf 5.....	57
Graf 6.....	57
Graf 7.....	58
Graf 8.....	59
Graf 9.....	59
Graf 10.....	60
Graf 11.....	60
Graf 12.....	61
Graf 13.....	62
Graf 14.....	62
Graf 15.....	63
Graf 16.....	63
Graf 17.....	64
Graf 18.....	64
Graf 19.....	71
Graf 20.....	71
Graf 21.....	72
Graf 22.....	73
Graf 23.....	73
Graf 24.....	74
Graf 25.....	75

Graf 26.....	76
Graf 27.....	77
Graf 28.....	77
Graf 29.....	78
Graf 30.....	78
Graf 31.....	79
Graf 32.....	80
Graf 33.....	80
Graf 34.....	81
Graf 35.....	82
Graf 36.....	82
Graf 37.....	88
Graf 38.....	89
Graf 39.....	90
Graf 40.....	90
Graf 41.....	91
Graf 42.....	92

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: DOTAZNÍK.....	106
----------------------------	-----

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Ahoj,

jsem studentka 5. ročníku Sociální pedagogiky na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně. Chtěla bych Tě touto cestou požádat o vyplnění dotazníku, týkající se významu rodiny pro cílovou skupinu adolescentů. Vaše odpovědi jsou **anonymní**, získané odpovědi budou použity výhradně pro praktickou část mé diplomové práce, proto Tě prosím o **pravdivé odpovědi**. Děkuji za ochotu.

1. **Pohlaví**

a) žena   b) muž

2. **Věk**

a) 10-14 let   b) 15-20 let   c) 21 a více let

3. **V jaké rodině nyní žiješ?**

a) úplná nukleární (otec, matka, dítě)

b) neúplná nukleární (chybí jeden nebo dva rodiče)

c) vícegenerační (prarodiče, rodiče, děti)

d) rekonstituovaná (další sňatek rodiče po rozvodu)

4. **Jak vnímáte pojem rodina? Vysvětlete jedním slovem nebo slovním spojením.**

.....

.....

.....

.....

5. Označte křížkem, jak moc v jednotlivých oblastech spatřujete význam rodiny. 1-nejméně, 5 – nejvíce

	1	2	3	4	5
FINANCE					
BEZPEČÍ					
LÁSKA					
DĚTI					
VÝCHOVA					

6. Když jsem byl/a menší, byla pro mě rodina významná v úplně jiných oblastech než teď.

a) ano

b) ne

7. Pokud jste odpověděli ano, zaznačte, jak jste rodinu v jednotlivých oblastech spatřovali dříve.

	1	2	3	4	5
FINANCE					
BEZPEČÍ					
LÁSKA					
DĚTI					
VÝCHOVA					

8. Připojte k termínu rodina pojmy, které jsou podle Vás v oblasti rodiny významné.

RODINA

Domov

Manželství

Zodpovědnost

Starosti

Společné trávení času

Stres

Rodičovství

Opora

Jistota

Sdílení věcí, informací

9.

	Zcela nesouhlasím	Spíše nesouhlasím	Nevím	Spíše souhlasím	Zcela souhlasím
Rodina má pro mě v mém životě význam.					

10. Označte, čemu ve svém životě přikládáte největší význam. 1 – nejméně, 5 - nejvíce

	1	2	3	4	5
KAMARÁDI					
RODINA					
ŠKOLA					
PRÁCE					
ZDRAVÍ					

